

GİRİŞ

2000 yılında Kuzguncuk Bostanı'nı yapılaşmaya açma girişimine karşı verilen mücadele, İstanbul'un tarihsel, kültürel ve çevresel değerlerine sahip çıkılmasının yanında, Türkiye "demokrasi" mücadelesi tarihine, küçük de olsa, bir toplumsal hareket deneyimi katkısıdır.

Bu çalışmanın asıl amacı, hareketin aktörlerinin tanıklıkları ve değerlendirmelerine başvurarak, beş sene önceki süreci "Yeni Toplumsal Hareketler" kuramı yardımıyla analiz etmek olacaktır. Çalışmanın merkezinde "tarihsel perspektif ve disiplin" olmamasına rağmen, semtin tarihsel, kültürel ve demografik özelliklerinin de eylemselliğin anlaşılmasında önemli bir yeri olduğunu düşünmekteyim. Bu nedenle çalışmamın başında; akrabalarımın yaşadığı, çocukluğumun yazlık mekânı, sonrasında da bizatihi yaşam alanım olan bu mahallenin tarihine ve kendisine kısa da olsa bir mercek tutmak istedim. Sonuçta, dışarıda bilinen haliyle Kuzguncuk mahallesinin, bizim bildiğimiz haliyle "köyümüz"ün hikâyesi yazıtlardan, seyahatnamelerden veya tarih kitaplarından daha özel/sözel bir mekân ve zamanda vuku bulmuştur: Bu toprakların geçmişinde var olan ve şu anda bazılarımız tarafından özlemle anılan "üç dinin ve kültürün" biraradalığının, yıllarca sözel kültürle gelen anlatısıdır; kuşaktan kuşağa geçen ve geçecek olan. Lakin uzun zamandır bu "güzelleme"nin oldukça önemli bir tarafı eksik. Kuzguncuk'la ilgili yapılan her türlü yazılı veya görsel iletişim çalışmasında, nostaljik göndermelerle

anılan, “sanal” bir keyif hallerine malzeme yapılan ve İstanbul’un eski “kenar süsleri” olarak addedilen Osmanlı’nın “reayası”, devamında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan “azınlıklar”, artık bu diyarlarda yaşamıyorlar. Köyümüzde ise onlardan yadigâr kalan ise üç kilise, iki sinagog, iki adet mezarlık ve aile büyüklerimiz tarafında “sitayişle” anlatılan hikâyeleri.

Onlarla beraberken nasıl bir yaşam olduğunu sadece kitaplardan ve anlatılardan biliyoruz. Onlarsız bir hayatın da nasıl olduğunu, hem gözlerimizle görüyor hem de anlatı sahiplerinin kıyaslamalarından dinliyoruz. Tekrar gelirler mi bilinmez ama gelseler bile hiçbir şeyin artık eskisi gibi olmayacağı ortada. Yeni zamanların Türkiyeli hali, geçmişin otantik çeşitliliğini taşıyamayacak kadar yeknesak ve tahammülsüz.

Velhasıl, Kuzguncuk, hali hazırda bile zamanın ve mekânın ötesinde, “ruhi” ikametgâh sahiplerine bazı keyifleri izletmeye aday.

Şair, “*İstanbul’un orta yeri sinema*” derken, biraz da yaşadığı dönemin İstanbul’una göz ve söz olmak istemiş herhalde. O dönemin İstanbul’unu bilemiyoruz ama günümüz İstanbul’unun coğrafi olarak orta yeri şaşmışken, ne tarafının “sinema” olduğu günlük bir gazetenin kültür sayfasından ibaret kalmış durumda. Lakin çok değil, bundan on altı- on yedi sene önce kapatılan “yazlık sinema”ları sayesinde, Kuzguncuk’un tam da orta yeri sinemaydı. Aslında sinemadan da öte; sünnet şölenleri, tiyatro gösterileri ve daha eskilerde de döneminin sanatçılarını konuk eden mahallenin açık hava tiyatrosuydu adeta. Çekirdek çıtlamaları, komşu muhabbetleri arasında Kuzguncuk’un ve insanların üzerinde yaşadıkları dünya ve hayalleri ile kucaklaştığı, göremedikleri, dokunamadıkları *yıldızları* ile flörtleştikleri bir

yaz boyu halk festivaliydi. Sadece film sırasında da değil; semtin sahile diken caddesini filmin öncesi ve sonrası yaşanan ritüelleriyle, gece yarısına kadar süren, kaplayan insan dokusu kilimiyle, bir mahallenin el-cümle “gecelediği” komşuluk resitaliydi.

Artık ne sinema var ne de yaz geceleri Kuzguncuk caddelerini kaplayan insan desenli kilimler, diğer tüm olmayanlarla beraber. İstanbul, son dönem kentleş(eme)mesi, Türkiye’nin kendine has modernleş(eme)mesiyle bizlere bile bu yaşlarda kendimizden sadece on yaş küçüklere anlatacak mahalle masalları ve nostaljileri bırakmış oldu.

Belki de bu yüzden, Kuzguncuklular, bostanlarına önce 1992’de, daha sonra da 2000’de bu kadar inatçı bir şekilde sahip çıktılar. Kendilerini iyiden iyiye umutsuzluğa sevk eden yeni zamanların “tehditkâr görünümü”, bu kadar yakınlarına gelip de, ellerinde kalan son bostanı da almaya kalkınca, gencinden yaşlısına tüm Kuzguncuklu bu girişimin karşısına dikildi. Savundukları ise sadece, beton rengini almaya başlayan İstanbul’un kalan ender yeşil alanı değildi: Bostanları vasıtasıyla, anılarını, kimliklerini, geleceklerini ve umutlarını koruyorlardı.

Özetle, Kuzguncuk Bostanı’nı koruma ve kurtarma hareketi; konu merkezli/ bölgesel bir hareket olarak, toplumun yukarıdan tasarlanmasına yönelik bir itiraz sesidir. Yeni toplumsal hareketlerin dillendirdiği yeni siyasallaşma biçimlerine yönelik “yerel” bir katkıdır. Geleneksel toplumsal hareketler paradigmasında, “protestonun gerçekleşmesinin” yegâne kabulü olan “örgüt” (ve dolayısıyla hiyerarşi) merkezli, homojenleştirilmiş çıkar ve kimliklere bir karşı çıkıştır. Kişisel kimlikleri hareket kimliğine dahil etme

kapasitesi, konjonktürel eylemcileri kabulü, esnek örgütsel formu ve çoklu katılımları içermeye potansiyeli ile geleneksel sol ve sağ siyaset yapma biçimleri karşısında alternatif bir duruştur. Sonuç olarak, bu yeni siyasallaşma biçimini, geleneksel/ seçkin siyaset repertuarıyla açıklamakta zorlandığım için, hareketin analizinde “Yeni Toplumsal Hareketler” paradigmasından yararlandım.

Bu vesileyle, hareketin yeniliğine vurgu açısından birkaç noktaya daha değinmekte fayda var. Kuzguncuk bostanı hareketi, aktörlerin yatay olarak biraradalığına imkân veren, birbirinden farklı kişisel biyografileri, kültürel kimlikleri ve siyasal görüşleri içerdiği ölçüde geleneksel paradigmadan ayrışır. Bu çoklu katılıma imkân veren yapı, kişisel kimliklerin birbirleriyle etkileştikleri ölçüde oluşturdukları “kolektif kimlik” vesilesiyle geleneksel paradigmanın taşıyıcısı “temsilci özne”si ile doğallığında ayrışır. Bu kimlik, kerameti kendinden menkul temsiliyet sultasını elinde bulunduran aydınlatıcının hafızasına (knowledge) karşı, sorun sahibi aktörlerin çoklu karşı-hafızaları (counter-knowledge) içerdiği ölçüde, temsiliyet alanının tekçi ve hiyerarşik yapısını bozar. Sonuçta, kendi bilgisi ve projesinin mutlaklığına inanan “temsilci özne” hareketin içerisinde yer bulamaz. Bu dışlama, “eylemcilerin” bu kimliği dışlamasından çok, “kolektif kimliğin” katılımcı ve demokratik yapısının bu tarz seçkin müdahaleleri sindirememesinden ileri gelmektedir.

Bu çalışma kısaca, Kuzguncuk Bostanı hareketi üzerinden; özneler arası bilinççiliğin, gerilimlerin ve tercihlerin belirlediği karşı çıkışları ve hareket kimliğini üstlenen “protesto”nun, sonuç alıcılığından çok, aktörlerin alt-

siyasallaştığı ölçüde gündelik hayatın organizasyonuna katıldıkları ve bu sayede -bir yanıyla da- özgürleştikleri iddiasını taşır.

BİRİNCİ KISIM:
TARİH VE MEKÂNIN ÖTESİNDE: KUZGUNCUK,
BOSTAN VE EYLEMLER

Tebdili 'mekânda' ferahlık vardır...

*“Ben
Kuzguncuk'ta
Yeşil bir
Dal buldum
Ona tutundum.”*

Can Yücel

**I. 1. TARİHİ, YERLEŞİMCİLERİ VE MEKÂNI İLE
KUZGUNCUK**

I. 1. 1. Kelimenin “düz anlamıyla” Kuzguncuk

“İstanbul'da Boğaziçi'nin Anadolu yakasının güney kesimindeki semt, Üsküdar ile Beylerbeyi arasındadır. Bizans döneminde İustinianos II'nin yaptırdığı , “yaldızlı kiremitler”le örtülü bir kiliseden ötürü Khrysokeramos adıyla anılıyordu, ayrıca bu kesimde bir yetimhane ve hastane vardı. Günümüzdeki adını Mehmet II (Fatih) zamanında buraya yerleşmiş olan Kuzgun Baba adlı bir erenden almıştır. Halkın çoğunluğunu Rumlar ve Yahudiler

oluşturuyordu. XIX. yy'da Üryânizadeler bir cami yaptırdı. Semt geleneksel yapısını bugün de bir ölçüde koruyabilmektedir.”¹

Büyük Larousse Ansiklopedisi'nde Üsküdar'ın Kuzguncuk semti için bunlar söylenmiş. Kuzguncuk'un etimolojik kökenine dair verilen bilgiler bu tanımlamayla da sınırlı kalmıyor. Çeşitli dönemlerde yapılan farklı farklı tanımlamalar, bu konuda net bir yargıya ulaşılmasını zorlaştırırsa da araştırmalarının çoğunun ortak noktası, günümüzde Kuzguncuk adıyla adlandırılan muhitin, Bizans döneminde Khrysokeramos (Hrisokeramos) olarak anıldığı üzerine.

Cengiz Bektaş, Mehmet Solmaz'ın “Tarih Boyunca Asya'nın Kapısı: Her Yönüyle Üsküdar” kitabından yaptığı “Kuzguncuk” başlıklı alıntıda şunları yazıyor:

“Eski adı, adını yaldızlı kiremit ile kaplı ve İustinianos II (669 – 711) tarafından yaptırılan bir kiliseden alan, Khrysokeramos idi.”²

Bu tanımla Nedret Ebcim'in “Üç Dinin ve Ünlülerin Buluştuğu semt Kuzguncuk” kitabında, Ortodoks Kilisesi din görevlisi Sarandis Apostalidis'le yaptığı görüşmede edindiği bilgiler aynı yönde.

“Chrysokeramus'un (Hrisokeramus) Yunanca etimolojik kökeni şöyledir: Hrisos, altın kökünden gelir. Keramos ise kiremit kökünden. Bir başka kaynağa göre ise İmparator Justinianus II'nin

¹ “Kuzguncuk”, *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, İnterpress Basın ve Yayıncılık, 1986, 14.cilt, s. 7245

² Bektaş, Cengiz. *Hoşgörünün öteki adı: Kuzguncuk* İstanbul: Tasarım Yayın Grubu, Şubat 1996, s. 11

(M.S 685- 695) yaptırdığı üzeri altın yaldızlı kiremit ile kaplı kiliseden ötürü, Kuzguncuk'un ilk halkının Bizanslılar olduğu anlaşılır (Yine Sarandis Apostalidis'e göre 'rivayetlere' bakılırsa bu kilisenin yeri şu andaki İstanbul Apartmanı'nın olduğu yerde imiş.)”³

Bahsi geçen yerleşim yerinin İstanbul'da olduğundan hareketle, Kuzguncuk'un ilk halkının kim olduğuna dair kesin yargılarda bulunulmasına şüpheli yaklaşmak gerekse de, İustinianos II tarafından Kuzguncuk'ta bir kilise yapıldığı ve bu kilisenin kiremitlerinin yaldızlı olduğu çeşitli kaynak ve aktarımlarla doğrulanıyor.

Öte yandan Erdem Yücel'in, “Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleten”in⁴ de aynen alıntıladığı açıklamaya kaynak kişi olarak gösterdiği Eremya Çelebi Kömürcüyan “Krisokeramus” adıyla Çengelköy'ü anıyor.

Yine Cengiz Bektaş'ın, Niyazi Ahmet Banoğlu'ndan aktardığına göre:

“ ...Beylerbeyi Bizans devrinde altın kiremitli kilisesi ile meşhurdu. Burada üstü altın kiremit ile örtülü olduğu rivayet edilen Krizo Keramus kilisesi vardı. Bir rivayete göre de semte Krizo Keramus derlerdi. Kilisenin altın kiremitle örtülü olduğu rivayetinin ne derece doğru olduğu hakkında bir şey söylenemez. Yalnız bir rivayete göre, (altın kiremit) yaldızlı tuğla idi. Altın gibi parladığı için (altın kiremit) denmişti. Bu daha akla yakındır.Tarihin bazı kayıtları gösteriyor ki Krizo Keramus, kilisenin değil semtin adı idi.”⁵

³ Ebcim, Nedret. *Üç Dinin ve Ünlülerin Buluştuğu Semt: Kuzguncuk*, İstanbul: İleri Yayınları, 2. Basım Temmuz 2005, s. 19

⁴ Yücel, Erdem. “Kuzguncuk”, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleten*, no. 50/329 Kasım- Aralık 1975, s. 5-11

⁵ Bektaş, Cengiz, a.g.e., s. 11

Aslında tarihsel kayıtlardan ortaya çıkan, tarihi yarım adadan veya karşı yakadan boğazın güneyine doğru bakıldığında bir kilise olduğu; altın kiremit namlı yaldızlı tuğla ile örülü olduğu ve bu görüntüyü aktaranların kilisenin Boğaz'ın hangi köyünde olduğuna bir türlü kani olamamasıdır. Kilise, Kuzguncuk'ta mıydı, Çengelköy'de miydi yoksa Beylerbeyi'nde miydi?.. Yine de, tarihe not düşen tarihçinin tarihi yarım adadan boğaza doğru baktığında, en rahat Kuzguncuk'un varsayılan tepesini görebileceğini tahayyül ederek ve Krisokeramus kilisesinin Kuzguncuk'ta olduğuna dair bilgilerin fazlalığına güvenerek, Krisokeramus'un Kuzguncuk'un "isim kökü" olduğunu kabul edelim.

Tabii, Kuzguncuk'la ilgili etimolojik yakıştırmalar, bu bilgilerle de kısıtlı kalmıyor. P.G İncicyan, "18. Asırda İstanbul" kitabında Kuzguncuk adının köyün eski ismi olan "Kosinitza"nın bozuk bir şekli olduğunu söylüyor.⁶

Ve en nihayetinde Evliya Çelebi, ünlü Seyahatnamesi'nde Kuzguncuk isminin Fatih Sultan döneminde burada yaşamış olan Kuzgun Baba'dan geldiğini ileri sürerek, bizi konuşmakta olduğumuz dil – Türkçe – açısından en kabul edilebilir zemine çekiyor. Hoş, Kuzgun Baba isimli erenden feyiz alınarak bu köye neden Kuzguni veya Kuzgun Baba değil de "Kuzguncuk" gibi, bir erenin ağırlığını "hafifleten" bir tanımlama tercih edildiği de kafamızı hayli karıştırmıştır.

Hangi tanımı kendimize uygun görürsek görelim, netice itibariyle "köyümüz"ün nihai ismi, uzun yıllardır kullanıldığı şekliyle Kuzguncuk'tur.

⁶ İncicyan, P.Ç. *18. Asırda İstanbul* çev. Hrand D. Andreasyan, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1976, s. 23

Ki bu isim, tarih boyunca, Rum’u, Yahudi’si, Ermeni’si ve Türk’üyle tüm köy ahalisinin de onayından geçmiş ve bugüne gelmiş. Belli ki, ulus-devletin inşa sürecinde yer, yöre isimleri değiştirilirken, dönem itibariyle çok büyük çoğunluğu gayri-Müslim olan bu köyün ismine dokunulmamış. Hal böyle olunca, bu tarihsel meşruiyet üzerinden gitmekte fayda var. O vakit, şu anda bile yineleyebiliriz: Anlatacaklarımız, genelde “Kuzguncuk”, özelde yıllarca Kuzguncuk’ta ikamet etmiş veya Kuzguncuk’a “Kuzguncuk” için taşınmış bir grup insanın “Kuzguncuk Bostanı”nı korumak için verdikleri mücadeleye dair olacaktır.

Tabii ki; bu köyü, bu halinde yıllarca muhafaza eden ve eski sahiplerinden aldıkları emaneti zamanın ve yaşamın “musibetleri”ne rağmen koruyanlara da muhabbet göstermeyi ihmal etmemek gerekir. Her ne kadar, çalışmamız 2000 yılında verilen mücadeleye odaklanmış olsa da, tarihsel bir olayın sadece o dönemle sınırlı olmadığı ve bu olayın aktörlerinin de kişisel tarihlerinin sadece o anla kısıtlı olmadığı gerçeğini de baştan kabul edelim.

I. 1. 2. Geçmişten Bugüne Kuzguncuklu Yerleşimciler

Bizans tarihçilerinden, 1492 büyük Yahudi Göçü öncesinde İstanbul’da Yahudilerin yaşadığına dair bilgilere ulaşılsa da, Erdem Yücel, Kuzguncuk’ta Yahudi yerleşiminin İstanbul’un fethinden önce olduğunu söylüyor.

“Bizans çağında Yahudiler’in Kuzguncuk’a ne zaman geldikleri kanıtlanamıyorsa da miladın ilk yıllarında yaşamış Joseph Falvius

isminde bir Yahudi tarihçi, imparator Theodosius (408 – 450) ve Iuntinianus (527 – 565) Bizans'ta Yahudi varlığını belirtir”⁷

Kaynaklarda Kuzguncuk'un Museviler için çok önemli bir yer olduğu ve “vaat edilmiş topraklara” Kudüs'e bağlı bir toprak olarak görüldüğü, geçiyor. Sadece kaynaklarda değil, aile büyüklerinin Musevi komşularından dinleyip, bugüne aktardıkları muhabbetlerde de “Özellikle, Kuzguncuk'taki Yahudi mezarlığının kendileri için son derece önemli olduğu ve kutsal topraklara hacı olmak için giden Musevilerin yolda ölürse bu mezarlığa gömülmek istedikleri” anlatılırdı.

Kuzguncuk'ta uzun yıllar boyunca hakim olan Yahudi nüfusun yanında Rumların da Kuzguncuk köyünde yaşadığını biliyoruz. Eremya Çelebi Kömürçiyân da “XVII. yüzyıl İstanbul Tarihi” adlı eserinde Kuzguncuk'un aslen bir Yahudi köyü olduğunu söylüyor ve ekliyor:

“Üsküdar'ı geçtikten sonra, Kuzguncuk Yahudi köyüne geliriz. Burada hepsi de denize nazır evlerde oturan Yahudiler, vadinin içinde geçmekte olan yoldan cenuba (güneye) doğru Üsküdar tepesine doğru gider gelirler. Burada Rumlar da ikamet ederler!”⁸

P.G. İncicyan (1758–1833) ise XVIII. Yüzyıl İstanbul'un da Kuzguncuk'un “Rum, Yahudi ve az miktarda Ermeni ile meskun” olduğunu yazıyor.⁹

⁷ Yücel, Erdem, a.g.e., s. 5

⁸ Kömürçiyân, Eremya Çelebi. *İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul*, çev: Hrand D. Andreasyan, İstanbul: Eren Yayınları, 1988, s. 19, 47 ve 219

⁹ İncicyan, P.Ç, a.g.e., s. 33

Museviler ve Rumlarla kıyaslandığında, Ermenilerin Kuzguncuk'a daha geç, 18.yy da yerleşmeye başladıkları ve 19 yy. da, daha da çoğaldıkları gözüküyor.¹⁰ Artık 19. yüzyılın sonlarına gelindikçe, Kuzguncuk'un demografik yapısı çoğunluğu ekalliyet olarak belirginleşir. Müslümanların oldukça azınlık olduğu "köy"e dair Mehmed Raif 1896- 1897'de yazıkları, şöyle:

“ Karye-i (köy) mezkurede (adı geçen) pek çok ehl-i İslâm iskan etmediğinden, mescit ve Camii olmayıp taife-i (güruh)Yahudi münhasır olduğundan, iki adet havrahane ile Rumların 'Aya Pandeimenos' namıyla yad olunur, bir kilise mevcuttur. Bundan başka jandarma ve polis ikametine mahsus bir başka karakolhane ile biri 1832 ve diğeri 1812'de bina olunmuş iki adet çeşme ve bir de zükûra (erkekler), diğeri inasa (kadınlara) mahsus iki adet mektep-i iptidaiyesi (ilkokul) vardır. Ve Ermenilerin Surp Krikor namında bir kiliseleri mevcuttur.”¹¹

1865-66 yıllarında çıkan büyük bir yangınla zarar gören Kuzguncuk'un belediyece çarşısı düzenleniyor ve Şirket-i Hayriye tarafından halen de kullanılmakta olan iskelesi yapılıyor.

“... 1865'te zuhur eden büyük bir yangın neticesinde, 500 hane ve dükkan yanmıştır. Sonra belediye tarafından çarşısı tanzim edilerek Şirket-i Hayriye tarafından sahiline mükemmel bir iskele yaptırılmıştır...”¹²

¹⁰ Ebcim, Nedret, a.g.e., s. 23

¹¹ Bektaş, Cengiz, a.g.e., s 20

¹² A.g.e., s. 22

İskelenin yapılmasıyla da, Kuzguncuk, Şirketi Hayriye'nin yıllıklarında da geçmeye başlıyor.

1914 Şirketi Hayriye Salnamesi (yıllığı):

“Kuzguncuk karyesi (köyü), köprüye 2,85 mil (4.30 km) mesafededir. Şirket vapurları Köprüden 17 dakikada bu iskeleye gelirler(...) Bu karye epey vâsidir. Yetmiş İslam, iki yüz ellisi Rum İcadiye mevki ile beraber, bin altı yüz Ermeni, dört yüz Musevi, dördü ecnebi olmak üzere 1340 hane, bir camii, üç kilise, iki sinagog, üç çeşme vardır. Camii Şerif (Üryanizâdelerin) bina kerdesidir (Üryanizâdelerce yapılmıştır). Üç kiliseden ikisi Rumların, biri Ermenilerindir...”¹³

Öte yandan, o dönemlerdeki Kuzguncuk yerleşimcilerine dair bilgilerden semtin sakinlerinin uğraştığı meşgalelerin kentin genelinden çok da farklı olmadığını görüyoruz. Yahudiler ağırlıklı balıkçılık, sebzeçilik; Rumlar kahvecilik, berberlik, meyhanecilik; Ermeniler kuyumculuk ve tuhafiyecilik ve terzilikle uğraşıyorlar.¹⁴ Mahallede bulunan Arnavutların da yine kentin genelinde olduğu üzere bostanları işlettiğini görüyoruz.

Bu arada, oldukça yoğun olan hane içi “işlikler”de, Kuzguncuk'ta yaşayan kadınların da iş hayatına dahil oldukları belirtiliyor. Ağırlıklı Rum kadınlarının çalıştığı bu işliklerde kravatçılık, şapkacılık ve yazmacılık yapılırken, eliş kazaklar da yapılıp, satılıyormuş. Sözlü tarih çalışmalarında¹⁵ ve Nedret Ebcim'in Kuzguncuk'a dair çalışmasında da

¹³ Ebcim, Nedret, A.g.e, s. 22

¹⁴ A.g.e., s.23

¹⁵ Kuzguncuklular Derneği ile Tarih Vakfı'nın ortaklaşa yapmış olduğu “Sözlü Tarih” çalışmalarından sağlanan bilgi

köyün halen yaşayan veya yakın zamanda vefat etmiş eski (ekalliyet) sakinlerinden bu işliklerde çalışmış olanlara rastlıyoruz.¹⁶ Herhalde, kadınların iş hayatına bu kadar yoğun katıldığı bir yerde de çocuk bakımı dert olmuştur, diye düşünürken, ilk kreşin Kuzguncuk'ta açıldığını öğreniyoruz.¹⁷ Kuzguncuk'un gündelik hayat kültürüne kattığı "ilk", sadece kreşle de sınırlı değil: İlk "basma" ve katlanabilir "tahta metre" de Kuzguncuk'ta yapılmış.

I. 1. 3. Cemaatsiz Mabetler

Geçtiğimiz asır içinde, sadece Kuzguncuk'u değil, tüm Anadolu'yu belirli aralıklarla ve farklı nedenlerden dolayı terk eden veya terk etmek zorunda kalan ekalliyetlerin bu topraklara ve toprakların sakinlerine bıraktıkları yığınla anının ve sürekli sitayişle yad edilen gündelik hayat alışkanlıklarının yanında, onları hatırlatan çeşitli mimari yapıları da burada kalmış oldu. Türkiye'nin birçok bölgesinde özellikle Rum ve Ermeni mabetleri uzun yılların bakımsızlığı, ilgisizliği ve maruz kaldığı yağmalardan sebep döküntü halini almış, bir kısmı da yıkılmışken, büyük kentlerdeki kiliseler – özellikle İstanbul'da- her şeye rağmen korunabilmiştir.

Kuzguncuk'ta bulunan üç kilise de, - Rum Kiliseleri'nden birinin 6-7 Eylül 1955'teki "yakılma teşebbüsü", diğerinin 1872'de yanıp sonradan tekrar inşası ve Ermeni Kilisesi'nin de 1994 yılında soyulması hesaba katılmazsa- oldukça iyi bir şekilde koruna geldi.

¹⁶ Ebcim, Nedret, a.g.e., s. 165-180

¹⁷ Bektaş, Cengiz, a.g.e., s. 24

Kuzguncuk ismi her duyulduğunda, kamuoyunda yankı bulan; hoşgörü, dinlerin ve kültürlerin beraberliği fikriyatının oluşmasına neden; “artık bir anıdan ibaret olan” öteki din ve kültürlerin sahiplerinden Ziyade işte bu mabetlerdir. Özellikle Kuzguncuk’un sahil kesiminde yer alan Sırp Kirkor Lusaroviç Ermeni Kilisesi ile Kuzguncuk Camii’nin “omuz omuza” vermiş duvarları ve gökyüzünde birbirine oldukça yakından bakan kubbeleri, yıllarca dillendirilen “barış” umutlarının ve çağrılarının sembollerinden biri olagelmıştır.

Hatta 1990’lardaki bir “Dünya Barış Günü”nde, üç din adamı (imam, papaz ve haham) bu manzaranın önünde yan yana gelerek fotoğraf çektirmişler ve fonlarına aldıkları Kuzguncuk’tan dünyaya barış mesajı iletmişlerdir.

Öte yandan, sürekli dillendirilen Camii ve Kilisenin yan yana olmasının yanında, yakın dönemlerde çok da anlam ifade etmeyen ama mazi için önemli olan bir başka “yan-yana”lık daha vardır Kuzguncuk’ta. Sahilden, sizi köye doğru götürecektir olan İcadiye Caddesi’nin hemen sol girişinde Sinagogla (Beth Yakov - Büyük Sinagog), Rum Kilisesi (Ayios Yeorgios Rum Ortodoks Kilisesi) de yan yana, duvar duvaradır.

Aslında, Kuzguncuk gibi yüzölçümü küçük bir mahallede, bu kadar çok ibadethane olması, bizlere, ekalliyetlerin çok değil 20.yüzyılın ilk çeyreğine kadar, Kuzguncuk köyünde oldukça kalabalık olduklarını ve diğer semtlerden de dindaşlarının ibadet yeri olarak burayı seçtiklerini gösteriyor. Sanki Kuzguncuk, Osmanlı tarafından, Musevilere, Rumlara ve Ermenilere Anadolu yakasında “rahatlıkla” ve özgürce yaşamaları için tahsis edilmiş bir yaşam alanı gibiymiş.

O halde, yeri geldi, çok kısa olarak, Kuzguncuk'taki ibadethaneleri hatırlatmakta fayda var:

* *Ayios Yeorgios Rum Ortodoks Kilisesi*: Kapıdaki yazıtta 1821'de inşa edildiği yazmakta. Büyük Sinagog'un komşusu olan kilisedir.

* *Ayios Pantelemion Kilisesi ve Ayazması*: İcadiye caddesi üzerinde. Diğer Kilise'nin yüz metre kadar yukarısında. Ana yapı üzerinde bulunan yazıtta kilisenin 1831'de yapıldığı, 1872'de yandığı 1890'da Mimar Nikola Ziko tarafından tekrar yapıldığı yazıyor. Girişteki Çan Kulesi ise Konyalı Andon Hüdaverdioğlu tarafından 1911'de yapılıyor. Kilise'nin hemen yanında, İcadiye caddesinin kenarında bir de ayazması vardır. Her yılın 27 Temmuz'u bu kilisenin ayazma günüdür ve o gün kilise İstanbullu Rumlarca ziyaret edilir.

* *Surp Kirkor Lusaroviç Ermeni Kilisesi*: Camii'nin yanındaki meşhur kilise. 1835'de ahşap olarak yapılan kilise, daha sonra 1861'de yeniden inşa ediliyor.

* *Beth Yakov Sinagog'u (Büyük Havra)*: Bazı kaynaklara göre 1860, bazı tarihçilere göre 1878, İ.Hakkı Konyalı'ya göre ise 1818 de yapılmıştır.¹⁸

* *Virane Sinagog'u (Küçük Havra)*: İ.Hakkı Konyalı'ya göre 1884, sanat tarihçisi Zeynel Sanler'e göre 1840'larda, Tarih ve Efsaneleri ile İstanbul kitabının yazarı Niyazi Ahmet Banoğlu'na göre ise 1664'te yapılmıştır.¹⁹

¹⁸ Bektaş, Cengiz, a.g.e., s. 38

¹⁹ Banoğlu, N. Ahmet. *Tarih ve Efsaneleri ile İstanbul* İstanbul: Ak Kitabevi, 1966, s. 80-81

* *Üryanizade Camii*: Kuzguncuk parkının yanında, deniz kenarında yer alan ve oldukça küçük olan Camii(1878-1889) yılları arasında Şeyhülislamlık yapmış olan Üryanizade Ahmet Esat Efendi (1813-1889) tarafından yaptırılmıştır. 1987’de yanan Camii’nin minaresi ahşaptı, hâlâ öyle. Bu arada, Üryanizade Ahmet Esat Efendi’nin, Mithat Paşa’nın boğdurulmasını onaylayan Şeyhülislam olduğunu biliyoruz.

* *Kuzguncuk Camii*: 1952 yılında “Kuzguncuk Camii ve Mezarlığını Koruma ve Güzelleştirme Derneği’nce” yapılmıştır. Ermeni Kilisesi’nin yanındadır. Kilise, Camii yapımına 500 TL yardımda bulunmuştur.

Elbette, ibadethaneleri bahane ederek yaptığımız tüm bu kelimeler boşuna değildir. Beraber yaşama ve yaşadığı yeri, anılarını modern zamanların her türlü “ilerlemeci”, “girişimci” tasavvurundan sakınan semtliğin hafızalarında geçmişten bugüne taşıdıkları; taşında, toprağında hissettikleri bir kültürün ürünüdür. Eski komşularını kaybetmenin ağırlığının, komşularıyla oldukları zamanı anlatan mekânları korumakla hafifletildiği insanlık halleridir. Ki bu halleri ileride daha detaylı tartışacağız

I. 1. 4. Bugünün Kuzguncuk’u

Kuzguncuk’ta vuku bulan demografik ve yerleşimciler arası dramatik değişim, tahmin edilenin aksine çok da erken başlamıyor. 1933’te yapılan bir sayıma göre, köyde 580 hane ve 4000 kişi yaşıyormuş ki geçmişteki gibi bu nüfusun çoğunluğunu öncelikle Musevi, daha sonra Rum, en son da Türkler ve Ermenilerin oluşturduğunu öğreniyoruz. Musevilerin ve

Rumların toplu halde, semti terk etmesine neden olacak belirgin bir siyasi ve tarihsel gelişme yokken – daha henüz, sırasıyla; Varlık Vergisi, İsrail devletinin kuruluşu, 6–7 Eylül, Kıbrıs olayları olmamış-, sadece Ermenilerin yaşadığı 1915 Tehciri gerçekleşmiş bulunuyor.

Sonrası ise malum; hem büyüklerimizin anılarından hem de mevcut durumdan anladığımız, insanlık tarihi için son derece kısa sayılacak bir zaman diliminde, köyde yıllarca yaşamış olan ekalliyetler malları ve mülklerini ya (çok kere değerinin altında) satarak ya da bırakarak Kuzguncuk'u terk ediyorlar.

1933'ten 61 sene sonrasını, 1992 Haziran'ındaki nüfus yapısını, Bektaş'ın kitabından öğreniyoruz.

“ ...Bugün (1992) bin kadar ev var... 1989'da ancak birkaç düzine Yahudi ailesi var... Havra'ya Sabbat törenine 15 kişi ancak geliyor. Rumlar daha da az. Ermeni papazı neredeyse yapayalnız... Bugün, Kuzguncuk'ta 25 Rum, 17 Yahudi, 6 Ermeni yaşıyor...”²⁰

Bu tarihten, on üç yıl sonra, 2005 yılının rakamları da oldukça benzer. Kuzguncuk muhtarı Faik Kaptan'ın muhtarlıktaki kayıtlarına göre; bugün Kuzguncuk'ta son nüfus sayımı ve eldeki verilere göre 2100 hanede 5800 kişi yaşıyor. Bu sayının %51'i Kadın, %49'u Erkek. Oldukça eşit bir dağılım var gibi gözüküyor. Nüfusun %95'i de okuma yazma biliyor

Mahallenin yaş ortalamasını öğrenmek için de, muhtara yaşlar arası dağılımı soruyoruz; Kuzguncuk'ta yaşlara göre dağılım şöyle: 0-10 yaş arası 475, 10-

²⁰ Bektaş, Cengiz, a.g.e., s. 22

20 yaş arası 768, 20-30 yaş arası 1115, 30-40 yaş arası 960, 40-50 yaş arası 890, 50-60 yaş arası 650, 60-70 yaş arası 448, 70-80 yaş arası 320, 80-90 yaş arası 3.

Peki rakamların anlattığı ne; En yüksek sayının 20-30 yaşları arasında toplanmış olduğu gözükse de, 30 yaş üstü nüfusun hiç de az olmadığı ve mahallenin “orta-yaş” bir mahalle sayılacağını söyleyebiliyoruz. Tıpkı gelir dağılımı ve mülkiyet durumları dikkate alınınca orta sınıf sayılabildiği gibi... Nüfus yapısının bu özellikleriyle de ne manaya geldiğini ileride tartışacağız.

Gelelim, ekalliyetlerin 2005’in Kuzguncuk’taki sayılarına: 56 Rum , 7 Ermeni, 30 Yahudi. Ki, Kuzguncuk muhtarı Faik Kaptan’ın söylediğine göre, (bazı sinagog vakfı kurallarına göre de) bu insanlardan bazılarının sadece ikametgâhının burada gözüktüğü, kendilerinin semt dışında, hatta bazısının Türkiye dışında yaşadığı.

Beş bin sekiz yüz kişilik Kuzguncuk nüfusunun sadece doksan üçü gayrimüslim... Yani, sözün kısası eskiden neredeyse tamamını gayrimüslimlerin oluşturduğu nüfusun şu anda sadece %1’ini Musevi, Rum ve Ermenilerden oluşturuyor.

Ve Kuzguncuk’un %99’u artık, Türkiye için söylenen klişedeki gibi “Müslüman”. Peki bu Müslüman ahali nüfus kağıtlarındaki haliyle, Kuzguncuk’a nerelerden gelmişler: Nüfusun büyük kısmını İstanbul doğumlular oluşturuyor (2635), daha sonra Rizeliler (432) geliyor, Kastamonulular (354) ise Kuzguncuk’taki ikinci önemli nüfus – özellikle

İnebolulular. Bu iki baskın gruptan sonra sırasıyla Sinoplular (159) , Sivaslılar, Ankaralılar, Trabzonlular, Giresunlular, Ardahanlılar (Çıldır (53)) geliyor.²¹ Diğer doğum yerlerini de dikkate alınca, Kuzguncuk'un yeni yapısının oldukça kozmopolit olduğunu görüyoruz.

Konu, bölgesel köken olunca, İstanbul doğumlular arasından genç nüfusu seçip, az önce sayılan illerin hanesine rahatlıkla yazabiliriz. Öte yandan, Kuzguncuk Muhtarlığı'na kayıtlı olan nüfusun 2635'inin (yani %46'sının) İstanbul ve çoğunun da Üsküdar doğumlu olması, bir bakıma nüfusun çok da fazla değişken olmadığını, iyiden iyiye yerleşikleşmeye başladığını gösteriyor.

Özetle: Kuzguncuk tarihine, demografik yapısına şöyle kısa bir bakış yaptıktan sonra, çalışmamızın asli rotalarından Kuzguncuk Bostanı'na geçebiliriz. Önce bostanın mazisine dair birkaç kelam edip, sonrasında bu bostanın korumak için yapılan mücadelenin seyrine bakalım.

I. 2. SORUNLU BİR MÜLKİYET HİKAYESİ: BOSTANIN SAHİPLERİ

Kuzguncuk Bostanı , nam-ı diğer “İlia'nın Bostanı”, köyün, işleyen son bostanlarından biriydi. Aslında Kuzguncuk yıllarca oldukça çok sayıda bostana ev sahipliği yapmış. Sırasıyla Esat'ın Bostanı, Mordo'nun Bostanı, Tahtalı Bostan ve İlia'nın Bostanı.²² Durum böyle olunca, hiçbir bostan isminin önüne “Kuzguncuk” takısını alamamış. Ta ki, aralarında varlığını

²¹ Kuzguncuk Muhtarlığı kayıtlarından edinilen bilgi.

²² Ebcim, Nedret. A.g.e., s.74

sürdürmeyi başaran bir tanesi kalana kadar: İlia'nın Bostanı. Ki, rivayetlere bakarak, bu bostanın ayakta kalmasına da fazla şaşırılmamalıdır. Bostan'ı uzun dönem, İstanbul'un diğer bostanlarında olduğu gibi Arnavutlar ekmiş, biçmiş. Hikâyemizin kahramanı olan İlia'nın Bostanı'nın yedi yüz yıldır bostan olarak yaşatıldığı söylenirken, şu anda Kuzguncuk'un bilinen son bostanı olarak, o da artık tarihe karışmıştır. Kuzguncukluların koruyabildiği sadece, o arsanın yeşil olarak kalması olmuştur. Bostan olarak devam etmesine güçleri yetmemiştir.

Kuzguncuk Bostanı'na ait ilk kayıtlar; bu arazinin Abdullah Ağa Vakfı'na ait olup, Sultan Reşat döneminde Arnavut kökenli Şoro ve Dode ailelerine verilmiş ya da satılmış olduğunu göstermektedir. Toplam alanı 16,445 m2 olan tapu kaydındaki ismiyle "Barakalı Bostan" kadastro tarihi 15 Mart 1951'dir.²³ Hissedarlardan İspiro Şoro 60/360 hisseye sahip olup diğer hisseler çeşitli oranlarda yine gayri-Müslim vatandaşların üzerine kayıtlı olsa da mülkün İspiro Şoro'nun hissesi dışındaki 300/360'lık hissesinin 03.12.1966 tarihinde Vakıflar İdaresi'ne geçtiği kayıtlardan anlaşılmaktadır. İspiro Şoro'ya ait olan 60/360'lık hisse ise Şoro'nun "firari ve mütegayyib eşhasdan bulunması"²⁴ (kaçak ve kayıp kimselerden bulunması) sebebiyle 10.10.1977'de Vakıflar İdaresine geçmiştir.²⁵ Oysa yapılan araştırmalarda İspiro Şoro'nun 06.10.1951 yılında TC vatandaşı olarak Kuzguncuk'ta vefat ettiği ve buradaki Rum mezarlığına defnedildiği görülmüştür. Mülkün tamamının 1977 yılında Vakıflar İdaresi'ne geçmesinden önce İspiro

²³ İstanbul ili Üsküdar ilçesi Kuzguncuk Mahallesi "Barakalı Bostan" ait TC Tapu Senedi

²⁴ İstanbul ili Üsküdar ilçesi Kuzguncuk Mahallesi "Barakalı Bostan" ait TC Tapu Senedi

²⁵ Kuzguncuklu Mehmet Akmanalp, 1992'de yapmış olduğu araştırmayı, 08.05.2000 tarihinde, ek dosyaları ile birlikte Kuzguncuklular Derneği'ne vermiştir.

Şoro'nun hisselerinin neden oğlu İlia Şoro'ya geçmediğini ise bilemiyoruz. Bütün hayatını Kuzguncuk'ta geçirmiş olan İlia Şoro da 1984 yılında 71 yaşında geçirdiği bir kalp yetmezliği sonucu Balıklı Rum Hastanesi'nde vefat etmiş ve Kuzguncuk'ta defnedilmiştir. Sonuçta geçemeyen hisselerin, “enteresan” mülk transferlerinin gözden kaçırdığı bir gerçek vardı ki, her ne olursa olsun, bostanın; kanlı canlı İspiro oğlu İlia tarafından ekilip biçildiği, ve Kuzguncuklular tarafından “İlia'nın bostanı” olarak bilindiği.

Bostanın hikâyesine devam edelim; 1977 yılı itibarıyla, artık tamamı Vakıflar İdaresi mülkü olan bostan arazisi 1986'ya kadar planlarda yeşil alan olarak görülürken, Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 4.3.1986 tarih ve 86/4 sayılı plan tadilatıyla, 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'na²⁶ uygun olmayacak şekilde, doğal zemin kotu ve ağaçlar korunmak kaydıyla “ilkokul” yapılmasına ve bir kısmının da tarım alanı olarak bırakılmasına karar verilir.

1992 yılında mülk Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından 10 yıllığına “Türkiye Organ Nakli ve Yanık Tedavi Vakfı'na”²⁷ kiralanır. Söz konusu vakıf bu tarihten hemen sonra bostan arazisi üzerinde önce “hastane”, sonra da “tarımsal amaçlı bir yapı” yapmak için girişimlerde bulunarak 20.08.1992 tarihinde Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nden İmar Durumu Belgesi alır. Kuzguncuk halkı bu duruma seyirci kalmaz ve bilinen ilk “Bostanı Koruma” eylemlerini başlatır. O dönemde bir derneğin de olmamasından ötürü, birbirinden farklı gruplar, ayrı ayrı eylemler örgütler ve yürütürler.

²⁶ 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu Birinci Kısım, Birinci Bölüm, Amaç: Madde 1, Tanımlar: Madde 2, İkinci Bölüm (Yeşil Alanlar başlığı altında) Madde 5

²⁷ Mehmet Haberal'ın yönetim kurulu başkanlığını yürüttüğü vakıf.

Bir yandan, imzalar toplanıp, ilgili yerlere dilekçeler yazılırken, diğer tarafta sokak şenlikleri, Kuzguncuklu ünlülerin katıldığı etkinliklerle kamuoyu yaratılmaya çalışılmaktaydı. Bu sürecin daha sonradan, gerçekleşecek olan 2000 yılı eylemlerinden en önemli farkı, Kuzguncuk'un yerli ahalisiyle, sonradan yerleşmiş olan aydın- entelektüel kesimin faaliyetlerini birbirinden kopuk yürütmeleri ve oldukça dağınık bir görüntü sergilemeleriydi. Her şeye rağmen, 1992'de de anlık ve etkili mücadele süreci ile "ilk girişim" püskürtülür. Bu ilk dönem hareketin ikinci dönem ile benzerlik gösteren en önemli taktiklerinden biri de, konu ile ilgili uzman kuruluşların çok hızlı bir şekilde bilgilendirmesinin sağlanmasıydı. Özellikle, Kuzguncuk'ta ikamet eden ve kendi alanlarında oldukça iyi tanınan mimarlar ve sanatçılar, başta kendi Meslek Odaları olmak üzere birçok kurumu, sürece dahil etmeyi başarmışlardır.

Misal; Mimarlar Odası 26.11.1992 tarihinde bir çekince raporu hazırlar ve "söz konusu alanın Boğaziçi Öngörünüm Alanı'nda, ender kalan yeşil doku ile korunması gereken arazilerden biri olduğu, bu alanın ancak 'yapılaşma gerektirmeyecek' bir kentsel alan olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgular.²⁸ Aynı çekince raporunda söz konusu vakfın bu alanda "Organ Nakli Hastanesi" inşa etmek üzere 1992 yılı bahar aylarında fiilen teşebbüse geçmiş olduğu ama çevrecilerle karşı karşıya geldiğinde ani bir karar değişikliğiyle hastane yerine "tarımsal amaçlı" yapı yapmak için girişimde bulunduğu, bu girişimlerin Kuzguncuk'taki mevcut doku ve çevresel özellikleri zedeleyici olduğu vurgulanmaktadır.

²⁸ Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesinde tanzim edilen 26.11.1992 tarih, 10/92-960 sayılı "Çekince Raporu"

Niyet o zamandan itibaren bellidir aslında. Şaşırtıcı bir hızla hastaneden tarımsal amaçlı yapıya çark eden vakıf, bir zaman sonra da , “özel ilkokul” fikrini “keşfedecektir”. Önemli olan bu paha biçilmez araziye, ne yapılacağı değil, her ne olursa olsun bir bina dikilmesidir. Sonuçta, yasalara göre bir çivi bile çakılması oldukça güç olan bir araziye bina yapabilmenin anlamı, bu binayı istediğiniz anda, “yasalar ne olursa olsun” başka türlü bir işletmeye çevirebileceğinize duyduğunuz güven ve rahatlıktan ileri gelir. Zaten, İstanbul’un birçok yeri de, bu tip “yasa üstü bina”larla dolu değil midir?

Hiçbir projeyi tutturamayan vâkıf (ki hâlâ aynı vakıf ismiyle girişimlerine devam eder) okul projesi üzerinde oynamaya ve planda ilkokul alanı olarak görülen alanın özel okul olarak tadil edilmesi için 03.06.1998 yılında III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kuruluna başvurarak mevcut planda ilkokul alanı olarak görülen alanın özel ilkokul alanı olarak tadilini için gerekli işlemleri başlatır. III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 06.05.1998’te aldığı kararla²⁹ Vakıflar Bölge Müdürlüğü’nün isteğinin “kamuya yönelik faaliyetin değiştirilemeyeceği ve önerinin ancak özel ilkokul alanı için başka bir yer bulunması halinde değerlendirilebileceği” kararını vermiş olmasına rağmen her nasılsa aynı kurul 24.06.1998 tarihinde aldığı kararla³⁰ plan tadili önerisinin uygun olduğuna ve 8 yıllık eğitim için gerekli standartlara uygun avan projelerin kurula sunulmasına karar verir. Bunun sonrasında resmi kurumları arasında

²⁹ T.C. Kültür Bakanlığı İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 6.5.1998-9945 tarih ve numaralı kararı

³⁰ T.C. Kültür Bakanlığı İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 24.6.1998-10183 tarih ve numaralı kararı

bu alanın “özel ilkokul alanı” olarak tadil edilmesi yönünde bir oydaşma zemini hazırlanır. Öyle ki 11 Kasım 1996 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı’nın Bakanlık Makamı’na gönderdiği yazıda 6000 m²’lik özel ilkokul alanının uygun olduğu, Bakanlığın özel ilkokul projelerini desteklediği, bunun devlet okullarında kapasite yaratmak için önemli olduğu vurgulanmaktadır. ³¹Yine Boğaziçi İmar Müdürlüğü’nün İstanbul Valiliği’ne 01.07.1998 tarihli başvurusu üzerine, Valilik 5.8.1998 tarihli bir yazı ile Boğaziçi İmar Müdürlüğüne özel okul taleplerinin onaylandığını bildirmektedir.³² Nisan 1999’da Valiliğin Boğaziçi İmar Müdürlüğü’ne yazdığı bir yazıyla özel ilköğretim alanının 8 yıllık eğitim standartlarına getirilmesi için genişletilerek büyütülmesine onay verilmektedir.

Plan tadili konusunda Koruma Kurulu ile Vakıflar Genel Müdürlüğü arasında yazışmalar devam ederken 30.05.2000 tarihinde daha Koruma Kurulu kararını vermemişken bostanda zemin etüdü yapmak üzere bir sondaj kamyonu görülür. Bu tarih, “ikinci bostan Eylem sürecinin başladığı” tarihtir. 1992 yılından beri soğumada bırakılan, ama bazı Kuzguncukluların “gündemlerinden” çıkmayan “İlia’nın Bostanı” sürecinin takibi 1997’de kurulan Kuzguncuklular Derneği’nin de önündeki en önemli gündem maddelerinden biriydi. Kuzguncuklular Derneği, yasada açık seçik yazmasına rağmen, arazinin kira hakkı hâlâ adı geçen vakıfta olduğundan, sözleşme bitene kadar teyakkuzda olması gerekliliğine vakıftı.

³¹ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığı 11 Kasım 1996 tarihli 10864 sayılı karar

³² T.C. İstanbul Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü 05.08.1998 tarihli 1498 sayılı karar

Bir gün sonra, yani, 01.06.2000 tarihinde, kiracı vakfın temsilcileri, üstlenici sondaj firması, kaymakamın ve valiliğin sözlü telkini ve çevik kuvvetin de müdahalesiyle, Kuzguncukluların, bostanın kapısındaki üç saat süren tepki ve direnişine rağmen içeriye girerek zemin etüdü için sondaj çalışması yaparlar. Bunun üzerine Kuzguncuklular bir dilekçe ile Cumhuriyet Başsavcılığı'na koruma alanı içerisinde izinsiz sondaj yapıldığı yolunda suç duyurusunda bulunurlar.³³

Bundan sonrası Kuzguncuk halkı için uzun bir aradan sonra yeni bir mücadelenin başlamasıdır. Barikatlar, şenlikler, yazışmalar birbiri ardına gelir. 09.06.2000 tarihinde de Koruma Kurulu Boğaziçi İmar Müdürlüğü'ne yazdığı bir yazı ile söz konusu alan üzerinde yapılan çalışmaların izinsiz olduğu ve bir an önce durdurulması yönünde bilgi verir.

Diğer taraftan konuyla ilgili kuruluşlar bu direnişe destek verir. İnsan Yerleşimleri Derneği gönüllü danışmanlık yapar, Şehir Plancıları Odası İstanbul İdare Mahkemesi'ne Koruma Kurulunun Haziran 1998'de alınan kararının iptali yönünde dava açar. Yapılan tüm çalışmalardan, başvuru tüm kuruluşlardan teker teker cevaplar alınmaya başlanır. İlk olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi 14.11.2000 tarihinde plan tadilat teklifinin komisyonca uygun görülmediğine karar verir. Daha sonra İstanbul İdare Mahkemesi yürütmeyi durdurma kararı alır.

Velhasıl, yıllarca süren ve 2000 yılında, Kuzguncuklular Derneği'nin daha sonradan anlatacağımız “başka türlü müdahalesiyle” çehresi değişen

³³ Kuzguncuklular Derneği adına, başkan Aynur Sayın, ilgili kişilere ve kuruma, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na muhalefet suçundan açtığı dava. 2000/17570 hazırlık sayılı dosya.

mücadele sonucunda Türkiye Organ Nakli ve Yanık Tedavi Vakfı, Kuzguncuk Bostanı'nı tekrar kiralamaktan vazgeçer.

10 senelik “sorunlu” kiracıdan sonra, bostanın yeni kiracısı artık “sorumlu” bir fidan ve çiçek yetiştirme şirketi olmuştur. Elbette, bu bostanın ilelebet kurtulduğu anlamına gelmez. Ama sürecin bu şekilde nihayete ermesinin en basit iki çıkarımının olduğunu kabul edebiliriz: Birincisi uzun zaman üzerine, bostan da Kuzguncuklular da rahat bir nefes almıştır, ikincisi de bir daha bostana bina girişiminde bulunacak “müteşebbis”, karşısında çevre koruma konusunda tarihsel deneyim ve birikim ile donanmış Kuzguncukluyu ve Derneği bulacaktır.

I.3. KOLEKTİF BİR “SÖZ SÖYLEME SANATI” DENEYİMİ: BOSTAN PROTESTOSU

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere, Kuzguncuk Bostanı'nı koruma ve kollama deneyimi iki eylem yoğun dönem dışında, uzun bir idari takip sürecine yayılmıştır. Bu iki eylem yoğun dönemden ilki 1992'de vuku bulmuştur. Bostanın mülkiyetine ve kullanımına dair bilgileri önceden vermiştim. Yeni kiracısı olan Vakıf öncesinden etrafını tellerle çevirdiği arazinin girişine “hastane inşaatı” tabelası asıp da inşaat araç ve gereçlerini de araziye yığınca, Kuzguncuklular birbirinden farklı şekilde ve gruplarda harekete geçti. Özellikle mahalleye sonradan yerleşmiş olan aydınlardan oluşan grup daha çok meselenin idari, hukuki ve medyatik boyutuyla meşgul olurken, eski mahalleliler de imza topluyor, yürüyüş yapıp basın açıklaması organize

ediyor ve şenlikler düzenliyordu. Yine 1992 Haziran'ında oldukça yoğun ama birbirinden kopuk sürdürülen bu faaliyetlerden birkaç ay sonra, bostanın kiracısı vakıf, “müdahalesinin hukuk dışılığı da” fark edilince, bölgeden çekildi. Netice itibariyle arazi, bir bostan işletmecisine kiralanarak, mevzu 2000 yılına kadar dondurulmuş oldu. Aslında, o zamanlarda da özel vakıf kira işletmesinden vazgeçmediği için, herkes konunun tekrar gündeme geleceğini biliyordu. Ama nasıl olacağı bilinmiyordu. İşte, 1997'de Kuzguncuklular Derneği kurulduğu andan itibaren, özel vakfın pratik hiçbir girişimi olmamasına rağmen, “Bostan konusu”nun takibini gündemine aldı.

Bu çalışma ise, 2000 yılının Mayıs ayının sonlarında söz konusu vakıf tarafından, bir sabah “Bostan”ın içersine sondaj kamyonunun sokulmasıyla başlayan ikinci sürecin dinamikleri üzerine yoğunlaşacaktır.

Kamyonun içeri sokulduğu ilk gün, durumu fark eden Kuzguncukluların ve dernek üyelerinin vakıf temsilcileri ile tartışmasıyla başlayan süreç bir gün sonra aynı kamyonun Bostanın içeri sokulmaması için kapının önüne “kadınların oturması” ile önemli bir ivme kazanmıştır. Az sayıdaki dernek eylemcileri dışında, sadece “yakın komşuları haberdar etme” şeklinde organize edilmeye çalışılan bu eylem, sonrasında polis (çevik kuvvet) dahil olduğu halde yaklaşık 4 saat sürmüştür. Bu eylem, hem derneğin sürece başlaması için itici ve motive edici özelliği hem de mahallelinin, devlet görevlileri ve özel vakıf temsilcileri karşısındaki olumlu ve cesaretlendirici tavrı nedeniyle derneği sahiplenmesi açısından önemlidir. Bunun hemen peşinden, olayın akşamı, bostanın hemen karşısında yer alan

dernek bürosunda geniş katılımlı bir toplantı yapılmış ve ısrarlı eylem süreci başlamıştır. İlk başta, bostana fiziki müdahalenin yasa-dışılığını ortaya koymak için, sorumlulara dava açılmış, aynı anda da Kuzguncuklulara, arazinin özellikleri, yapılmak istenenin ne olduğu ve mahallelinin haklarını anlatan bir bildiri hazırlanmıştır. Bu ilk hareketin sonrasında; biri şenlik diğeri piknik olmak üzere iki kitlesel eylemin yanında, sırasıyla, imza kampanyası, hane bilgilendirmeleri, afişleme, bildiri dağıtma, kahvehane konuşmaları, yazılı ve görsel medya ile söyleşi, ilgili resmi ve özel kurumlarla görüşmeler ve yazışmalar (Cumhurbaşkanlığı'ndan, İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nde üyesi bulunan siyasi partilerin grup başkanlarıyla görüşmelere kadar uzanan geniş bir skalada), sivil toplum örgütleriyle görüşmeler, Kuzguncuklu ünlüleri konunun içine çekmeye kadar birçok etkinlik düzenlendi. Bunun yanında, Kuzguncuk.org isimli bir web sitesi kurularak, sanal alem üzerinden de bilgilendirme ve imza kampanyası yapıldı.

I. 3. 1. Kimlikte Birlik, Temsilde Özgürlük

Bir kısmı benzer olsa da, geneli itibarıyla geleneksel eylemcinin repertuarından farklılıklar gösteren bu eylemler, hareket kimliğinin ve kolektif eylemin oluşmasında en önemli araçlar olmuştur. Yapısı itibarıyla Kuzguncuklular Derneği, sürecin sürekli ve kararlı eylemcilerinin ikamet alanı gibi gözükse de, derneğin içinde yer aldığı önemli eylemlerin uygulaması son derece esnek bir şekilde gelişmiş, katılımcıların her biri, kendi potansiyelleri ve tasavvurları ölçüsünde eyleme katılabilmişlerdir. Öte

yandan, eylem sürecinin başında, “eylem organizatörlerinin” yapıyı esnek tutmalarının sonucunda da, kolektif eyleme dahil olan bireysel kimlikler farkında olarak veya olmayarak, hareket kimliğinin oluşmasına da katkılarını sunmuşlardır. Organizatörlerin stratejisi olarak kabul gören esnek ve katılımcı yapı sonucunda, tüm mahallelinin üzerinde mutabakat sağlayacağı ve içinde kendinden bir parça bulacağı kolektif kimliği görünür kılmış, bunun sonucunda da, eylemler üzerinden hareket kimliğini muhteva edebilmiştir.

“Kolektif kimlik, zaman içersinde bireysel aktörü etkileyen sabit değer yargıları, anlam şemalarından oluşan grup dayanışması ile güçlenen, grubun kamusal imajı ile şekillenen ve grup içi etkileşimle ortaya çıkan niteliktir.”³⁴

Öte yandan, yine kolektif kimlik, üyelerinin ortaklaştırılmış ilgi ve değerlerinden türeyen; paylaşılan inançların, olanaklar alanının ve sınırlamaların motivasyonu ile ortaya çıkan kolektif eylemin ürünüdür.³⁵

Kolektif kimliğin bir sonucu veya çıkarımı olan, hareket kimliği eylem/ protesto merkezli bir bakışta vurgulanması gereken bir diğer kimlik açılımıdır.

“*Kişisel* kimlikler biyografi düzeyinde var olur; *kolektif* kimlikler genel kültürün bir parçasıdır ve *hareket* kimlikleri genel kültür ile hareket içi kültür arasındaki etkileşimden doğar.”³⁶

³⁴ Larana, Enrique, Hank Johnston ve Joseph R.Gusfield. “Kimlikler, Şikâyetler ve Yeni Sosyal Hareketler”, Kenan Çayır (der.), *Yeni Sosyal Hareketler* içinde, İstanbul: Kaknüs Yayınları, Aralık 1999, s. 159

³⁵ Jasper, James M. *Ahlaki Protesto Sanatı; Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yararlılık*. çev. Sanem Üner, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2002, s. 118-158

³⁶ Jasper, James M. a.g.e., s. 144

Bireysel ve kolektif kimlik dışında bir üçüncü kimlik alanını bu şekilde belirleyen James Jasper bu tanımlamayla birlikte Larana&Johston&Gusfield'in, üçüncü kategori olarak "kamusal kimliği" vurgusuna muhalefet eder. Ben, çalışmamda, Jasper'ın *örgüt* kimliği, *taktik* kimliği, *eylemci* kimliği adı altında üç kategoriye böldüğü "hareket kimliği"nin kurgulama sürecini "eylemci" aktör üzerinden – üçlü kimlik dizinini dikkate alarak - incelemeye çalışacağım.³⁷

Elbette ki, bireysel kimliğin, protestoyu algılama ve anlamlandırma sürecindeki etkisi önemlidir. Bireyler, birbirinden farklı biyografilerden türlü türlü "protesto anlamları" çıkartacaklardır. Tüm bu anlam bütünlerinden, müşterek olanları kapsayacak bir hareket kimliği tasarlamak son derece güçtür. Keza, bir eylemin oluşumuna - dolayısıyla kolektif kimliğin ve hareket kimliğinin- sadece eylem yandaşları (*protagonistler*) da karar vermez. Dolaylı yoldan hareket karşıtları (*antagonistler*) ve *ötekiler* (müttefik sosyal hareketler, medya, güçlü elitler, marjinal destekçiler, sempatizanlar ve süreci izleyen toplum) de bu inşa sürecine dahil olurlar. Yani, içinde bulunulan kolektif kimlik ve/veya hareket kimliği, sadece yandaşların müzakereleri ve karşılaşmaları sonucunda belirginleşmez. Dolayısıyla, bu kimliğin ritüelleri ve kamusal alandaki görünümü de içine diğer kimliklerin sızdığı/sızabildiği esnek kimliklerdir. Veya esnek oldukları ölçüde marjinalleşmez, daha görünür ve kabul edilir olurlar. Örneğin, bölgelerine müdahalede bulunan bireyler, çözüm olarak "şiddet eylemini" kabul etmiyorlarsa, bu sadece diğer eylem yandaşlarıyla olan müzakereleri

³⁷ A.g.e., s. 144

sonucu değildir. Aktör bireysel kimliğinin de etkisiyle “hareket karşıtları” ve “ötekilerle” karşılaşmalarından farklı etkiler alarak bunu hareket kimliğine taşır. “Şiddet eylemi yanlıştır, çünkü medya (öteki) eylemi kötü verir ve müttefik yapılar (öteki) bize mesafeli olur. Şiddet eylemi yanlıştır, çünkü o zaman özel vakıf (hareket karşıtı) konuyu maniple eder ve daha kuvvetli bir şekilde karşı saldırıya geçer, polis (hareket karşıtı) eyleme müdahale eder ve bir dahakine çok az kişiyi yanımızda buluruz” düşüncesi, en basit anlamıyla “hareket kimliği”nin oluşumunun sırf kendi dinamiklerinden mütevellit olmadığı sonucudur. Aslında bu kamusal alana çıkarılan taleplerin ve kimliğinin de yegane görünür olma yoludur. Sonuçta, “hareket kimliği” bünyesinde, diğer kimliklerden taşıdığı etkiler düzeyinde müzakereye ve iletişime açıktır. Bu haliyle diğerleri tarafından “tanıdık” bulunur ve dinlenilir.

Aktörler, kolektif kimliği sadece, toplumun tasarlanması sürecine toplu olarak dahil olma şekli olarak tasarlamazlar. Kolektif kimlik, aynı zamanda - ve bir anlamda- , aktörlerin bireysel varoluşlarını anlamlandırma aracıdır. Tehditkâr görünümlü dünyada, tehditleri bertaraf etmeye gücü yetmeyen bireyi, çatısının altına alacak olan bir cemaat talebidir.

I. 3. 2. Yaratıcı performans alanı olarak; eylem

Eylem, hareket kimliğinin dışarıyla kurduğu iletişimin aracıdır. Eylemciler, eylem vasıtasıyla “dillenir” ve sözünü söyler. Hal böyle olunca, sözün ne olduğu kadar, nasıl olduğu da son derece önemli olur. Yeni sosyal hareketler, işte bu “nasıl” a dair eylemciye farklı replikler sunar. Geleneksel

hareketlerde belirgin olan yukarıdan aşağıya dikey olarak örgütlenen “eylem” yerine, tümüyle aşağıda vuku bulan yatay örgütlenmeler önerir. Bu örgütlenme biçiminin sahası ise oldukça kalabalıktır. Aktörler, bireysel şikâyetlerinden çıkardıkları bireysel çözümleriyle (veya eylem modelleri ile) hareket kimliğine dahil olurlar.

Bu bireysel taktiklerin biraradalığı - Eylemcilerle yaptığım söyleşilerden aktararak söylüyorum- ; bazen, ev kadınlarının eylem alanına pasta getirmesi:

“Hakikaten ‘üzüm yemeye’ yönelik eylemlerin yapılmasının gerekliliğini gördük bir şekilde(...)Bir cumartesi günü telefon ettik: ‘Bize pasta, börek hazırlar mısın dedik’, ‘Ne oluyor hayrola?’ dediklerinde de, ‘Yarın sabah söyleriz demiştik’. Propaganda da yapamıyoruz, sonuçta eylem bu. ‘Pazar günü saat 10-11 gibi bostanın kenarında olun, pastalarla beraber birer tane de masa örtüsü getirin’ dedik. Pazar sehparlarını dizdik yolun kenarına..Ablalar, teyzeler, çocuklarıyla geldiler, artık ne yaptılarsa hepsini masanın üstüne dizdiler. Bir saat önce de kapılara, ağaçlara afişler yapıştırdık. Bir anda 100-150 kişi toplandı. Trafik kapanmamış, eğleniyorsun, coşku var. Yoldan geçen arabalara pasta ikram ediyorsun. ‘Hayrola’ diyene de toplanma nedenini anlatıyorsun.” *İsmet*

12 yaşındaki bir çocuğun teklifiyle bostanı çevreleyen tellerin bir kısmının üstüne gerilen mukavva kâğıdına “Çevre, bostan, doğa ile ilgili resim yapılması”yla:

“Alternatif birçok eylem, ya da ‘bizim çocuklar durumu’ herkesi düşündürdü. Annem hep ilk önce çocukları mutlu etmeyi söylerdi, burada da ilk çocuklara resim yapma öğretildi ve onların aileleri de

mutlu olmaya başladı. Eskiden olsa, koca koca adamlar emirler yağdırırlardı ve hiçbir şey olmazdı.” *Elif*

Bostanın kapısının önündeki gösteri sırasında bir sopanın ucuna “hayvan böbreği” koyarak - Özel vâkıfın ilgilendiği alana hitaben- “Haberal, al sana böbrek” sloganıyla dillendirilen, bir yaratıcı performans zenginliğidir. Birbirinden farklı bireysel kimliklerden mütevellit “replikler”in, “kostümler”in ve “mimikler”in kapladığı eylem alanı bu yeni haliyle, protestonun panayırına ev sahipliği yapar. Artık, protesto, eylem karşıtları için de kolay kolay deşifre edilemeyecek kadar heterojen ve renklidir. Toplumsal bir hareket, toplumsal çatışmanın parçası olduğu kadar, kültürel bir tasarıya da denk gelir.³⁸ Bu tasarı, gündelik hayatın bireysel ve kolektif tüm canlılığını ve çeşitliliğini içine katmasıyla doğru orantılı dikkate alınır ve toplumun tasarlanması sürecine eylemcileri dahil eder.

“Sosyal hareketler sanat gibidir: ifade edilmekte güçlük çekilen, gazetecilerin henüz yazmadığı, kanun koyucuların henüz adreslemediği duyguların ifadesi çabalarıdır.”³⁹

Aslında o bostanın tellerine resim yapılınsın diyen o küçük kızın önerisi önemli bir öngörüdür. Yeni Toplumsal hareketler, toplumsal alanı bir “tuval”e dönüştürerek, strateji ve taktiklerinden oluşan yaratıcı performansları ve repertuarları ile geleceğin resmini tasarlamaya

³⁸ Touraine, Alain. *Modernliğin Eleştirisi* çev. Hülya Tufan, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 3.Baskı 2000, s. 267

³⁹ Jasper, James M., Jeff Goodwin. *The Social Movements Reader: Cases and Concepts* New York: Blackwell Publishing, 2003, s: 5

başlamışlardır. Hiç bitmeyecek ve herkesin kendi ve kolektif fırçaları ile geldiği bir resmin...

I. 3. 3. Bostanı Koruma Sürecinin Önemli Eylemleri

I. 3. 3. 1. Bostan önü blokajı

Bostana bina (özel ilkokul) yapma girişiminin ilk habercisi olan, “sondaj” kamyonunun araziye girmesiyle beraber başlayan sokak pratiği, kampanyanın ilk önemli deneyimidir. Yaklaşık dört, beş saat sürmüştür ki bunun üç saati birebir çevik kuvvetle karşılıklı olarak beklemeye geçmiştir. Ellerin yazılı bir emir olmaksızın - ki böylesi bir arazi için böyle bir izin gereklidir-⁴⁰, bir emri vaki yaratıp alana girmeye çalışan, vakıf yöneticileri ve şirket temsilcileri, mahalleli tarafından pazar masaları bostanın tek araç girişi olan yere yığılmak ve masaların üstüne mahalleli kadınlar oturmak suretiyle engellenmiştir. Kuzguncuklular Derneği yöneticileri, avukatları aracılığıyla kolluk kuvvetlerini “yapılanın yasadışı olduğu” konusunda uyarırken, vakıf yöneticileri de “özel telefon görüşmeleri” ile Üsküdar Kaymakamı’nın ve İstanbul Valisi Yardımcısı’nın “araya girmesini” sağlayarak, kolluğa “mahalleliyi kapıdan uzaklaştırma gerekliliğini” belirtmişlerdir. Lakin mahallelinin yaptığı eylemin yasadışı olduğu ve durdurulması, aksi takdirde müdahale edileceğini söyleyen emniyet müdürüne sürekli ilgili kanun maddeleri hatırlatılarak ve gösterilerek “Asıl kamyon içeri girip, herhangi bir işlem yaparsa, buna sebep olduğu için başta vakıf yöneticileri olmak üzere mülki erkân ve kolluğun yasayı ihlalden suç

⁴⁰ 2683 Sayılı Kültür Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 8. ve 9. maddeleri hükümleri

işleyeceği” söylenmiştir. Emniyet müdürü, durumu vakıf yöneticilerine ve avukatlarına ve kaymakamlığa hatırlatıp, yazılı izin istenmesinin haklı bir talep olduğunu belirtmesine rağmen, bu isteği dikkate alınmamış ve her talep sonrası, kendisine gelen telefonlu telkinler sonucunda - aradan üç saat geçtikten sonra- müdahalede bulunmuştur.

Bu müdahale neticesinde, kamyonun araziye girişi Kuzguncuk Derneği'nin avukatıyla tespit edilmiş ve bu konuda Üsküdar Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulunulmuştur.

Hareket, bir gün öncesindeki gerginlikten başlayarak, 1 Haziran'daki eylemle de beraber hem görsel hem de yazılı basında geniş yer almış ve Kuzguncuk Bostanını koruma mücadelesinin, bu kitlesel eylem sayesinde kamuoyu önüne çıkışı diri ve kuvvetli olmuştur.

*“Ahali bostan nöbetinde: Kuzguncuk Bostanı'na önce hastane, mevzuata aykırı olduğu anlaşılınca da okul yaptırmak isteyen DYP Milletvekili Haberal'a karşı direnişe geçen ahali, ‘bostan nöbeti’ tutmaya başladı.”*⁴¹

*“Kuzguncuk Halkı: Bu Bostan Bizim. Mahalleli 16 dönümlük yeşil alanda yapılmak istenen özel ilköğretim okuluna karşı imza kampanyası başlattı.”*⁴²

*“Kuzguncuk Tek Vücut: Boğaz kıyısındaki 700 yıllık bostana okul inşa edileceğini duyan semt sakinleri, çoluk çocuk sokaklara dökülüp eylem yaptı...”*⁴³

⁴¹ “Ahali Bostan Nöbetinde”, Radikal, 1 Haziran 2000

⁴² “Kuzguncuk Halkı: Bu Bostan Bizim”, Hürriyet İstanbul eki, 2 Haziran 2000

“*Kuzguncuklular Bostanlarına Sahip Çıktı*: Tarihi Kuzguncuk Bostanı’na, Başkent Üniversitesi ve eski DYP milletvekili Mehmet Haberal tarafından özel okul yaptırılmaya başlanması semt sakinleri tarafından engellenmek istendi...”⁴⁴

Bu eylemin en önemli özelliği, ilk baştaki yönlendirmesinin dernek eylemcileri tarafından yapılmış olmasına rağmen, daha sonra tamamen akışının mahallelinin eline geçmesidir. Eylemi organize eden bir grubun protesto içerisindeki üyelerini yetkilendirip, akışı yönlendirmektense, kalabalığın kendisi yetkilendirilmiştir. Masalardan barikat kurulması ve bu eylemi sürdürmedeki inat, tamamen oradaki kadınların kendi iradeleri ile olmuştur. Dernek eylemcileri, bir noktadan sonra yasaları ve medya ile ilişkileri kullanarak, mahallenin diğer sakinlerini alana çağırarak, aktif grubu korumaya almıştır.

Öte yandan, bostan kapısı eylemi, tansiyonu, süresi ve etkisi ile sürecin her haneye bir şekilde sızmasına neden olmuştur. Protestoya tanık olanlar ve protesto içinde yer alanlar, sokaklarına ve hanelerine döndüklerinde “sıcak çatışma”nın içinde olmanın sağladığı meşruluk ve özgüvenle, protestonun karşısında olan mahalleli veya bireylere karşı, olayı izleyenler önünde, daha baştan galip duruma geçmişlerdir. Ki bu ilk ateş olarak oldukça büyük bir avantaj sağladığı gibi, “bina karşıtı söylem”in mahallede hegemonya kurmasına neden olmuştur.

⁴³ “Kuzguncuk Tek Vücut”, Sabah İstanbul eki, 2 Haziran 2000

⁴⁴ “Kuzguncuklular Bostanlarına Sahip Çıktı”, Cumhuriyet, 2 Haziran 2000

Bir diğerk nokta da, muhtemelen hayatlarında ilk defa bir protesto içersinde bulunan insanların; kendi algılarındaki öznel bostan tasavvurunu protestoya katabilmeleri, komşu dayanışması ve yaşam alanlarını savunma anlamında gösterdikleri dirençti. Sonradan yapılan konuşmalarda, televizyonlardaki eylemci-polis görüntülerinden ve bunun neticesinde kafalarında oluşmuş polis algısının başta neredeyse hepsinde bir korku ve umutsuzluk yaratsa da, derneğin avukatının alanda olması ve medyanın varlığının kendilerini rahatlattığını söylemişlerdir. Lakin şunu da eklemek gerekir ki; özellikle masaların üstünde bekleyen kadınların bir noktadan sonra, “kocam gelse, babam gelse, ordu gelse kalkmazdım” türü açıklamaları da, “konjonktürel eylemci”nin - klişe deyimle, bilinçlendirilmiş sıradan insanın- eylemin devamı konusunda çok daha kararlı ve istikrarlı olacağına önemli bir kanıt olsa gerek. “Profesyonel eylemciden” ayrıldığı en önemli noktalardan biri de, protesto sırasında kafasında eylemle yabancılaşmasını gerektirecek “algı bozucular”ın az olmasıdır. Profesyonel eylemci, kişisel ve grup kimliğinin ve biyografisinin de zorlamasıyla; “içeri alınma”, eylemi hangi müdahaleler ve yönlendirmelerle genel harekete yedirebileceği, “kitle” ile sürdürebilir ilişkiler, “kitlenin radikalleştirilmesi” vb gibi yığınla algı bozucuyla temas ettiğinden eylemden belli aralıklarla kopup gider.

I. 3. 3. 2. Yol Kenarı Piknik

İlk eylemden sonra, büyük katılımıla imza toplama kampanyaları düzenlenmiş, mahalleli pankart ve bildirilerle bilgilendirilmiştir. Öte yandan, mahalledeki gazeteciler ve gazetecilere yakın aydınların da

katkılarıyla, sürecin medyada yer alması sağlanmış, mahallelinin eylem ve taleple kurduğu güven ilişkisi pekiştirilmiştir. Taleplerinden medyada ve gazetelerde “sempatiyle” bahsedildiğini gören ve herhangi bir dezenformasyonla karşı karşıya bırakılmayan eylem yandaşlarının bundan sonraki sürece de aktif katılımı sağlanmıştır. Derneğin önemli eylemcilerinden İsmet’le yaptığım söyleşide, “eyleme” nasıl ve neden karar verdiklerini şöyle anlatıyordu:

“Bir şeyler yapmak isteyen ama yapabilecek şeyleri kısıtlı olan insanlarla ne yapabiliriz sorusunun cevabı; ‘ev kadınlarıyla ne yapılabilir’di. Ki ev kadınları bu hareketin önemli parçasıydı. Bir cumartesi günü telefon ettik. ‘Bize pasta, börek hazırlar mısınız, dedik’, ‘Ne oluyor hayrola?’ dediklerinde de, ‘Yarın sabah söyleriz’ demiştik. Propaganda da yapamıyoruz, sonuçta eylem bu. Pazar günü saat 10–11 gibi bostanın kenarında olun, pastalarla beraber birer tane de masa örtüsü getirin, dedik. Pazar sehpalarını dizdik yolun kenarına... Ablalar, teyzeler, çocuklarıyla geldiler, artık ne yaptılarsa hepsini masanın üstüne dizdiler. Bir saat önce de kapılara, ağaçlara afişler yapıştırdık”

Yol kenarı piknik, Kuzguncuklular Derneği eylemcileri tarafından, “motivasyon”un devamını sağlamak ve mahallenin gündemini bostan üzerinde tutmaya devam etmek için, sadece mahalleye yönelik yapılmıştır. Basın çağrılmamıştır. İcadiye Caddesi’nin Bostan’a komşu olan kaldırım üzerine Pazar masaları konmuş, bir gün öncesinden “kadınların” evlerde pasta-kek-börek gibi yiyeceklerle bostanın kenarına gelmeleri istenmiştir. Ondandan sonra da, yol üstü, ayakta “eylemci” piknik başlatılmıştır. Devri

daimle, üç yüzün üzerinde katılımcı yürümeden, slogan atmadan, bostanı konuşarak ve yoldan geçen arabalara, hem ikramda bulunup hem de neden toplandığımızı anlatarak, uzun süre kaldırımda kalınmıştır. Eyleme dışarıdan tanık olan birisinin de durumu anlamasına yardımcı olan, “bilgilendirici pankart formu” 12 yaşında mahalleli bir kız çocuğu tarafında önerilmiştir. Bu öneriye göre: Bostanı çevreleyen ve yola bakan teller üzerine bir buçuk metre eninde, yaklaşık on, on beş metre boyunda ambalaj kâğıdı gerilecek ve mahalleli ressamın sağlayacağı boya ve fırçalarla, çocuklar bostan ve çevre üzerine düşündüklerini resmedecekler veya yazacaklardır. Hâlâ saklanan bu çalışma, sürecin en yaratıcı, en ilgi çeken ve farklı “pankart”larından biri olmuştur. Yol kenarı piknik eylemine damgasını vurmuş bu “pankart”ın, on iki yaşında bir çocuk tarafından önerilip, hemen uygulamaya geçilmesi de, protestoda kendi dil ve pratikleriyle var olmak isteyenlere alan tanınmasının onlarca örneğinden biriydi.

Piknik eyleminden bir anektod; “şikâyet” üzerine olay yerine gelen emniyet güçleriyle aramızda geçen diyalog:

Polis memuru: - Ne yapıyorsunuz burada[yolun kenarında]?

Eylemci - Piknik.

Polis memuru: - İyi de eylem yapıyormuşsunuz. Bize böyle bilgi geldi.

Eylemci - Valla biz piknik yapıyoruz. İşte malzemelerimiz, işte piknikçiler.

Polis memuru: - Trafîği engelliyormuşsunuz? [yapılan şikâyet üzerine]

Eylemci - Valla çocuklar yola fırlıyor olabilir. Doğru dediniz, daha bir dikkat edelim. Hem trafik engellenmesin, hem de çocuklarımız güvenle oynayabilsin. Ama

isterseniz Şu yoldan geçen beyefendiye de soralım, rahatsız mı diye.

Polis memuru: - Ha!

Eylemci - Beyefendi [az önce, pikniki bir kadın tarafından ‘‘pastalanmıŐ’, ‘‘gazozlanmıŐ’ ve hadise kendisine anlatılmıŐ Őofrn yanına yaklaŐıyoruz], trafiği engelliyormuŐuz. Őikyet varmış.

Yoldan geçen bir sürücü: - [Gülerek] Valla ben etmedim. Ki ben halimden çok memnunum, hiç hesapta yokken, -arabaya servis- el yapımı pasta yiyip, gazoz içtim ve komşu mahalleimde neler olduğunu öğrendim. Daha ne isterim.

Polis memuru - [Gülerek]Siz bu işi biliyorsunuz!

Eylemci - E, buyurun o zaman siz de bir Şeyler yiyin.

Polis memuru: - Doğru dedin, dur önce merkeze haber vereyim. ‘‘Merkez! Burada eylem değil, piknik var. Hiçbir gerginlik yok, kimse de rahatsız olmuyor. Asılsız ihbarmıŐ!’’

I. 3. 3. 3. Bostan Şenliği

‘‘Barikat eylemi’’nde Kuzguncuklularla karşı karşıya gelen emniyet müdürüyle sonrasında kurulan ilişki sonucunda, kendisinin de eylem konusundaki ‘‘kişisel düŐünceleri’’ni ‘‘Kuzguncuk Bostanı Şenliği’’ için izin alınması sürecinde anlamıŐ olduk. Mesai saati bitmiŐ olmasına rağmen, kendi ekip arabasıyla, dernek yemizi kaymakamlığa taŐıyıp, ilgili birimi tekrar atırıp bu izni aldırmıŐtır.

Eylemlerin başından beri ‘‘Vakıf’’ hariç, hiçbir ‘‘eylem karşıtı’’nı ötekileŐtirmeden, sürekli diyalog alanına çekince, protesto genel bir çatışmanın alanı olmaktan kurtulmuŐtur. Kamu kuruluşu bürokratları, yerel yöneticiler, medya gibi çatıŐmada çok kolay zemin deĐiŐtirebilecek g odaklarıyla sürekli ‘‘sıcak’’ iliŐkiye girerek, protestonun ve protestocunun ötekileŐmesi, doğallığında mahalleli nezdinde, çatışma alanlarının çokluğu

nedeniyle meşruluk zemininin kaybolması engellenmiştir. Ama bu bile ortak kabullerden ziyade, dernek içinde bulunan farklı uzmanlık alanlarının ve kimliklerinin geliştirdiği, herkesin bilgisi dahilinde olan performanslardı. Kuzguncuklular Derneği'ne ait en ayrıksı özellik, kimseye homojen bir hareket kimliği dayatamamasıydı. Bunu sadece dışarıda kurduğu ilişkilerde değil, kendi içersinde de büyük ölçüde başarabilmiştir.

Bostan Şenliği, mahallenin içine olduğu kadar, kamuoyuna yönelik de tasarlanmış bir etkinlikti. Amaçlanan; içeride motivasyonu ve morali yüksek tutmak kadar, dışarıya da, süreğen ve git gide kitleselleşen eylemlerle, “bostanı savunma konusunda” kararlı mesaj vermektir.

Bu etkinlikte müzik ve tiyatro ekibi olmasının yanında, yine çocuklar için oldukça büyük bir boyama alanı, yiyecek stantları, Arnavutköylülerin destek standı, dernek tanıtım ve “Bostan destek tişörtleri” satımı⁴⁵, vb yer almıştır. Öte yandan, eski Kuzguncuklu ve Kuzguncuk'ta yaşayan ünlülerin de şenlikte bulunması, protestolarının toplum tarafından onaylanmış kişilerce onaylanması mahallelinin kendini “güven”de hissetmesine neden olmuştur.

Şenliğin bir diğer özelliği de, Kuzguncuk'ta yoğun bir şekilde bulunan ve kahve çevresini pek terk etmeyen Karadenizli erkek nüfusunu da bir şekilde alana çekebilmektir. Bu yüzden yöresel enstrüman, “tulum” bile getirildi. Ki bunun da ciddi faydası görüldü.

Bu üç stratejik eylemin dışında da, hiç hız kesmeden süren faaliyetler oldu. Bu faaliyetlere dahil olanları; merkezdeki dernek eylemcileri, merkezin

⁴⁵ Arkasında Can Yücel'in “Kuzguncuk'ta yeşil bir dal buldum ona tutundum” şiirinin yer aldığı tişört

yakınındaki sempatizanlar, en dışta da konjonktürel katılımcılar olarak, eylem yandaşlarını 3 halkada toparlayabiliriz.

Merkezdeki grup, stratejik eylemlerin altyapısını ve örgütlenmesini oluşturmanın yanında, ilgili kamu, yerel ve sivil kuruluşlarla görüşmeler, hukuki süreci takip - şikâyetler, davalar ve mevzuat takibi- , dernek merkezini sürekli açık tutarak yazılı ve sözlü bilgilendirme, web sitesi vasıtasıyla sanal ortam üzerinden de faaliyet ve basınla teması götürmüştür temel olarak. Kısaca, protestonun sokağa inmeden önce donanmasını ve meşrulaşmasını sağlamıştır.

İkinci halka, derneğin sürekli eylemcileri olmayan ama sempatiyle bakan gruptur. Çoğunluğu Kuzguncuk'a sonrada yerleşen orta-sınıf aydınlardan oluşan bu halka arasında özellikle mahalleli ev kadınlarından oluşan "yerli" Kuzguncuklular da vardır. Bu halka ise, genelde imza toplama, hanelerde konuşma yapma, şenliklere ekipman sağlama, stantlarda durma gibi daha pratik ve propagandatî faaliyet içinde yer almıştır.

Üçüncü halka ise, hem dernekle hem de sürecin kendisiyle organik bağı olmayan, zamanı ve yoğunluğu uygunsa, hatta ve hatta oradan geçiyorsa etkinliğe katılan, imza atan, kahvede ve sokağında konu açıldığı zaman "eylemciler"den yana konuşan halkadır. Sürekli motive edilmesi ve bostana olası müdahalede harekete geçirilmesi gereken bu halka, protestoculara mesafesi nedeniyle, mahalle içi eylem karşıtları ile teması en kolay sağlayan gruptur. Sonuçta, "ajite olmamıştır", eylem karşıtının algısında, sempatizan olmadığı için, görece daha objektiftir. Mahalle içerisinde de hareketli olan

bu gruba kabul ettirilecek bir mesajın, mahalleye yayılma şansı oldukça fazladır.

İlk baştaki kendiliğinden karşılaşmayı [bostan önü blokaj eylemi] saymazsak, diğer bütün eylemler; protestocuların bostan konusundaki fikrini semtliyle paylaştığı en belirgin performanslardır. Protestonun nasıl devam edeceğini, kitleselleşme seyrini, söylemini ve eylem karşıtlarıyla gireceği münazaranın yapısını belirleyecek olan yegâne araçlardır. Bu nedenle de son derece önemlidir.

Kuzguncuklular Derneği'nde de, üyelerinin siyasi-sosyal ve kişisel kimliklerinin bir ürünü olan ve belli mutabakatlar sonucunda belirlenen her eylemin vuku buluğu az önce anlattığımız gibi olmuştur. Tüm protestocuların, kendi kişisel deneyimlerinden çıkardıkları hikâyenin elbet birebir yan ürünü olmamıştır bu eylemler. Söylediğimiz gibi bir mutabakatın ürünüdür.

Böylesi bir belirleme de, kişisel “siyasi” deneyim ve biyografilerin etkisi olduğu kadar eylem karşıtlarının da ve diğerlerinin de muhakkak (izleyenler, sivil örgütler, resmi örgütler, medya vb.) ki etkisi vardır. Sonuçta; eylemin yapısı “Bostandaki Kamyonu yakalım” önerisiyle, “Eylem yapmayalım, sadece görüşme yapalım” önerisi arasındaki çoklu seçenekte gidip gelmiş ve nihayetinde “sahici” olan, yani “gerçekleşmiş olan” zemine oturmuştur.

Sonuçta, tüm aktörlerin katılmadığı bir ortamda verilen eylem kararının, doğası gereği, orada bulunan siyasi seçkinlerin kendi kişisel tarihinin ürünü

olmasının dışında bir şey olması mümkün değildir. Kendiliğinden yetkilendirilmiş eylemciler, toplumun talebi olarak savundukları bir fikrin, yine toplum tarafından üstlenileceğini iddia ettikleri “eylem”le taçlandırılır. Ki, böylesi eylemlerin daralma yaratması ve sahaya çıkınca, belirgin bir “ötekileşme/ötekileştirme” sürecinin parçası olması da kaçınılmazdır.

Öyleyse ne yapılmalıdır? Elbette ki, toplumların subjektif değer algılarını, kültürel kimliklerini ve siyasi deneyimlerini görmezden gelerek total bir yargıda bulunmak yersizdir. Öte yandan, “yeni toplumsal hareketler”in, protestolarında sık sık ortaya çıkan bir potansiyel üzerinde düşünölmeye değerdir. Anarşizan bir çıkarım olarak değerlendirilebilecek bu potansiyel: Bireyleri yetkilendirmek yerine, kalabalıkları yetkilendirmektir.

Eylemin ana çerçevesini belirleyip, talebi olabildiğince aza indirip, katılımcıların hem kolektif hem de bireysel performanslarına, iletişimlerine izin verecek esnek bir alan yaratmak, sonrasında da, eylemi tasarlamak, yürütmek ve sonlandırmak gibi bir stratejik yükten azade olarak, eylemin sevk ve idare yetkisini kalabalığa devrederek, eylemin etkinliğini ve görünürlüğünü çeşitlendirmek önemlidir. Bu merkezdeki protestocu için olmasa da - ki belli yönleriyle onun için de pek mühim - hem eylem karşıtlarının hem de izleyicilerinin konumlarını ve algılarını sorunlaştıracak bir pozisyon alma biçimi olacaktır.

İKİNCİ KISIM:

SİYASETİN YENİDEN KEŞFİ: YENİ TOPLUMSAL

HAREKETLER

*“O adam ki hareket memuru
İkamete memur edilir mi hiç”*
Can Yücel

II. 1. Zorunlu bir giriş: modernliğin eleştirisi

Yeni toplumsal hareketlere dair kullanılan kavramların ve teorinin başlangıç “besmelesinin”, modernliğe yönelik eleştiri ve analizlerle başlamasının temel nedeni, bu hareketlerin modernliğin hareketlerinden (geleneksel hareketler paradigması) elde edilen kavramsal kapasiteyle açıklanamamış olmasından ileri gelmektedir. Birbirinden farklı modernlik eleştirilerine şimdilik kısa ama lüzumlu bir ara verip, küçük bir parantez açalım.

Halil Turhanlı, Maxine Greene’nin *“Mavi Gün Üzerine Çeşitlemeler”* kitabından bahsederken “metaforlar”ın bu dünyanın değil, başka türlü, henüz kurulmamış bir dünyanın, diline dahil olduklarını ileri sürer.

“Onlar yeni bir dünyanın ve dünyaya ait dilin yapı taşlarıdır. Düşüncelerimizi değiştirecek, dönüştürecek bir dili konuşabilmemizi sağlarlar. Deneyimlerimizden yeni anlamlar çıkarmamıza katkıda

bulunurlar, düşüncelerimizi dönüştürür ve dünyaya kendi anlamalarımızı yüklemeye bize yardımcı olurlar.”⁴⁶

Bu yeni “dil”den bahsederken, Turhanlı, modernlik öncesi anlatılarda, balatlarda ve yazıtlarda kullanılan şiirsel dile benzer bir dilden bahsetmiyordu herhalde. Lakin, aydınlanmanın ve rasyonalitenin bağrından yeşerecek bir dilin bugüne dair hallerinden sıyrılmamanın gerekliliğinden bahsettiği bir gerçek. Sözlüklerle, kalıplarla ve “tanım”larla iyiden iyiye fonksiyonel bir özelliğe bürünen dil, artık basit bir gündelik “iletişimin” aracı olmuş durumda. Yeni dünyanın dilini de elbet, bu dünyadan çıkardıkları başka başka deneyimleri, bir sonraki kuşağa aktaran, zamane performanslarıyla bugünün “aktörleri” belirleyecektir.

Metafor meselesi mühim; o kadar ki, koca bir “aydınlanmanın” ve modernliğin torna tesviyesinden geçmiş malul “gazi”ler olarak, “başka türlü bir dünya”yı, sadece pratikle (eylemle) değil, “rasyonel akıl”ın sızamadığı, zamandan ve uzamdan ayırık düşlerimiz ve düş görme kapasitemizle de kurmamız olası. Hatta ve hatta “Yeni Toplumsal Hareketler” üzerine edilmiş tüm teoriye şapka çıkartıp, insanlık mekânı ve tarihi için oldukça küçük bir mahalleyi ve o mahallede vuku bulmuş bir eylemselliği bu şapkanın altına yerleştirirken dahi, sadece o kelimelerin parantez aralarına hürmet etmeden, her bir cümleyle oynamak - başta harekete bu kadar önem atfeden çalışmanın sahibi için- yaşamsal oluyor.

Kuzguncuk Bostanı protestosuna dair “neden” çalışma yapmak istediğimi kendimce belirlemiştim de, çalışmanın “nasıl” olacağına dair ciddi

⁴⁶ Turhanlı, Halil. “Mavi Gitarı Çalmak,” *Birgün Pazar*, 11 Eylül 2005

sorularım vardı. Bir önceki paragrafta da bahsettiğim üzere, on beş yıllık “protestocu” hikâyemi oluşturan dinamiklerin ana hatları belliydi. Lakin yine bu dinamiklerle açıklayamadığım birçok soru ve pratikle de yüz yüze kalmıştım. Öteden beri “başka bir söz, başka bir pratik olmalı/ var mı”nın peşinde, yurt içinde yurt dışında reel, sanal, kitabi yolcularımın da nedeni buydu. Velhasıl, az sonra kabaca şematize edeceğim bölümler, bu yolculuğun “mükemmel ve tamı tamına ikna edici olmasa da”, kavramsal arka planını oluşturacak. Neden mükemmel olmadığını cevabını da, literatür taramasını yaparken “Amerikalılarla, Avrupalılar” arasındaki “kavramsal” sıkışmışlıktan beni azat eden “eylemcilerle gerçekleştirdiğim söyleşiler”e dair olan “Aslolan Yaşamdır” adlı 3. bölümde bulacaksınız.

Özellikle, tüm dünyada vuku bulmuş, 1968 öğrenci hareketlerinin sebep olduğu “Yeni Toplumsal Hareketler”e dair kuramsal yaklaşımın merkezine oturan tartışmanın, “giriş” olarak bellediği alanın Modernlik ve onun “aydınlanmış” bireyi üzerine olduğunu baştan söylemiştik. Bu vesileyle, başlarken, “Yeni Toplumsal Hareketler” bağlamında modernlik tartışmasına - oldukça sınırlı da olsa- bir projeksiyon tutmak elzem oluyor. Daha sonra, yine sınırlı bir alanda “Yeni Toplumsal Hareketler” denen yeni zamanlar protestolarına dair tanımlara yer vereceğim. Üçüncü kısım, bundan sonraki bölümle de - söyleşiler- çok ilintili; Alain Touraine’nin “Öznenin dönüşü”⁴⁷ diyerek muhabbetle karşıladığı ve “toplum”dan daha çok önem attığı “Özne”ye veya başka bir alandan tanımlamayla “birey”e dair olacak. Dördüncü kısım ise Ulrich Beck’in modernliğin sonuçlarından biri olarak

⁴⁷ Touraine, Alain. *Modernliğin Eleştirisi*, Çev. Hülya Tufan, İstanbul; Yapı Kredi Yayınları, 3.baskı Ekim 2000, s. 253

değerlendirdiği ve doğallığında tanımladığı “Risk Toplumu”nun, protesto bağlamında avantaj mı dezavantaj mı olduğuna bakacağım. Son bölüm ise; yine “söyleşiler” bölümüyle ilgili olan, yine Ulrich Beck’in ifadesiyle “Alt-siyaset” Anthony Giddens’in ifadesiyle “yaşam siyaseti”nin yeni politika/siyaset yapma biçimlerinin alanı olarak önemsenen ve gündelik şikâyetlerin ve çoklu/çeşitli katılımları mümkün kılan potansiyeli olacak.

II. 2. Modernlik ve “Yeni Toplumsal Hareketler”: şiddetli geçimsizlik

Eksik bırakmıştık, devam edelim; bu bölümde, yeni toplumsal hareketler bağlamında bireyin ve toplumun “Modernlikle” olan imtihanı tartışmasına taraf olmak gibi bir niyetim yok. En azından bu çalışma bazında, böylesi bir tartışmaya girecek referanslara ve teorik tartışmalara kani olmuş değilim. Zira derdim, toplumsal hareketler tartışmasına girişte, “amentü” olarak kabul edilen “Modernlik halleri” tartışmasının “zerresini” bir şekilde buraya taşıyabilmek.

Özetle, aşağıda aktarmaya çalışacağım tartışmalara - az sonra aktaracağım alıntı vesilesiyle- dair keskin kelimeler edip, büyük söylemlerin parçası da olmak istemiyorum. Benimkisi, “kılıç balığını” yakalamak için, gözlemleri ve deneyimleri sonucunda “kendince” bir olta takımı ve yöntemi belleyen “ihtiyar balıkçı” halleridir. Ki bu haller, ihtiyar balıkçının kılıç balığını yakaladıktan sonraki muhabbetini de kapsamaktadır.

“Dubio ergo sum: Kuşku duyuyorum, demek ki varım? Kuşku duyuyorum, demek ki oluş halindeyim! Kuşku duyuyorum demek ki sana yer veriyorum! Kuşku duyuyorsun, demek ki beni de

katıyorsun! Ben ve sen kuşku duyuyoruz, demek ki varız! Kuşku duyuyoruz, demek ki imkân hâline geliyoruz! Kuşku duyuyoruz, demek ki birçok modernlik vardır ve her şey yeniden başlıyor.”⁴⁸

Her şey yeniden mi başlıyor? Ne kadar ürkütücü! Peki, her şey yeniden başlıyorsa, öncesine ne oldu, ve öncesine dair belleğimize, biyografimize yapışanlara... Tarihteki “anarşi ve terör ortamına” son vermek için, darbe mi yapıldı! Ya, ilerleme adına, gelecek güzel günler adına inandığımız onca “rasyonel hayaller”e ne olacak! Hani kurtuluş yoktu tek başına!.. Peki, kuşku duymak rahatlatacak mı bizi. Daha bir güvende mi hissedeceğiz kendimizi! Yoksa, Tom (kedi olan) ve Jerry (fare olan) arasında bitmek bilmez bir kördöğüşünün muhatabı Jerry “başka türlü bir Tom mümkün” diyerek kendisini mi rahatlatıyordu. Veyahut, alıntının en can alıcı cümlesini başka türlü okursak; Jerry ne için “imkân” haline geliyor? Yanıt, Tom içinse, muhabbeti burada kesip, cümlenin geri kalanından devam etmekte fayda var: “Demek ki birçok modernlik vardır...”. Tom ile Jerry’yi bahane edip, bir modernlik-birey alegorisi yapacak değilim, başta da dedim ne böylesi bir iddiada bulunacak “kanıt”ım var, ne de böylesi bir iddiaya çok da “kani”yim. O vakit, kuşku duymaya devam...

Devam edelim; Anthony Giddens da benzer bir mesafeyle karşılıyor bu “gerilimi” ve modernliğin nihai sonunu muştulamaktan ziyade daha bir temkinli davranıp, yaşadığımız dönemi; “Modernliğin radikalleşmesi”

⁴⁸ Beck, Ulrich. *Siyasallığın İcadı*, çev. Nihat Üner, İstanbul; İletişim Yayınları, 1999, s. 242

olarak tanımlıyor. ⁴⁹ Her radikalleşmenin, belirli bir çatışma ve “başkaldırı hallerine” rast geldiği düşünülürse, sadece insanlığın modernlikle olan meselesiyle değil, modernliğin de (insanlığa biçtiği elbisenin dar gelmesinden mütevellit) insanlıkla olan meselesine temas ettiğimiz ortaya çıkıyor. Yani, “büyük bir mana atfedilmiş ve gelecek güzel günlerin” reçetesi olarak sunulmuş bu ikili “münasebetin” artık eskisi gibi sürmediğine dair fikre yavaş yavaş ısınabiliriz.

“Modernlik yalnızca dünyanın büyüünün bozulması değil, aynı zamanda insanın yeniden büyülenmesidir.”⁵⁰

Ve rahatlıkla, büyüünün bozulduğuna dair bir kanaate vakıf olabiliriz. En azından, insanlığın yeni hallerini açıklamakta, bahsi geçen büyüünün “kazan içi” muhteviyatı yeterli olmuyor.

Söylemsel veya kavramsal alanda kalsa kimsenin algısını germeyecek bir tartışma, “piponun bile pipo olmadığı” bir yerde oldukça sahici oluyor. Keza, toplumsal aktör, toplumsal yaşamın düzenlemesine dair fikrini, kamusal alanda dillendirip de bu konuda bir müzakere sürecine girmeye dahil olduğunda ise, “sisli bir bulvarda terkedilmiş bir çocuk”⁵¹ haline bürünüyor.

“Modernliğin ne olduğu konusu, reel olarak bulanık ve ucu açık bir hale gelebilir, gelme eğiliminde, [nitekim] geliyor da. Siyasal ve toplumsal alana ilişkin sözlüğün tümü bir anda eskidi ve yeniden

⁴⁹ Giddens, Anthony. *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil, İstanbul; Ayrıntı Yayınları, 2.Baskı 1998, s. 53

⁵⁰ Touraine, Alain. *Modernliğin Eleştirisi*, çev. Hülya Tufan, İstanbul; Yapı Kredi Yayınları, 3.Baskı 2000, s. 257

⁵¹ İlhan, Attila. “Sisler Bulvarı”, URL: http://www.siiir.gen.tr/siiir/a/attila_ilhan/sisler_bulvari.htm

yazılmak durumundadır (...) Batılı modernliğin modeli- kapitalizm, demokrasi, hukuk devleti düzeni ve ulusal egemenlikten (bu da her zaman askeri egemenlik anlamına gelir)oluşan “Garbi” karışım⁵² – hükümsüzdür ve yeniden müzakere edilip tasarlanmalıdır.”⁵³

İnsana dair olan değişimin, insanın bizatihi “Öznesi” olduğu “toplumsal alan”a ve konumuz gereği “toplumsal hareketlere” de musallat olduğunu kabul ederek, tartışmayı “toplumsal hareketler” içine taşıyarak sürdürebiliriz. Lakin, öncesinde Alberto Melucci’nin geleneksel siyaset yapma biçimleri ile “yeni toplumsal hareketler”in, geçmiş ve gelecek tasavvurları üzerinden, ayrışma noktasına dair ifadesini verelim.

“Geleneksel olarak sağ, geçmişe dönük, sol ise geleceğe ilişkin bir yönelim sergilemiştir. Buna karşılık çağdaş toplumsal hareketler, sadece geleceğin dünyasal bir felaket ihtimalinin tehdidi altında bulunması yüzünden değil fakat, karmaşık sistemlerin asıl sorununun dengeyi korumak olması nedeniyle, geleceği olmayan bir toplumda yaşadığımızı ileri süren bir kolektif bilinçliliğin etkisi altındadır. ‘Hareketlerin’ iddia edilen ‘modern karşıtı’ niteliği aslında, çizgisel ilerlemenin sona erdiğini ilan etmiş olmaları ve geleceğimizin de bağlı bulunduğu bugün iç savaşma duygusunu güçlendirmelerini içermektedir.”⁵⁴

II. 3. Toplumsal hareketlerin yeniden tanımlanması

“Bugünlerde ‘sokakların kasları’ toplumu tekrar zincirlerinden kurtarmaktadır, hem de çıplak elleriyle, timsah gözyaşları dökmeden, süslü

⁵² Garbi rotada ilerlemeye imkan olmuş bir Şarki-Garbi memleketin -küreselleşme dinamikleriyle de- modernlik hallerine verdiği tepkilerle ilgili bir tartışmaya dahil olmayacağız. Keza, oldukça provoke edici bu tartışmanın devamı, çalışmanın kendisini yutabilir.

⁵³ Beck, Ulrich. a.g.e., s. 17

⁵⁴ Melucci, Alberto. “Toplumsal Hareketler ve Gündelik Hayatın Demokratikleştirilmesi”, *Birikim*, no: 24 Nisan 1991, s. 60

teatral söylevlerden çekmeden”.⁵⁵ 2002’de Brezilya’nın Porto Alegre kentinde, ikincisi düzenlenen Dünya Sosyal Forumu’nun yüzlerce konferansından birinde Uruguaylı düşünür-yazar Eduardo Galeano, konuşmasının bir yerinde kendisini dinleyenlere böyle seslenmişti.

Sokakların kaslarından kasıt; kökenleri ’68 gençlik hareketlerine kadar giden ve modernliğin işçi sınıfı ve onun devrimci paradigmasından niteliksel farklılıklar gösteren, “Yeni Toplumsal Hareketler”iydi. Ve bu yeni zamanlar meydan okumalarına, 1994’te Meksika’nın Lacandon Ormanları’ndan yükselen Zapatist çığığın, 1999’da Seattle’daki devasa “sokak şenliği”nin ve daha sonrasında Porto Alegre’deki binlerce hareketin katılmasıyla daha bir çeşitlenip, güçlenerek küresel sahnede yerini aldı. Son kırk yılda gezegenin birçok yerinde kök salan ve uzun süreli durgunluğunu üstünden atıp tekrar sahne alan ve “Yeni Toplumsal Hareketler” diye de adlandırılan bu yeni zaman hareketleri, kullandıkları “replikler”in ve “eylem repertuarları”nın da geleneksel hareketlerden farklılaşmasıyla da dikkat çekici. Peki, “yeni toplumsal hareketler”, farklılıkları nereden geliyor, hem kavramsal hem de pratik olarak geleneğe yönelttiği temel eleştiriler nelerdir. Modernliğin nihai sonunu mu “muştuluyor”lar, yoksa “modernliği” içine düştüğü tarifsiz acılardan kurtarıp, hayat öpücüğü mü veriyorlar?

Velhasıl, modernliğin akıbeti konusu tartışmalı olsa da, “Yeni Toplumsal Hareketler”i tanımlama ve anlamlandırmada geleneksel yaklaşımın yeterli olmadığı aşikâr. Öte yandan, bu hareketlerin hem yeniliği hem de potansiyelleri üzerine yapılan çıkarımlar vesilesiyle de modernliği,

⁵⁵ Uruguaylı yazar-aktivist Eduardo Galeano’nun, Brezilya’nın Porto Alegre şehrinde düzenlenen “Dünya Sosyal Forumu”nda yaptığı konuşmasından yaptığım çeviriden bir alıntı.

dolayısıyla aydınlanmayı farklı okumalar da söz konusu. Örneğin Jürgen Habermas “yeni toplumsal hareketlerin” yeniliğinin, modernliğin kolektif gerçekliğine dair yeni umutlarını doğruladığını söylerken “modernliğin” bitip, yeni bir dönemin başladığını kabul etmiyor.⁵⁶ Veyahut, yeni zamanlar hareketlerinin, modernlik sonrası dönemin hareketleri olduğu konusunda bir yargıya varmıyor. Aksine, bu hareketleri “modernliğin” kurtuluşu veya “naif özüne” dönüşü olarak gördüğü fikrine bile kapılmak olası.

Habermas’ın “Yeni Toplumsal Hareketler”le modernliği ilişkilendirdiği bu yaklaşım ve tartışmanın geneline ise Touraine’nin itirazı var. Touraine, 1998’de Cogito dergisine verdiği söyleşide Habermas’ın genel yaklaşımını şöyle değerlendiriyor:

“Habermas’ın konumu bir biçimde benimkinin tersi. Yaklaşımı, siyasal, toplumsal, ekonomik, vs. davranışlarının alanında ‘Aydınlanma’nın evrenselini aramaktan ibaret. Evrenselleştirebilir olanı iletişimde aradığından, yola çıkış noktası iletişim, Özneler arası ilişki (...) Bu, ‘Aydınlanma’ya dönüştür...”⁵⁷

Anthony Giddens da “radikal katılım” tarzı olarak adlandırdığı “toplumsal hareketler” konusuna; kapitalizmi veya endüstriyalizmi modernlikle ilişkilendirenler için asıl toplumsal hareket “işçi sınıfı”dır, diyerek katılır. Marksistlerin “işçi hareketlerini” halen tarihin öncüsü gören fikriyle, bu fikri eleştirenlerin; “artık işçi sınıfının da endüstriyelleşme sonrası dönemin çıkar gruplarından biri olduğu” fikrini kıyasladıktan sonra, “kapitalizmin

⁵⁶ Eder, Klaus. *The New Politics of Class: Social Movements and Cultural Dynamics in Advanced Societies*, London; Sage Publications, 1993, s. 108

⁵⁷ Ökten, Nazlı. “Özneler ve Aktörler: Alain Touraine ile söyleşi”, *Cogito*, no. 14 (1998), s. 259

halen bir sınıf sistemi olmasından mütevellit ‘işçi hareketi’ mücadelesinin de bu sistemin ‘ötesinde’ bulunabilecek ne varsa onunla günümüzde de ilişkilidir” yargısında bulunur.⁵⁸

Potansiyeli yüksek ve oldukça provokatif olan bu tartışmayı bırakıp, birbirinden farklı alanlarda “yeni toplumsal hareket” teorisi üzerine çalışanların, sosyologların değerlendirmeleri üzerine projeksiyon tutmaya devam edelim.

Alanın önemli teorisyenlerinden Donatella Della Porta ve Mario Diani “*Toplumsal Hareketler: Giriş*” kitabında “modernlik” ve yeni toplumsal hareketler tartışmasına dair genel bakışı özetler:

“...Yeni toplumsal hareketlerin belirleyici fikirleri, modernite ve ilerleme ile ilgili eleştirel ideolojilerdir; merkezi olmayan ve katılımcı bir örgütsel yapıda olan; kişiler arası dayanışmayı büyük bürokrasilere karşı savunmakta, maddi çıkarlardan ziyade özerk alanların varlığını kabul etmektedirler...”⁵⁹

Bu çalışma, yani Kuzguncuk Bostanı eylemselliği, ana omurgasını; hareket içinde yer almış eylemcilerin tanıklığı üzerinde kurmayı tahayyül ettiği için, “yeni toplumsal hareketler”e dair olan belirleyici fikirler; yani ademi-merkeziyetçilik, kişiler arası dayanışma ve özerk alanlar tartışmasına değer vermektedir.

Toplumsal hareketleri anlamaya çalışan kuramsal yaklaşımlar, elbette sadece bir kanaldan ilerlemedi/ ilerlemiyor. Özellikle geçtiğimiz yüzyılın sonu ve bu yüzyılın ortalarına kadar “modernliğe içkin” klasik

⁵⁸ Giddens, Anthony. a.g.e., s. 153

⁵⁹ Della Porta, Donatella, Mario Diani. *Social Movements: an Introduction*, New York; Blackwell Publishers, 1999, s. 12

paradigmalara dair James Jasper'ın sınıflandırması şöyle: “Kalabalıklar Yaklaşımı, Rasyonalistler, Mobilizasyon Paradigması ve Siyasi Süreç yaklaşımı”⁶⁰. Ve bu klasik yaklaşımların karşısına da, yeni toplumsal hareketler incelemesinde önemli bir adım olarak gördüğü - birçok teorisyenle paylaştığı üzere- “Endüstrileşme Sonrası Kuramlar” başlığı altında “Kültürel Yaklaşımlar”ı detaylı bir şekilde anlatıyor.⁶¹

Öte yandan, özellikle Batı’da, ’60’lı yıllara gelindiğinde, klasik yaklaşıma farklı yaklaşımlar da eşlik etmeye başlamıştı. Touraine, bu yaklaşımları kısaca şöyle tanımlıyor:

“68 Mayıs’nda, üç unsur var, anlıyor musunuz? Sitüasyonistler⁶² gibi bir özgürleşme, kopma unsuru var; benim üzerinde durduğum toplumsal çatışmanın bir alandan başkasına kayışına işaret eden ikinci unsur; (...) eski işçi yanlısı ideolojilerin dönüşüne karşılık gelen üçüncü unsur”⁶³

Touraine’nin üzerinde durduğu “toplumsal çatışmanın” yer değiştirmesine dair tespitte ise, önemli ayrım, “bu çatışmanın” üstleniciliği üzerine oluyor. Klaus Eder modernlik teorisiyle ilgili tarihsel olarak iki farklı toplumsal eylemi imlerken⁶⁴, bunlardan birinin Smelser’in kolektif davranış teorisi olduğunu, diğerinin de; çatışmanın muhatabı olarak toplumun kendi kendini oluşturduğu teorinin yeni rol üstlenicisi “Özneleşen aktörden”⁶⁵ bahseder.

⁶⁰ Jasper, James. a.g.e. s. 49-80

⁶¹ A.g.e s. 118-166

⁶² “Sitüasyonistler”, *İsyankar Yüzyıl: 20. Yüzyılın Başkaldırı Sözlüğü*, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2004, s. 564

⁶³ Ökten, Nazlı. a.g.e., s. 254-255

⁶⁴ Eder, Klaus. a.g.e., s. 110

⁶⁵ Touraine, Alain. a.g.e., s: 260-280

Bu çalışmanın da, zaman geçireceği alan işte bu son yaklaşımın, yani toplumsal eyleyicinin öncelendiği veya toplumsal hareketin, eylemcinin kendi pratiği içinden izlendiği yaklaşım olacak. Lakin biz geniş bir çeperden alıntılarla sosyal hareketlerin “yeni”sini, geleneksel olandan ayırıştırmaya devam edelim.

Yeni toplumsal hareketlerin nesinin “yeni” olduğunu, bu hareketlerin geçmiş hareketlerle kıyaslandığında, “modenlik”le olan “geçimsiz ilişkisi” üzerinden değerlendirmiştik. Yeni yaklaşım, tarihsel belirleyiciliği açısından “sınıf çatışması”nı merkezine alan geleneksel yaklaşıma, sadece modernlik bağlamında değil, hareketlerin ilgi alanlarını ve potansiyel kitle tabanını örnekleyerek karşı çıkar. Charles Tilly, Sidney Tarrow, William Gamson, Alberto Melucci, Meyer Zald ve James McCarthy gibi düşünürler, sınıf mücadelesi, işçi sınıfı, sendikalar gibi emek hareketlerinin ana unsurlarının, toplumsal hareketlerden ayrıldığı noktalar olarak: toplumsal hareketleri (ırk, cinsiyet ya da belirli topluluklar gibi) belirli bir amaca karşılık oluşmuş hareketler olarak tanımlamaktadır. Sınıf merkezli hareketler gibi bu hareketlerin de belirli ideolojik perspektifleri bulunduğunu belirtmişlerdir.

66

Yeni Toplumsal hareketler, sınıf-çatışması temelli, işçi sınıfı hareketinin büyük söylemi olan “kurtuluş siyaseti”nin karşısına koyduğu alternatif söylemle (yaşam siyaseti)de geleneksel paradigmayla ayırır.

“Yeni toplum hareketleri sanayi toplumundaki hareketlerden farklıdır, tıpkı Anthony Giddens’in terimleriyle söyleyecek olursak, “yaşam siyasetinin”, “kurtuluş siyasetinden” farklı olduğu gibi.

⁶⁶ Aronowitz, Stanley. *How Class Works: Power and Social Movement*, Yale: Yale University Press, 2003, s. 157

İkincisi (kurtuluş siyasası) aşmak istediği engeller ya da çelişkilerle tanımlanırken, birincisinin (yaşam siyasası) başlıca amacı eylem ve özgürce seçim yapma becerilerini artırmaktır. Yaşam siyasası, toplumu değiştirmekten çok yaşamı değiştirmek ister.”⁶⁷

Sadece “yaşam siyasası” içinde yer alan toplumsal aktörün (eyleyen) şikâyetleri, çıkarları ve öncelikleri üzerinden belirlenen yaklaşımların yanında, Ernesto Laclau bu belirlenimleri kabul ederek, bu tip hareketlere tarihsel bir benzerlik arar. Laclau’ya göre “yeni popülist hareketler” eski emek hareketlerin bir şekilde devamıdır. Keza “popülist literatür” de bu hareketleri 19.yy’ın radikal demokratik geleneği içine eklemeye çalışır. Touraine ise, hareketleri, “modernliğin” sonucu olan teknokratik kastlaşmaya bir tepki olarak gördüğü tespitinde; onları anti-teknokratik hareketlere eklemeye çalışır.⁶⁸ Touraine ayrıca, yeni toplumsal hareketleri, bu hareketlerin geçmişteki - özellikle endüstriyel veya imalat toplumundan- Öznelerinden, fiziksel metadan daha çok sembol veya başka bilgi formlarıyla baş ettikleri post-endüstriyel veya bilgi toplumuna dahil oluşlarıyla, tarihsel ayrıma tabi kılar.⁶⁹

Laclau’nun Arjantinli olması ve Batı’nın “yeni toplumsal hareketler” tanımına karşı, Latin Amerika’da oldukça köklü ve süregelen olan popülist hareketler kavramını tercih etmesi doğal. Keza, Latin Amerikalı hareketlerinin kendine özgülüğü, geleneksel motifleri “yeni sosyal hareketler” içersine nasıl yedirdiği ayrı bir çalışmanın konusudur. Latin

⁶⁷ Touraine, Alain. *Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?*, çev. Olcay Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2.Baskı Mart 2002, s. 140

⁶⁸ Eder, Klaus. a.g.e., s. 117

⁶⁹ Jasper, James M., Jeff Goodwin. a.g.e., s. 3

Amerika’da, Batı’nın rahatlıkla “yeni toplumsal hareketler” sınıfına koyacağı bir hareketin, söylemsel ve örgütsel olarak “geleneksel paradigmadan” kopmaması da, “yeni toplumsal hareketler” teorisindeki, “Nasıl diye Soran Amerikalılarla neden diye soran Avrupalılar”⁷⁰ ayrışmasına bir “Latin şerhi” olarak kabul edilmelidir. Özetle; bir hareketi anlamada ve anlamlandırmada nasılları ve nedenleri kadar “nerede” gerçekleştiğinin de önemini görmezden gelemeyiz.

James Jasper’ın “kültürel yaklaşımlar” altında anlattığı ve 68 hareketiyle belirginleşen ve 70’lerden sonra iyiden iyiye kamusal alanı kaplayan protestoların tartışmaya açtığı konu başlıkları sadece kurallar ve yasalar içine sinmiş açık ve örtük/ formel bürokrasilere yönelik değil, öte yandan geleneksel siyaset biçimleri ve bu siyaseti üstlenen örgüt bürokrasilerine de yönelikti. Tartışma da genellikle, “eylemci”nin bu yapı içerisinde yer alışı ve karar verme süreçlerine katılımı üzerinden yürüyordu.

“1960’larda ortaya çıkmaya başlayan birçok yeni hareket - öğrenci hareketi, yeni sol ve sonrasında çevreci, feminist ve anti-nükleer hareketler- bürokratik örgütlere dönüşmekten önemle kaçınmak gerektiğini düşünmüşlerdir. Herkesin karar alma süreçlerine katılımı için cesaretlendirildiği daha eşitlikçi (egalitarian) grupları tercih etmişlerdir”⁷¹

Yeni toplumsal hareketler, hareketin hedefleri ve yönelimleri üzerinden iki kategoride değerlendirilebilirler. Bunlardan biri kültürel hareketler, diğeri politik hareketlerdir.

⁷⁰ Jasper, James M. a.g.e., s. 123

⁷¹ Jasper, James M., Jeff Goodwin. a.g.e., s. 166

Birincisi; gençlik, feminist ya da anti-endüstriyel hareketler gibi sürekli alternatifler arayan, toplumla ilgili hareketlerken, “politik hareketler” ise, anti-bürokratik hareketlerdir (çevre hareketleri, öğrenci hareketleri gibi). Bu anlamda kültürel hareketler hali hazırdaki toplumsal yaşama karşı dururken, politik hareketler modern devletin baskınlığına karşı mücadele etmektedirler.⁷²

Bu tanımlama; ikiye bölünmekten ziyade, konu alanları spesifikleşmeye ve hareketin ömrüne ve kitleselleşip de iktidarla daha sık “karşı karşıya” gelmeye başladığında aldığı pozisyona dair bir ikinci safha olarak da adlandırılabilir. Gençlik hareketinin önemli bir kolu olan, öğrenci hareketinin ilgisini genişletmesiyle aldığı hal veya anti-endüstriyel hareketin en çarpıcı ve belirgin formu olan çevre hareketlerinin, kamusal alanda iyiden iyiye görünürleştiği ve toplumsal müzakerelere taraf olmasıyla ilgili bir safhadır, bu safha. Dolayısıyla kültürel yönelimler ve dahi kimlikler merkezli başlayan hareket, toplumsal eyleycinin ve grupların da hareketi üstlenmesiyle, toplumun yeniden organizasyonu ve şekillenmesi sürecinin parçası olurlar. Ve dahi sonrasının uygulayıcıları.

“Touraine’nin de vurguladığı gibi yeni toplumsal hareketlerin bir diğer belirleyici özelliği toplum tarafından yaratılmış olmalarıdır. Bu perspektife göre, politik ve kültürel hareketler, toplumsal bütünleşmenin alternatif şekilleri olarak ortaya çıkmıştır. Bu kolektif hareket (collective action) yeni bir toplumun yaratılmasının ve toplumsal bütünleşmenin yeni şekillerinin aktörleri durumundadır.”⁷³

⁷² Eder, Klaus. a.g.e., s. 101

⁷³ A.g.e., s. 107

Doğası gereği, oldukça zengin ve geniş tanım kümesine sahip “yeni toplumsal hareketler”in, bir önceki konu ile de bağlantılı olarak, özellikle “modernliğe” yönelttiği eleştiriler ve ayrımlardan çıkardığı tanımlara yer verdik. Öte yandan, bu hareketleri tanımlamada yetersiz olacağını bildiğimiz kısıtlı ama önemli bir alanda zaman geçirdiğimizi de ekleyelim.

O halde, “Geleneksel Paradigma”nın, sınıfsal çelişki üzerine oturan ve en basit ifadeyle, talepleri devleti veya iktidarı devirip, toplumu yeniden inşa etmek olan geçmişin hareketlerini “Devrimci Hareketler” olarak alıp, “Yeni toplumsal hareketler”den ne anlıyoruz, kısaca özetleyelim.

Yeni toplumsal hareketler; kolektif, örgütlü, otoriteye, iktidarlara, kültürel inançlara ve pratiklere kurumsal olmayan meydan okumalarda bulunan; sıradan insanların extra-kurumsal anlamlar kullanarak bilinçli, uyumlu/ kararlaştırılmış, süreğen çabalarla, toplumun bazı yönlerini değiştirmeleridir.⁷⁴ Bununla birlikte, çeşitli ve çoklu yapıları itibariyle oldukça esnek örgütler yaratırlar ve olabildiğince çok sayıda “eylemci”yi karar alma sürecine katmaya çalışırlar.

II. 4. Yeni Toplumsal Hareketlerin mücadele/ ikâmetgah alanları

Yeni Toplumsal Hareketler, geleneksel hareketlerin yekpare, merkeziyetçi yapılarının aksine, gündelik hayatın birçok alanında toplumsal eyleyicinin bireysel/ kolektif çıkar ve şikâyetlerden mütevellit esnek, çeşitli ve katılıma açık yapılar yaratırlar. Diğer taraftan, bu hareketler kimi zaman da müşterek taleplerden hareketle, tematik “ağlar” (network) vasıtasıyla yerel/ bölgesel/

⁷⁴ Jasper, James M., Jeff Goodwin. a.g.e., s. 1-3

enternasyonal düzeyde birbirleriyle temas ederler. Ortak eylemler örgütlerler. Lakin bu ağlar, illa ki kalıcı olmak zorunda olan bürokratik ve hiyerarşik mekanizmalar değildir. Temsili ve kolaylaştırıcı rolü olan “konu bazlı” ağlar, birbirleriyle bazen “eylem” (Dünya Ticaret Örgütü, IMF, G8, Savaş, Açlık vb karşıtı hareketlerde) bazında temas ederken, bazen de “deneyim aktarım/paylaşım” ve “münazara” düzeyinde temas ederler (Ulusal/ Uluslar arası ‘Sosyal’ Forumlar). Kendi yerel/bölgesel taleplerinin yanında, küresel ölçekteki gelişmelerden kaynaklı sorunlara yönelik fikirlerini bu “araçlar” sayesinde dile getirirler. Talep de basittir: “Biz varız ve üzerinde yaşadığımız topraklar ve gezegene dair bizim de söyleyeceklerimiz var.”

Toplumsal hareketlerin, ilgi alanları üzerine yığınla örnek verilebilir. Keza, çok tipik örneklerini de önceki bölümlerde birkaç kez andık. Lakin, bir sınıflandırma yapmak, yine de faydalı olacaktır.

“*Etienne Henry* yeni toplumsal hareketlerin beş bölüme ayrılan bir tipolojisi olduğundan bahsetmiştir. O’na göre;

- *Bölgesel hareketler* (Territorial Movements): Komşularla birlikte belirli bir alanın ya da bölgenin kontrolünü sağlayan hareketler.
- *Konu-merkezli hareketler* (Issue-oriented Movements): Özellikle kamuyu ilgilendiren alanlarla ilgili halkın isteklerinden oluşan hareketler (taşıma, elektrik, su... vb).
- *Sektörel ya da konjonktürel hareketler* (Sectoral-or Conjunctural Movements): öğretmenlerin, belediye işçilerinin ya da toplu taşıma işçilerinin sorunlarının çözümüne dair oluşmuş hareketler.
- *Kentsel İsyenlar* (Urban Revolts): Açlık grevi ve kendiliğinden oluşan diğer hareketler(kriz dönemlerinde)

- *Bölgesel ve Ulusal Hareketler* (Regional and Nationalist Movements): Tarihsel dönüşümün bir projesi olarak geleneksel sol hareketlerden ayrılarak daha fazla kriz dönemlerine bir karşı duruş olarak oluşan hareketler.⁷⁵

Yurttaşların çıkar ve şikâyetlerden kaynaklı olarak belirlenmiş hareketlere, gay-lezbiyen, feminist ve etnik orijinli hareketler gibi “kimlik hareketleri”ni de eklemek gerekir. Keza bu hareketlerin yerel ölçeklerdeki görünürlük talebi, özelde diğer bazı toplumsal hareketlerle, genelde de iktidarla çatışmasının yarattığı dinamikler nedeniyle, bu tip hareketlerin “yeni toplumsal hareketler”in dışında değil bizatihi merkezinde değerlendirmesini gerektirmektedir. Sonuçta, geleneksel paradigmaya yönelttikleri teorik ve pratik eleştiriler sayesinde “yeni bir siyaset ve mücadele” tanımlamasını zorunlu kılan bu tip hareketler olmuştur.

“Her bir yeni toplumsal hareket (ekoloji, feminizm, etnik hareketler) bir şekilde, bir takım yurttaşlık haklarının (devlete ya da bir takım yurttaşlara karşı olsa da) yaratılmasını ve yeniden oluşmasını savunmakta, bazı noktalarda yeni oluşmuş ya da yenilenmiş yurttaş haklarını eleştirebilmektedir”⁷⁶

Lakin, bizim rotamız Etienne Henry’nin yaptığı sınıflandırmadan hareketle; “yurttaşın yaşadığı alanla kurduğu ilişkiden kaynaklı olarak ortaya çıkan kişisel ve grupsal çıkar ve şikâyetlerin” resmi ve özel grupların ekonomik, politik tasarruflarıyla çatışması olacaktır. Özellikle ilk iki madde - *Bölgesel*

⁷⁵ Hellman, Judith Adler. “The Riddle of New Social Movements: Who They are and What They Do”, Sandor Halebsky, Richard L. Haris (der.), *Capital, Power and Inequality in Latin America* içinde. Colorado; Westview Press, 1995, s. 165-166

⁷⁶ Roche, Maurice. “Rethinking Citizenship and Social Movements: Themes in Contemporary Sociology and Neoconservative İdeology”, Louis Maheu (der.), *Social Movements and Social Classes* içinde. London; Sage Publications, 1999, s. 189

hareketler ve Konu-merkezli hareketler - belli özellikleriyle Kuzguncuk Bostanı eylemselliğiyle ilişiktir.

Yeni toplumsal hareketlere dair tanım kümesini bitirmeden önce, bir hatırlatma daha yapmak elzem. O da; içerisinde daha çok kaldığımız ve ağırlıkla (neden diye soran) Avrupalıların muhabbet gösterdiği “Kimlik Yönelimli Paradigma”sına karşı, (nasıl diye soran) Amerikalı teorisyenlerin toplumsal hareketleri incelerken kullanmayı tercih ettikleri ve “çağdaş hareketleri daha çok politik düzeyde”⁷⁷ ele alan “Kaynak Mobilizasyonu Paradigması” yaklaşımının varlığı. Bu homojen olmayan paradigmanın teorisyenlerine göre “kolektif hareket, temelde, stratejik bir mantıkla bireylerin çıkarlarının rasyonel bir takibidir. Bir hareketin başarısı politik aktör olarak tanınma elde etme yahut maddi kazancın artırılmasına bağlıdır.”⁷⁸

James Jasper’ın aktardığına göre, bu yaklaşım ilk defa J. Mccarty ve M. Zald tarafından dillendiriliyor. Ekonomist Mancur Olson, 1965 tarihli “Kolektif Eylemin Mantığı (*The Logic of Collective Action*)” adlı eserinde sorduğu; “eğer bireyler tümüyle rasyonel olsalardı, seçimlerinin bedellerini ve kazançlarını dikkate alarak, ne zaman ve neden protesto yapacaklardı”⁷⁹ sorusundan hareketle Mccarty ve Zald tarafından geliştirilen yaklaşım “kaynak mobilizasyonu” teorisyenlerinin bu isimle anılmalarına neden oluyor:

⁷⁷ Çayır, Kenan. “Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Sosyal Hareketler”, Kenan Çayır (der.), *Yeni Sosyal Hareketler: Teorik Açılımlar* içinde, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999, s. 20

⁷⁸ A.g.e., s. 21

⁷⁹ Jasper, James M., Jeff Goodwin. a.g.e., s. 5

“[Kaynak Mobilizasyonu Teorisyenleri] sosyal hareketlerin “şirketler” gibi davranış gösterdiği, kaynaklarını biriktirdiği, birbirinden farklı ihtiyaçlarla bir araya gelebilecek, ve görüşlerini harekete “katkıda bulunanlara” satabilecek hareketler olarak görmüş, bunların da “bağışçılar”ı kendilerine katmak için rekabet edebilecekleri ve bir araya da geldiklerinde “toplumsal hareketler endüstrisi”nin parçaları olduklarını ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle de bu teorisyenler “Kaynak mobilizasyonu” teoristleri olarak anılmıştır.”⁸⁰

Özellikle yukarıdaki tanımdan hareket edip, pratik örneklerini de dikkate alırsak; Türkiye’deki karşılığı, özellikle Habitat 1996 toplantısından ve Marmara Depreminden sonra sayıca artan, “proje ve kaynak yaratım” temelli Sivil Toplum Örgütleri’ne denk gelen bu yaklaşım, çalışmamın kullanacağı yaklaşım olmayacaktır. Ama bu paradigmanın, küresel ölçekte birçok STÖ’yü açıklamakta rahatlıkla kullanılacağına da biliyoruz.

Öteki yaklaşım ise; “iki uçlu kılıcın”⁸¹ diğer keskin yüzeyi olan ve James M.Jasper’ın tanımlaması ile “neden diye soran *Avrupalıların*”⁸² ağırlıkla oluşturduğu “*Kimlik yönelimli paradigma*”dır.

“Kimlik yönelimli paradigma; Yeni hareketlerin siyasi düzlemde değişikliği hedefleyen sosyo-politik yönünü değil (Yeni grup oluşumunun sadece ekonomik/politik çıkar temelli değil), mevcut değerler, normlar ve kimlik yapılarındaki değişim taleplerini simgeleyen sosyo-kültürel boyutunu öne çıkaran ve Melucci’ye göre

⁸⁰ A.g.e., s. 6

⁸¹ Johnston, Hank, Enrique Larana, Joseph R. Gusfield. “Kimlikler, Şikâyetler ve Yeni Sosyal Hareketler”, Kenan Çayır (der.), *Yeni Toplumsal Hareketler; teorik açılımlar* içinde. İstanbul; Kaknüs Yayınları, 1999, s. 131- 161

⁸² Jasper, James M. a.g.e., s. 118-158

kurulu düzenin mekânizmalarına sürekli sorular yönelterek, toplumsal iktidarı görünür kılan hareketlerdir.”⁸³

Kimlik yönelimli paradigma, bu çalışmanın da tercih ettiği yaklaşımdır. Bu nedenle, bu yaklaşımdan kaynaklı tanımları, önceki bölümde de kullandım. Keza, sonraki bölümde de kullanacağım. Kısa bir şekilde geçmenin nedeni, paradigmanın kabaca ne anlatmak istediğini belirtip, çıkarımlarını pratik (eylemcilerle yapılan söyleşiler) içinde kullanmayı tercih etmektir. Lakin, bundan sonraki rotamız, çalışmamın da temelini oluşturan ve “eylemi”n bizatihi eylemci (Yani eylemci, yani toplumsal aktör (eyleyici), yani aktör ve tümünün içinde, dışında varolan “Özne”) tarafından tanımlandığı ve anlamlandırıldığı bir seyir olacak.

II. 5. Öznenen toplumsal harekete: siyaset sahnesinin yeni aktörleri

Geleneksel hareketlerin ve dahi “klasik sosyolojinin, çatışmayı “sınıf” ve “toplum” üzerinden açıkladığı yaklaşıma karşın, “Yeni Toplumsal hareketler” teorisyenleri ve sosyologları, “toplumsal eyleyici”yi daha ön plana çıkarır. Bunu, endüstriyel sonrası toplumun ve bilgi toplumunun da doğal bir çıkarımı olarak görürler.

“Marksizm’le kıyaslandığında, yeni toplumsal hareket teorisyenleri iki avantaja sahiptirler: Birincisi, aktöre büyük önem vermektedirler, ikincisi sistemde üretim aşamasıyla çok da fazla ilgili olmayan hareketin girişimci karakterlerini de içinde barındırmaktadırlar.”⁸⁴

⁸³ Çayır, Kenan. a.g.e., s. 13-35

⁸⁴ Della Porta, Donatella, Mario Diani. *Social Movements: an Introduction*, Oxford; Blackwell Publishers, 1999, s. 13

Alain Touraine, Özne'nin kendisini gerçekleştirmesini ve dolayısıyla Özne'yi bizatihi "toplumsal hareket" in kendisi olarak görürken, muhalif bir rol biçtiği Özne'nin "toplumsal edimci ve çatışma terimleriyle tanımlanması gerekliliğini vurgular. Touraine'e göre; Özne, toplum üzerinde gezinen bir ilke veya tikelliği çerçevesinde bir birey olmaktan çıkıp, tıpkı "araçsal akılcılık" gibi, bir toplumsal deneyim kurma yönetimi olur.⁸⁵ İşte bu nedenlerle, "Yeni Toplumsal Hareketleri" de, "Özne"yi tekrardan sahneye davet ettiği ve Özne'nin özgürlüğüne çağrıda bulunduğu için selamlar.

"Çözümlemenin merkezine Özne düşüncesini koymakta bu kadar ısrarcı davranmamın nedeni, toplum hareketini, onu gizleyen ve bu tip hareketlerin hepsinin özünde Özne'nin özgürlüğüne çağrıda bulunulduğunu görmemizi engelleyen siyasal araçlardan ve ideolojik çarklardan kurtarmak istememdir."⁸⁶

Siyasal araçlardan ve ideolojik çarklardan muaf olan Özneler, toplumsal alanda artık bir başlarındır ve hem karşıtlarıyla hem de yandaşlarıyla sürekli etkileşerek, kendi çıkarları ve özgürlükleri için mücadele verirler.

"Araçsallık evreni ile kimlik evreni arasında Öznelere mi dönüşeceğiz, yoksa biz de toplumsal yaşamın bütünün bölündüğü gibi yavaş yavaş bölünecek miyiz? Benim çözümlememe göre toplumdaki temel çatışma; Öznenin savaşıdır. Bir yandan pazarın ve yöntemlerinin zaferine, bir yandan da otoriter, toplulukçu iktidarlara karşı çıkıştır."⁸⁷

Touraine'nin "toplumsal aktör (eyleyici)"den alıp, Özneye getirdiği ve

⁸⁵ Touraine, Alain. *Modernliğin Eleştirisi*, çev. Hülya Tufan, İstanbul; Yapı Kredi Yayınları, 3.Baskı Ekim 2000, s. 261

⁸⁶ Touraine, Alain. *Birlikte Yaşayabilecek miyiz?*, çev. Olcay Kunal, İstanbul; Yapı Kredi Yayınları, 2.Baskı Mart 2002, s. 167

⁸⁷ A.g.e., s. 124

temel çatışmayı Özne üzerinden kurduğu yaklaşımın bir farklı versiyonunu da Ulrich Beck'in "bireyselleşmiş birey"inde veya "dünyanı-kendin-yapçı"larında görüyoruz.

"Bireyselleşmiş bireyler, kendi kendini ve dünyanı-kendin yapçılar, artık işlevselciliğin varsaydığı gibi, basit sanayi toplumunun 'rol üstlenicileri' değildir."⁸⁸

Sözün özü; bireyselleşen bireyler, bizatihi, kendi yaşamlarına ve geleceklerine dair sözleri ve eylemleri olan, karmaşık bir toplumun "mikro senaristleridir".

II. 6. Biyografiler, şikâyetler, talepler ve kimlikler

Her iki tanımlamada, görüntü farklı olsa da anlam aynı: Artık, çatışmanın ve protestonun alanı çeşitlenmiş ve kalabalıklaşmıştır. Özne veyahut birey, kendisine "sunulan" homojen "kurtuluş reçeteleri"ne muhabbet göstermemektedir. Özel alanını terk edip de kamusal alana duhul ettiğinde, artık en önemli motivasyon bireysel duyguları, itirazları ve çıkarları olmuştur. Öte yandan, Özne/birey "toplumsal alanın" kendine dair tasarlanması talebinde bulunurken de "kendi savaşımı"ni verdiği kadar kolektif bir eylem vasıtasıyla da "kolektif bir kimliğe" ihtiyaç duyar.

"Kolektif kimlik ise, insanların katılımlarını anlamlandırmalarına yardımcı olacak başka bir konsept ki buradan yürüyeceğiz: Zamanlarını ve çabalarını protestoya adanmaları için, insanlar

⁸⁸ Beck, Ulrich. a.g.e., s. 152

kendilerini, yardım edebileceklerine inandıkları genellikle büyük bir grubun parçası hissetmeleri gerekir.”⁸⁹

Bu kimlik, geçmişten farklı bir şekilde, içine girip, tüm dinamikleriyle kabul edilecek bir şekilde, “orada bir yerde” hazır olarak beklemez. Diğer taraftan eylemci de artık bu kimliğe, eli boş, bohçası boş bir şekilde dahil olmaz. Kendisinin de “ kolektif kimliğin”, dolayısıyla “kolektif eylemin” oluşmasına dair söyleyecekleri vardır. Bu çoklu ilişkiden ortaya çıkan “kolektif kimlik”, “üyelerinin ortaklaştırılmış ilgi ve değerlerinden türeyen; paylaşılan inançların, olanaklar alanının ve sınırlamaların motivasyonu ile ortaya çıkan kolektif eylemin ürünüdür.”⁹⁰ Aktör, bu kimliğin içinde rahatlıkla yerini bulabileceği gibi, bundan faydalanır ve en önemlisi yine bu kimlik sayesinde kendini güvende hisseder.

“Kolektif kimlik, zaman içerisinde bireysel aktörü etkileyen sabit değer yargıları, anlam şemalarından oluşan grup dayanışması ile güçlenen, grubun kamusal imajı ile şekillenen ve grup içi etkileşimle ortaya çıkan niteliktir.”⁹¹

Özetle, aktörün geleneksel olana, sınıfa ve ortak çıkara referanslı olarak

⁸⁹ Melucci, Alberto. *Challenging Codes: Collective Action in The Information Age*, Cambridge; Cambridge University Press, 1996, s. 73

⁹⁰ Jasper, James M. *Ahlaki Protesto Sanatı; Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık*, Çev. Sanem Üner, İstanbul; Ayrıntı Yayınları, 2002, s. 118-158, Melucci, Alberto. “A Strange Kind of Newness: What’s ‘new’ in New Social Movements.” Enrique Larana, Hank Johnston ve Joseph R.Gusfield, (der.) *New Social Movements: From Ideology to Identity* içinde. Philadelphia: Temple University Press, 1994, s: 101-132, Taylor, Verta, Nancy E.Whitter. “Collective Identity in Social Movement Communities: Lesbian Feminist Mobilization.” (Alıntılayan) Jasper, James M. *Ahlaki Protesto Sanatı; Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık*, çev. Sanem Üner, İstanbul; Ayrıntı Yayınları, 2002, s. 118-158

⁹¹ Johston Hank, Enrique Larana ve Joseph R.Gusfield. “Identities, Grievances and New Social Movements” (der.) Enrique Larana, Hank Johnston ve Joseph R.Gusfield, *New Social Movements: From Ideology to Identity* içinde. Philadelphia: Temple University Press, 1994, s. 3-36

tanımlanan protesto formatından özgürleşmesi olarak ifade edilebilecek yeni durum; öte ve en önemli yanıyla, aynı aktörün kendisini merkezine koyabileceği bir sorunu keşfetmesiyle, kolektif itiraza (protestoya) kendi sözü ve sesi vasıtasıyla eklenmesidir. Touraine'nin deyişiyle; kolektif aktör, bu süreç içinde kolektif davranışı aracılığıyla, kendi kurallarıyla kendini yönetir.⁹² Bu sürecin sonucunda da; yeni toplumsal hareketler alanına “gönüllü” olarak dahil olan aktör yer aldığı bu pratik sayesinde, siyaset sahasını farkında olmadan kalabalıklaştırır, çeşitlendirir, dolayısıyla da özgürleştirir.

“Yeni toplumsal hareketler ilk olarak katılımcıların bilincini şekillendirmekte, ikinci olarak hareket içerisindeki aktivistlerin somut bilinçlerini sağlamakta ve üçüncü olarak demokratikleşme sürecinde önemli bir rol oynamaktadırlar.”⁹³

Birbirinden farklı ihtiyaçlara ve çıkarlara sahip aktörlerin oluşturduğu kolektif kimliğin yapılandırıldığı en önemli safha da “çatışma anı”, yani eylemdir. Öncesinden gerçekleştirilen tartışmalar ve alınan kararlarla belirlenen “protesto” ve protesto alanında var olma biçimi,⁹⁴ aktörlerin sağladıkları çeşitli mutabakatlar sonucu ortaya çıkar. Kolektif kimliğin önemli yapı taşlarından olan bu mutabakat hali, çatışma anında karşıtıyla karşılaştığında ise, grubunu iç dinamiklerini harekete geçirir. Aktörler birbirleriyle dayanışırlar, ortak noktalarını ön plana çıkarttırır ve birbirlerine

⁹² Eder, Klaus. a.g.e., s:113

⁹³ Hellman, Judith Adler. “The Riddle of New Social Movements: Who They are and What They Do”, Sandor Halebsky ve Richard L. Haris (der.) *Capital, Power and Inequality in Latin America* içinde, Westview Prezz, 1995, s. 174

⁹⁴ Bu var olma biçimi aktörün kendi kararı ve kabulüyle belirlenmiş, esnek, kendiliğindenci bir var olma biçimidir

bağlılık ihtiyacı duyarlar. Kolektif kimliğin güçlenmesine neden olan bu süreç, sadece ihtiyaçların ortaklaşması değil, aktörlerin yapıyor oldukları eylemi anlamlandırmalarından da kaynaklanmaktadır.⁹⁵

Öte yandan, çatışma ortamının doğası gereği, karşıtının karşısında, tek başına kalan aktörün bu yalnızlığını ve güvensizliğini ortadan kaldıracak yegâne güç de “kolektif kimlik” sayesinde ait olduğunu hissettiği topluluktur.

II. 7. Risk toplumunda “güvenlik” talebi

“Trafik tıkanmadı – tıkanan sensin”⁹⁶

Günümüz toplumlarının, gezegenin yaşadığı riskler ve tehlikelerle olan ilişkisi geçmişin ulusal sınırlarını aşmış ve küresel ölçekte de görünür ve hissedilir olmuştur. İletişim ve teknoloji alanındaki gelişmeler insanoğlunun refahını artırdığı kadar, toplumların doğal ve insan eli felaketlerle temasını da hiç olmadığı kadar yakınlaştırmıştır. Kapımızın önündeki tehditler kadar, kilometrelerce uzaktaki felaketler de, “güven”liğimizi tehdit etmektedir. Hal böyle olunca, teknolojik ilerlemenin “artı-değeri”ni -refahı- sınırlı sayıda insan paylaşırken, felaketlerin sonucu ortaya çıkan yıkımlarla insan toplulukları kitlesel olarak yüz yüze kalmaktadır. Son çeyrek yüzyılda kendini iyiden iyi hissettiren kuraklık ve küresel ısınma, sonuçları itibariyle bütün bir gezegeni tehdit etmektedir. “İlerlemiş” ve “modernleşmiş”

⁹⁵ Melucci, Alberto. *Challenging Codes: collective action in the information age*, Cambridge; Cambridge University Press, 1996, s. 74

⁹⁶ Almanya’da bir duvar yazısı

toplumlar, tahmin edilenin aksine, artık “daha güvenli” değildir. Anthony Giddens’in “Modernliğin Sonuçları” olarak sınıflandırdığı “riskler”den çıkan özet ise; risk yoğunluğu olarak adlandırılan şeyin kesinlikle, bugün içinde yaşadığımız koşulların “tehditkâr görünümü”ndeki temel öge olduğudur. Bunun özeti Ulrich Beck’in “Çernobil her yerdedir” tanımında gizlidir.⁹⁷ Bu haliyle de, gelecekte, küresel risklerin azaltılıp, insanoğlunun daha güvenli bir toplumda yaşayacağına dair emarelerden yoksunuz..

Modernleşmenin en belirgin sonuçlarından biri olarak gözükken ve sanayileşme/ teknolojik ilerlemenin gezegenle olan muhabbeti üzerine söylenecek çok şey var. Lakin, modernlik halleriyle ilgili olan kelamımızı bölümün başında ettik. O halde, bir “modernleşme enfarktüsü”⁹⁸ ile karşı karşıya olduğumuz kabulünden hareketle, bu “tıkanma”⁹⁹’nın gündelik hayattaki ve “toplumsal aktör” üzerindeki etkilerine bakalım. Ve Ulrich Beck’in deyimiyle, toplumların içinde bulunduğu yeni bir duruma tanıklık edelim: Risk toplumuna.

“Sanayi modernliğin eskime sürecinin diğer yüzü, Risk toplumunun meydana gelmesidir. Bu kavram modern toplumun, yenile(n)me dinamiğinin yaratmış olduğu toplumsal, ekolojik ve bireysel risklerin gitgide sanayi toplumunun denetim ve emniyet kurumlarının etki alanından çıktığı bir gelişme aşamasını imler.”¹⁰⁰

Sanayi toplumunun gelmiş olduğu bu aşamada, “Risk Toplumu”nun karar mekanizmaları hâlâ eski toplumun kalıpları içinde karar verirken; bu

⁹⁷ Giddens, Anthony. a.g.e., s. 122

⁹⁸ Beck, Ulrich. a.g.e., s. 165

⁹⁹ A.g.e., s. 161

¹⁰⁰ A.g.e., s. 33

kararların sonuçları ve sonuçların belirlediği hukuk sisteminde ve siyasetinde çatışmaların meydana gelmesine neden olur.¹⁰¹ Bu çatışma alanını yaratan en belirgin motivasyonların başında da “belirsizlik” ve “güven yitimi”nin geldiğini düşünmekteyim. Başka türlü söylemek gerekirse; modernliğin bu aşamasında, risk toplumunun, toplumsal aktörün eyleme geçişini de motive edici dinamikler taşıdığını düşünmekteyim.

“Risk toplumunda ‘ben’in oluşma, yapılanma ve yeniden şekillenme süreci çok farklı şekillerde zuhur etmektedir. Risk toplumunda gittikçe yükselen en temel olgu ‘güvenlik’ olmuştur. Güven içinde olmak, güvenli bir ortamda yaşamak birey için en önemli değerlerden birisidir. Yaşamın her alanında 'güven' kelimesinden bahsedilmektedir”¹⁰²

Tüm iç ve dış tehditkârlıklara ve belirsizliğe karşı, aktör hiç olmazsa yaşadığı alanı, daha güvenilir bir ortam haline getirmeye çalışır. En azından, bu ortamı sağlayacak mekanizmaları talep ederken, güvenini bozacak tehditlere karşı da kendini korumaya alır. Konumuz gereği, Kuzguncuk Bostanı’nda “yapılaşma” girişimine karşı, gerçekleştirilen eylemselliğin öne çıkan taleplerinin; Kuzguncuk’un bozulması, eski güzelliğini kaybetmesi, iyice azalan yeşil alanlardan birinin daha kaybolacak olması ve deprem anında kullanılacak yegane boş alanlardan birinin yitimi, olması tesadüfi değildir. Her talebin arka planında, “dış dünyayla” daha mesafeli olan “genel grup”¹⁰³, çatışma alanının kendi yaşadığı alan olması vesilesiyle tüm

¹⁰¹ A.g.e., s. 34

¹⁰² Karakurt, Elif. “Risk Toplumunda Birey”, URL: http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=154

¹⁰³ Bu grup, birinci bölümde Üçüncü grup diye bahsettiğimiz, “hem dernekle hem de sürecin kendisiyle organik bağı olmayan, zamanı ve yoğunluğu uygunsa, hatta ve hatta

riskleri üzerinde hissetmiş ve buna tepki göstermiştir. Bu tepkinin, toplumsal aktörün çok da sorunsallaştırmadan; varoluşunu açıklayabildiği “sistem”e yönelik devrimci bir müdahalede bulunmadan gerçekleştirilmesi, aktörün, sistemden, protesto liderlerinin yönlendirmelerine kadar olan çizgide, travmatik güven bunalımları yaşamadan kolektif eyleme dahil olmasına sebebiyet verir. Bu devrimci olmayan (reformist) müdahale şeklinin en büyük avantajı, çok daha genel çevreden insan grubunun ve bireyin, eyleme katılırken kendini, “sistem içinde tanımlamasından ve anlamlandırmasından” doğan dinamiklere karşı son derece meşru hissetmesi ve “yasadışı” bir şey yapmadığına, sadece hakkı olanı talep etmesine dair olan inancıdır. İşte bu nedendir ki; kendisi için meşruluk problemi taşımayan ve varlığına kesinlikle ikna olduğu “polis”e de karşı çıkabilmiştir.

“Güven ilişkileri, modernlikle ilintilendirilen, yayılmış zaman uzam uzaklaşmasına temel oluşturur. Sistemlere duyulan güven, sıradan insanın büyük ölçüde ilgisiz kaldığı bilgilerin işleyişine karşı beslenen inancı içeren örtülü bağlılıklar biçimini alır(...) Kişilere duyulan güven, görünür bağlılıkları kapsar; burada (belirli eylem alanındaki) diğer kişilerin dürüstlüğüne ilişkin işaretler aranılır.”¹⁰⁴

İçinde yaşadığımız zamane toplumlarında, tek başına ayakta durmak ve kendini güvende hissetmek çok da olası gözüküyor. Hele ki, “anayasal yurttaşlık” ilkesi gereği, toplumsal aktörün birey olarak; kültürel (kişisel veya kolektif kimliğinden ileri gelen), sosyo-ekonomik (barınma, iş, sağlık, güvenlik içinde, temiz ve sürdürülebilir bir çevrede yaşama hakkı), politik

oradan geçiyorsa etkinliğe katılan, imza atan, kahvede ve sokağında konu açıldığı zaman “eylemciler”den yana konuşan, bazen de tüm bunları hiç umursamayan – oldukça geniş- bir gruptur.

¹⁰⁴ Giddens, Anthony. a.g.e., s. 88-89

(siyaset yapma ve siyasete katılım hakkı) hakları, iktidarlar tarafından korunma altına alınmıyorsa. Böyle olunca da, “aktör” kendini koruma altında hissedebileceği politik, kültürel, sosyal aidiyetlerine sahip çıkıp burada oluşan cemaatlere eklemleniyor. Bu kimi zaman siyasi görüşten, kimi zaman dinsel inançtan, kimi zaman hemşehrilikten kimi zaman da ekonomik çıkarlardan mütevellit “örgütler” ve yapılanmalar oluyor. Buralarda, kendi kimliği gereği var olurken, etkileşime girdiği kolektif kimlik vasıtasıyla kendini koruma altına alıyor.

Özetle; Risk toplumu olarak alt-sınıflandırabileceğim bir toplumda yaşayan birey için “kolektif eylem”, dolayısıyla kolektif kimlik, “sadece kendi yaşamı hakkında karar verme sürecine” dair bir talebi içermez, aynı zamanda aktörü güven telkin eden bir çatı işlevi görür.

II. 8. Siyasallığın keşfi: alt-siyasetler

Modernlikten başlayıp, “yeni toplumsal hareketler”in kavramsal yanına dair sürdürdüğümüz tartışmanın sonraki durakları bu hareketleri üstlenen Özne ve hareket içi Öznelerin yarattığı kolektif kimlikti. Öznenin bir harekete dahil olmasını tetikleyen yeni toplumun dinamiklerinden biri olarak Ulrich Beck’ten ödünç aldığımız “Risk Toplumu” üzerine değinmelerden sonra, bu bölümün son kısmı, toplumsal eyleyicinin kullandığı, yeni bir siyaset alanı ve siyaset yapma biçimi olarak tasavvur edilen “Alt-siyasetler” (Sub-politics) olacak.

Alt-siyasetten kasıt, karar mekânizmasının sadece siyasi elitler ve teknokratlar tarafından oluşturulmayıp; yereldeki sorun sahiplerinin

(aktörlerin), çoklu ve serbest katılım mekânizmasıyla oluşturdukları kolektif bir siyaset yapma biçimidir. Yaşam alanındaki sorunlara, o alanda yaşamının verdiği bilgi ve deneyim birikimi ile müdahale edip, geleceğini “merkezin” eline bırakmayan kendiliğinden, çok katmanlı katılımı esas alan, demokratik bir yönetim şeklidir.

“ ‘Alt siyaset toplumun aşağıdan biçimlendirilmesi demektir. Kendinden menkul elitlerin müdahalelerinden, aşırı iş yükü altında ezilen devletlerin başarısızlıklarından, pazarın görünmez eli yanılmasından ve hiçbir değeri olmayan otoriter halkçı kalıplara geri düşmekten’ diye yazar Claus Leggewie ‘bizi ancak bizzat kendimiz tarafından biçimlendiren bir sivil toplum koruyabilir- sabit bir merkez, keskin bir yetki tanımlaması, yekpare bir görüş birliği, varsayılmış bir mutabakat, mükemmel bir master planı olmaksızın-
, ...”¹⁰⁵

Sabit merkezlerden, çıkar gruplarının lobilerinden, iyiden iyiye yozlaşmış ve hantallaşmış bürokrasilerden ve “seçkin, tasarımcı” uzmanların sultasından azade bir siyaset biçimine artık toplumun ciddi ihtiyacı vardır. İçinde kendisinin olmadığı, programının oluşmasına katkı vermediği siyasete yabancılaşan aktör, “topluma müdahale”nin yegane biçimi olarak “kutsanan” parlamenter-temsili sisteme teslim olarak gitgide apolitikleşmiştir. Bunun sonucunda; “hayatına dair verilen kararlar” bir sürpriz şeklinde karşısına çıkar durur. Geleneksel siyaset artık yukarıda bir yerde, “seçilmişlerin” yürüttüğü sıkıcı, rutinleştirilmiş ve piyasanın beklentisi doğrultusunda beklenilmeyenlerin/tahmin edilmeyenlerin sürklase

¹⁰⁵ Beck, Ulrich. a.g.e., s. 161

edildiği bir “orta-oyunu”dur. Aktör ise, bir türlü sahneye çağrılmadığı bu oyunu izler durur.

Ulrich Beck alt-siyasetin siyasetten ayrıldığı noktaları da iki başlıkta topluyor. Bunlardan ilki; siyasal ya da korporatist sistemin dışında yer alan aktörlerin (yani işkolu ve meslek grupları, işletmelerdeki, araştırma kurumlarındaki ve yönetim birimlerindeki teknik ve ekonomik entelijansiya, uzman işçiler, yurttaş girişimleri, kamuoyu vb) de toplumu biçimlendirme sahnesine çıkmaları. İkincisi ise; yalnızca toplumsal ve kolektif aktörlerin değil, bireylerin de onlarla ve kendi aralarında siyasal olanın oluşumunda güç sahibi olmak için rekabet etmeleridir.¹⁰⁶

Alt-siyasallaşmış bir toplumda “toplumsal aktör” kolektif halde bir tarafta toplumu biçimlendirecek müzakerelerin parçası olabilirken, diğer tarafta da geldiği alanda bireylerin tek başlarına bu müzakerelere taşıyacak sözlerini toplar. Keza yine bu toplum, bütün alanlar ve eylemsellik düzeylerinde kendi davalarını takip ederek¹⁰⁷, sürdürülebilir bir katılım mekânizmasını geçerli kılar.

Oldukça ezber bozucu niteliği bulunan bu siyaset yapma biçimi, seçkin iktidarla muhalefet arasına sıkışmış söylem ve pratiğin de sorunsallaştırıldığı, bir nevi siyasallığın tekrardan icat edilmesi ve toplumsal alanın “başka türlü tasarımlara” yeniden kavuşmasıdır. Yani, Ulrich Beck’in dillendirdiği haliyle, siyasallığın icadı; “yalnızca kuralların uygulandığı değil, kuralları değiştiren, yalnızca siyasetçi siyaseti değil, toplumun

¹⁰⁶ A.g.e., s. 159

¹⁰⁷ A.g.e., s. 161

siyasetidir ve yalnızca iktidar siyaseti değil, biçimlendirici siyaset, siyaset sanatıdır.”¹⁰⁸

“...Alt-siyaset, merkezi kumanda siyasetinin kısıtlanması, şimdiye dek dirençsiz işleyen süreçlere karşıt tasarımların direnişiyle ket vurulması demektir; karar oluşturma ve kararlara katılımı ilgili değişik grupların ve düzlemlerin, hukuk devletinin araçlarını birbirine karşı seferber ettiği durumlardır.”¹⁰⁹

Siyasetin bu yeni sahası, ağırladığı yeni “konuklar” sayesinde toplumun bütün çeşitliliğini, renkliliğini, dolayısıyla sahiciliğini içerir. Gündelik hayatın geçici veya kalıcı sorunlarını taşıyan toplumsal aktörler, yaşam alanını yeniden planlarken çoklu mutabakat kümeleri yaratarak, siyasetin “gerilimi yoğun” kurgusal karakterini bozarlar. Artık, siyaset, yaşamın içerisinde yer alan her şikâyete ve “toplumsal aktöre” aynı mesafededir. Yaşam alanı, başını seçkinlerin çektiği “öncelikli önerme”lerin ve tasarımların yanında “kolektif aktör”ün dillendirdiği taleplere de duyarlı olmak zorundadır.

“ Aşağıdan gelen toplum hareketleri toplumsal-kültürel çeşitliliğin savunucuları oldukları gibi, çokluğu ve çeşitliliği öngören dürüstlüğün de savunucularıdır.”¹¹⁰

Aşağıdaki seslerde artış başlamıştır. Bu haliyle, bir “kakofoni”den bahsedilebilir. Lakin bu kakofoni bir “gürültü” değil, “toplumsal armoni”ye

¹⁰⁸ A.g.e., s. 17

¹⁰⁹ A.g.e., sf. 165

¹¹⁰ Touraine, Alain. *Birlikte Yaşayabilecek miyiz?*, çev. Olcay Kunal, İstanbul; Yapı Kredi Yayınları, 2.baskı Mart 2002, s. 141

sebebiyet veren karmaşık nota dizinidir. Aktörler bu orkestraya kendi sesleriyle, rahat bir şekilde katılmaktadırlar. Touraine'nin “toplumsal hareket” olarak selamladığı Özne, hayatı yeniden kurmak için ilk önce kendini örgütlemiş, sonra da kolektif eylem vesilesiyle toplumun monotonlaşmış siyasi ritmiyle aşağıdan başlayarak oynamaya başlamıştır.

“ Kendi kendini örgütlemek, daha kesin bir deyişle: özgür güçlerin, toplumun en derin katmanlarında, yani iktisadi, yerel ve siyasal eylemsellik içinde yeniden birleşmesi anlamına gelir. Kendi kendini örgütlemek: toplumun (düşünsel olarak) alt-siyasallaşmasıdır.”

111

Beck bu durumu daha ileri götürerek, alt siyasetin “tümüyle olasılık dışı görünen bir izleksel (tematik) zafer elde ettiğini”¹¹² söylüyor. Her toplumun sübjektif sosyal- ekonomik ve politik dinamiklerini de hesaba katarak, olası “yerel zaferlerin” önemini kabul edip, asıl başarının, konjonktürel zaferlerden ziyade sürdürülebilir demokratik katılım mekânizmalarını öngören alt-siyasallaşmış toplumlarda olduğunu dikkate almalıyız. Aksi takdirde, çok yapılageldiği üzere, küçük zaferlerle, iktidar ilişkilerinin, her tarafımızı sarmış bürokratik mekânizmaların ve kâr öncüllü piyasa hareketlerini hafife alma vesilesiyle, zaferlerin çoğalmadan yutulmasına sebebiyet verilir. Şunu kabul etmek gerekir ki; az önce saydığımız ekonomik ve politik “örgütlenmeler” sahip oldukları iktidar aygıtları ve teknik bilgiyle yaşamın organizasyonu ve planlama sürecinde, hâlâ çok daha aktiftir. Öte yandan, “var olan iktidar ilişkilerine” ve siyasi egemenliklere geleneksel metot ve

¹¹¹ Beck, Ulrich. a.g.e., s. 210

¹¹² A.g.e s. 156

repertuarla karşı gelen “geleneksel hareketler”in dilini de toplumdan daha çok, karşı geldikleri siyasi mekânizmalar anlamaktadır. Bunun sonucu da, dengesiz bir kavganın zayıf tarafı olarak “geleneksel hareketler”, bütün siyasi önermelerinin ve pratiklerinin, karşıtı tarafından emildiği ve söndürüldüğü bir çatışma alanının yaratılmasının parçası olmaktadırlar. Bu yüzden ki, yaşadığımız zamanlarda, bu grupların, “kendiliğinden sınıf”ı “kendi için sınıf”a dönüştürme kavgasına, belki de en duyarsız kategori yine bu sınıf olageliyor. Beck’in de dillendirdiği gibi, “sağ” ve “solda” varolan geleneksel siyaset yapma biçimleri, ortada gezen aslanların, halen neden kafes içine girmediğine de bir türlü aklı sır erdirilemiyorlar.

“Siyaset, halen eski kafeslerin içinde yapılmaktadır. Ama aslan kaçıp gitmiştir! Ortada aslan olmadığı halde, bir hayvanat bahçesi varmış gibi yapılır. Serbest biçimde dolaşan aslanlara hayvanat bahçesi aslanları muamelesi yapılmaktadır.”¹¹³

Özetle; “başka türlü hayat tasavvurları”nın, başka türlü siyaset yapma biçimleriyle mümkün olabileceğini anlatmaya çalıştık. Bir sonraki bölümde de, bunun “nasıl” mümkün olduğunu anlatmaya çalışacağız. Kabul edelim; bu “kavramsal çerçeve”nin eksikliği var, fazlası yok. “Yeni Toplumsal Hareketler” teorisinin zengin repertuarından alıntılatabildiklerimizle, bir sonraki bölümün söyleşi aralarını anlamlandırmaya çalışacağım. Muhtemelen eksik kalmış, devamı zorunlu kısımların varlığı ortadadır. Örneğin, Türkiye’de gerçekleşmiş bir harekete dair, kavramsal arka planı oluştururken, “Türkiyeli yaklaşımını” vermemek/verememek bu bölümün

¹¹³ A.g.e., s. 201

en önemli eksikliği, dolayısıyla şanssızlığı. Eksikliklere ve yeterince inceleme şansı bulamadığım tartışmalara dair fikrimi de saklı tutarak, “Yeni Toplumsal Hareketler” içersinde oldukça büyük önem atfedilen “eylemci”nin “eylemcileşme” seyrine dair anlatıya geçelim.

ÜÇÜNCÜ KISIM:
KUZGUNCUKLU EYLEMCİ VE KENDİ DİLİNDEN
“PROTESTOSU”

Aslolan Yaşamdır...

*“Can yasası bu insanın:
Savaşlara yoksulluklara
Ve binbir belaya karşın
İlle de yaşayacaksın!”*
Can Yücel

III. 1. Kuzguncuktan eylemci “portreleri”

Çalışmanın bu bölümünde, mecburen ve meselenin doğası gereği (ve “onlardan” biri olan benim de kelimemin içinde olduğu) “yalnız onların hikâyeleri” olacak. Kuzguncuk Bostanı eylemlilik sürecinin daimi ve “tam zamanlı” katılımcılarından biri olmama rağmen, bu bölümü çoğunluk onların, yani Kuzguncuklu eylemcilerin, kelimelerine ayıracağım. Bu hareketin neye ve nasıl tekabül ettiğine dair “ağır kelamı” zaten öncesinden söyledim, bana dair olanı da sona, yani sonuç bölümüne saklıyorum.

Bostan mücadelesi üzerine bir şeyler yazmaya karar verdikten sonra, bu çalışmayı hangi teorik zeminde inşa etmem gerektiğini düşünürken, bir tek durumdan hiçbir şekilde taviz vermeyi düşünmüyordum. O da: “çalışmanın

merkezine mücadelenin aktörlerini koymak”. Önceki bölümde de, “Yeni Toplumsal Hareketler” teorisinin, ana duraklarında, eylemciye ve onun protestosuna dair olan açıklamalara yer verdim. Şimdi, o tanımlamalardan da hareketle; eylemcinin kendi protestosunu yaratırken veya kendini var olan protestoya eklemelerken hangi saiklerle hareket ettiğinin pratik yansıması olan, sürecin gerçek kahramanlarının “Kuzguncuk Bostan Hareketi”ne ve kendi “hallerine” dair söylediklerine bakalım.

Ama önce; söyleşi yaptığımız kişilerin, kişisel biyografilerini aktarayım. Bir insanı bir sayfa yazıyla tanıtmak/ tanımak elbet kolay değil. Keza, bu hareketin katılımcıları da sadece, az sonra adını anacağımız insanlardan oluşmuyor. Lakin zorunlu bir eleme ve sınıflandırma sonrasında, mükemmel olmasa da, protestolarda hasbelkader bulunmuş veya bir iki kere gelmiş değil de, istikrarlı bir katılım göstermiş insanlardan oluşmasına gayret ettim.

‘Yeni Eylemciler’, ‘Uzman Mahalleliler’ ve ‘Yenilenen Eylemciler’ olarak tanımladığım eylemciyi “üç grup” olarak sınıflandırdım.

(Önemli not: Söyleşi yaptığım insanların isimleri hariç bütün hikâyeleri gerçektir. Belirli nedenlerle, eylemcilerin isimlerini saklı tutulacaktır..)

III. 1. 1. Birinci Grup: Yeni Eylemciler

Öncesinde belirgin ve travmatik bir siyasi deneyim yaşamamış, 80 ve 90’larda siyasetle tanışmış, çok fazla siyasi gruba angaje olmamış, “siyasi bir kimlik veya cemaatten” çok “proje” kani olmuş grup. Kuzguncuk’a sonradan taşınan bu grubun üyelerinin “mahalleyi kullanma” oranı da,

kentin diğer alanlarına ve sosyal ortamlarına olan ilgileri nedeniyle, diğer gruplarla kıyaslandığında daha düşük. Öte yandan, hem entelektüel düzeyleri, hem de ulusal ve uluslararası siyaset deneyimlerini takip etmeleri ve bu hareketlerden çıkardıkları deneyimleri mahalledeki projede kullanmaları nedeniyle de bu grubu “taşıyıcı” ve “uyarlayıcı” olarak görebiliriz. Ki Zapatistlerden, Bergama’dan veya herhangi bir “yeni” uluslar arası hareketten deneyimleri yerele uyarlama (aynen olmasa da), protestonun dilinin sadece yerel kodlarla beslenmediğine dair önemli bir veri. Bu grup; İsmet, Elif ve Ayça’dan oluşuyor. Ama İsmet’i, yine de ayrı bir kategoride değerlendirmek gerekli. İsmet’in bu gruba ait olmasının; Kuzguncuk’la olan mekânsal ve zamansal ilişkisi başattır. Öte yandan, İsmet’in Elif ve Ayça ile kıyaslandığında, diğer gruplarla da daha yakın ilişkisi ve irtibatı vardır. Gruba haiz, karakteristik özellikleri taşımanın yanında, grupların birbiriyle olan ilişkisini sağlayan “kesişim kümesi” özelliği de gösterir.

İsmet: 1967 Karabük doğumlu. Tıp Fakültesi mezunu. Yüksek Lisansını “Spor hekimliği” üzerine yaptı. Evli ve iki çocuk babası. Baba Kastamonu, anne Konyalı. Eşİ, öğretmen. Onlar da eylemlerde maaile yer aldı. Halen, kendisinin de ortağı olduğu, fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezinde çalışıyor. Belediyenin acil servisinde çalıştıktan sonra istifa edip, uzun yıllar (çeşitli kademelerde olmak üzere) Fenerbahçe Spor Kulübü’nde ve geçen sene de Efes Pilsen Basketbol Takımı’nda spor hekimliği yaptı. Kirada oturuyor.

Küçük yaşta “adalet” kavramını fark ediyor: “*Mesela ilk sorularım annemin hayatıyla ilgiliydi. Annem hastanede ebe olarak çok yoğun bir tempoda çalışırdı (...)Babamsa, toplumda saygı duyulan, itibarlı bir öğretmendi. Ama öğlen iş bittikten sonra kahveye giderdi. Suçlamıyorum, ama [ortada] bir adaletsizlik vardı...*” Çocukluk yaşlarında değiştirmek niyetinden önce fark ettiği duygu birileri ile beraber bir şeyler yapma isteği. Öğretmen olan babası hem kendisinin ilkokul öğretmeni hem de hayatında önemli bir figür. (Babasını, söyleşi yapıldıktan yaklaşık 2 ay sonra trafik kazasında kaybediyor). Babasının “*Kendi doğrularını kendin bul*” sözünü unutmuyor. Ama ne zaman ki, kendi doğruları ile babasınınkiler farklılaşmaya başlıyor, aralarında ilk çatışmalar başlıyor: “*Babamla kavga edememiş olmanın bedelini hep ödedim*” diyor. Aile tipik bir orta sınıf ailesi. Baba, idealist Cumhuriyet öğretmenlerinden. CHP’liler. Babanın veya annenin aktif siyasetle ilişkisi yok.

Üniversiteyi kazanıyor ve “hayran olacağı şehre” geliyor, İstanbul’a. Yurtta kalıyor; tiyatro çalışmaları, müzik grubu, dergiler, arkadaş muhabbetleri vesilesiyle siyasi bir çevre ile tanışıyor. Hiçbir zaman örgütlü olmuyor. Aile ilişkilerinin zarar görmesi, işkence hikâyeleri; fişlenip iş bulamama ve okulu bitirememeye korkuları yüzünden eylemlere katılmaktan korkuyor. Ama taleplerine çok inandığı birkaç eyleme katılıyor. İkinci eyleminde cezaevine giriyor. 2 ay yatıyor. Yurttan atılıyor. Sonrası, önce öğrenci eviyle başlayan (1987’de) Kuzguncuk tanışıklığı, sonrasında ona ve arkadaşlarına Kuzguncuk’ta ev bulan arkadaşıyla evlenmesiyle, iyiden iyiye kuvvetleniyor. Daha bir iş, ev, sokak arasında süren Kuzguncuk ilişkisi, -

araya mecburi hizmetin de girdiği bir bölünme sayılmazsa- Marmara Depremi sonrasında, “bir şeyler yapmalı ve bu dernekte olmalı” motivasyonu ile değişiyor. Sonrasında ailesiyle birlikte, afet hazırlık çalışmaları, mahalle ve mahalle sorunlarına ciddi zaman ayırıyor. Siyasetle sürekli ilişkili ama angaje değil, her alternatif toplumsal hareketi takip ediyor, okuyor. Radikal okurluğuna, sonrasında Birgün’ü de dahil ediyor. Kendi deyimiyle “*Cumhuriyet gazetesinden uzak durmak gerektiğine*” inanıyor. 1995’teki “öğrenci koordinasyonu” hareketinden, Zapatist harekete, Seattle’dan Bergama’ya, birçok sesin, Kuzguncuk eylemlerinin oluşumuna - kendisi açısından- sembolik katkısı olduğunu düşünüyor. O da ÖDP’nin kuruluşunu heyecanla karşılıyor ve destekliyor. Sonrasında, hayal kırıklığına uğruyor.

Söyleşi çok rahat oldu. İsmet’le yıllardır yaptığım birçok muhabbetin ve tartışmanın yaşam siyasasındaki “pratik” sonucu olarak gördüğümüz Kuzguncuk Bostanı üzerine konuşmak, ikimiz için de keyif vericiydi. Bir de, böylesi bir başarının “yazılı” hale gelmesi, onu daha bir sevindirdi: “*Aman meseleyi teoriye boğup, işin büyüsunü bozma, gözünü seveyim*” demeyi de ihmal etmedi.

İsmet, gerek kişisel kapasitesi, gerek dernek içindeki inisiyatifi ve emeği ile, Kuzguncuk Bostanı eylem sürecinin ve dahi protestonun başarıya ulaşmasındaki en önemli “portrelerden” biri, hatta “portresi”. Bu nedenle onun ismini ayrı bir şekilde anmakta fayda var.

Elif: 1967 Bolu Mudurnu doğumlu. Bekar. 1997’de önce iş niyetiyle geldiği Kuzguncuk’a akabinde yerleşmiş. Mimar. Kirada oturuyor. Çalışıyor. Annesi (emekli) Ziraat Mühendisi, babası Veteriner Hekim. Kişisel kimliğinin oluşmasında anne ve babasının, yetiştirme ortamının çok etkili olduğunu söylüyor. *“Aydın ve bir dertleri olan insanlardı. İşte ben de böyle bir ortamda doğdum ve büyüdüm”*. Aile CHP’li ama kendilerini sosyalist olarak görüyorlar. Eve hep Cumhuriyet gazetesi giriyormuş. Şu anda kendisi Radikal ve Birgün okuyor. Çocukluğunda annesinin kurduğu bir cümle, ona o dönemin siyasi atmosferini anlatan iyi özetlerden biri olmuş. Annesi duvara yazı yazıldığını görünce *“İşe yarayacaksa ben de yazacağım. Ama başka bir eylem gerekli!”* demiş. Hayatı boyunca da, hep peşinden koştuğu başka eylemler ve hareketler oluyor. Liseyi İstanbul’da okurken, komşular babasına *“serseri olur”* deyince babası *“serserinin de iyisi olur”* diye cevap veriyor. Ailesi tarafından hep desteklenmiş ve yönlendirilmemiş. Yalnız, Elif bir ekleme yapmayı da ihmal etmiyor: *“Onlar sosyalisttiler, ben anarşist oldum.”*

Sonrası üniversite, sürekli eylemlere katılıyor, ama hiçbir gruba angaje olmuyor. Genelde hep sorular soruyor, itiraz ediyor. Yaratıcı bir eyleme ve söyleme tanık olduğunda da hemen orada oluyor. Siyasetle her zaman ilgili. ÖDP’nin kuruluşunu muhabbetle karşılıyor. Partiye gidip geliyor. Orada bir şeyler yapmaya çalışıyor. Sonra, o da partiyle yollarını ayrılıyor. Kuzguncuklular Derneği ile deprem sonrası aktiviteleri sırasından İsmet sayesinde tanışıyor ve peşinden dernek için koşuşturan önemli insanlardan biri oluyor. Mimar olması, sürecin idari takibinde yer almasını sağlıyor.

Ama bunun yanında, pikniğe masa taşımadan, stand başlarında durmaya, afiş hazırlamaktan bildiri çoğaltmaya, bir sürü diğer faaliyete angaje oluyor. Normalde uzun ve açıklayıcı cümlelerle konuşmasına rağmen, söyleşi sırasında daha tutuk davrandı. Ama yine de meramını, kısa cümlelerle de iyi ifade etti. Anılar kısmında çok kalmak ister bir hali olsa da, özellikle Bostan mücadelesi konusundaki fikirlerini almak derdiyle, o kısmı fazla uzun tutamadık. Zaten, söyleşinin sonunda söylediği cümle de bir bakıma, Elif'in "sol" hallerine iyi bir özet olsa gerek: *"İnsanların, umudu sürdürebilmek için 'anılara' ihtiyacı var..."*

Ayça: 1973 doğumlu. Sinop kökenli. Bekar. Şu anda, Türkiye'de de faaliyet gösteren bir Alman vakfında proje yöneticisi. Uzun bir dönem Tarih Vakfı'nda çalıştı. Şehircilik Bölümü mezunu. Yüksek Lisansını "sivil toplum ve koruma" üzerine yaptı.

1998'den beri Kuzguncuk'ta yaşıyor. Şu anda oturduğu ev kira. Kuzguncuk'u, 11 yaşına kadar yaşadığı ilçeye (Sinop – Ayancık) çok benzetiyor ve bu yüzden çok seviyor. Beş yaşında babasını kaybediyor. 11 yaşında Üsküdar Kız Lisesi'ne yatılı olarak geliyor. Anmaktan çok da keyif almadığı yıllar, bu yıllar. Hafta sonları dayısının yanına gidiyor. Arada bir de okulda arkadaşıyla beraber oluyor. Ablasını tanıyor. Okuldan farklı muhabbetlerle, müziklerle, dünyayla böyle temas ediyor. Dayısı eski solcu ama sonradan onun muhabbeti çok samimi gelmiyor. Arkadaşının ablası ve onun çevresi, beğenilerini ve ilgilerini daha çok belirliyor. Hem ailenin telkinleri hem de kendi tercihleri ile, üniversitedeki siyasi çevre ile hiç

teması olmuyor. Aslında bu grupların ne yaptığına çok da dikkat etmiyor. Sonra sevdiği bir arkadaşı sayesinde, “sivil toplum örgütleri” ile temas ediyor. Bol bol okuyor, merak ediyor. Oralarda olmak istiyor, bir şeyler yapmak istiyor, oluyor da. Bir sivil toplum örgütünde çalışmaya başlıyor. Sonra Kuzguncuk’a taşınıyor. Bir gün çalıştığı vakıftan bir arkadaşı ile, “Bir şeyler yapmak lazım! O vakit, derneğe gidelim diyorlar”. Temas öyle başlıyor. Sivil toplum hareketleri ile ilgilenmeye başladıktan sonra, bu konulara sürekli duyarlı olsa da, hayatında ilk defa böylesi bir eylemlilikte yer alıyor. Şehircilik ve Sivil Toplum pratiği konusundaki “uzmanlığı” nedeniyle, sürecin idari takibi ve sivil toplum örgütleri nezdinde görünürlülüğü alanlarında daha çok aktif oluyor. Bununla birlikte, afiş hazırlayıp, imza da topluyor. Bostanın kapısının önündeki “barikat” eyleminde bir yaşlı teyzenin, çevik kuvvetten polise söylediği “ben bugüne kadar yaşayacağımı yaşadım, bundan sonra yaşamasam da olur, asıl sen düşün gerisini” sözlerini hâlâ anımsıyor, unutamıyor. Bostan aktivitelerinin yanında “afet hazırlık çalışmalarından”, “sözlü tarih çalışmalarına” kadar birçok aktivite içinde de yer aldı.

Yakın bir arkadaşı ile böyle bir söyleşi yapmak ona garip geldi, açılması zor oldu ama sonra açıldı. Kendi hayatını anlattığında biraz rahatladı. Normalde biraz sıkılgan ve çok konuşmayı sevmeyen bir mizacı var. Ama yaptığı çalışmalarda son derece titiz, inatçı ve çalışkan.

III. 1. 2. İkinci Grup: Uzman Mahalleliler

Hem mesleki anlamda hem de yaşam alanı olarak Kuzguncuk'u, dolayısıyla mahalleyi “en fazla kullanan” gruptur. Mahalle ve mahalleliyle olan temasları ve mahalle dışı sosyal ortamlarla çok bağlantıları olmaması nedeniyle, aktif, sorunlara duyarlı Kuzguncukluya iyi birer örnektirler. Aile, komşuluk, akrabalık ve tüm bunların toplamında “güven” hissiyatı da bu grup için çok önemli olduğundan, diğer gruplarla ilişkilerinde ve eylemselliğe ikna olmalarında, “aracılara”, yani diğer gruplardan tanıdıklarına daha çok dikkat edip, onları izlerler. Bu grupta da; Aynur, Celal, Feriha, Hurşit ve niteliksel olarak farklı olsa da mekânı yoğun bir şekilde kullanmaları nedeniyle (özellikle Ulrike) Karla ve Ulrike'nin söyleşilerini değerlendireceğiz. Karla ve Ulrike'yle söyleşi yaparken amacım; “buralı olmayan” biri için, dışarıdan bakıldığında, “yerel şikâyetler, talepler ve eylemsellik” düzleminde Kuzguncuk Bostan'ı protestosunu nasıl anlamlandırdıklarını öğrenmekti. Söyleşiyi yaptıktan sonra iki hata yapmış olduğumu anladım. Birincisi, ne Ulrike ne de Karla geçmişte ve kendi ülkelerinde siyasi eylemcilerdi. Ki ben buradaki performanslarından öyle tahayyül ediyordum. İkincisi, dışarıdan değil, oldukça içeriden bakıp değerlendiriyorlardı.

Aynur: Mücadele döneminde ve uzun süre Kuzguncuklular Derneği Başkanı. 1962 doğumlu, Lise 1'den terk. Bekar. Konservatuara gönderilmedi diye okulu bırakıyor. Doğduğundan beri Kuzguncuk'ta, anne ve babası ile beraber kendi evlerinde yaşıyorlar ve emlakçılık yapıyor. Terzi

olan babası C. 1997’de kurulan Kuzguncuklular Derneği’nin ilk başkanı olması dışında, yıllardır Kuzguncuk’taki derneklere yöneticilik ve eylemcilik yapmış. Mahallelinin Rizelilerinden. Aynur, siyaseten kendini solda görüyor. Bir siyasi parti veya grupla organik bir bağı yok, olmamış da. İyi bir gazete okuyucusu. Önce, babasından etkilenerek, Cumhuriyet okumaya başlıyor. Sonra, babası Milliyet’e dönünce, o da dönüyor. Son zamanlarda, Evrensel (Kuzguncuk’ta yaşayan kadın bir şair arkadaşının da tanıştırmasıyla) ve Birgün okuyor. Bunun nedenini de, “Hak ve adalet hareketlerini okumak çok hoşuma gidiyor” diye açıklıyor.

Soruları rahatlıkla cevapladı. Artık derneğin sade bir üyesi. Bostan’ı kazanmak, ona gurur veriyor. Öte yandan, sonrasında yaşanan düşüş nedeniyle, biraz kırgın. Kuzguncuk’ta çalışıyor, Kuzguncuk’ta yaşıyor. Emlakçı olmasına rağmen, niyetini beğenmediklerine “ev” satmıyor: *“Onlar bu evi yıkar, yerine apartman yapmaya kalkarlar, hiç yoktan başımıza iş açarlar”* diyor. Hâlâ, Kuzguncuk’ta birileri yasaya aykırı bir şey yapmaya kalkışsa, belediyeden habersiz bir işe girişmeye kalksa, Kuzguncuklu soluğu Aynur’da alıyor. Geçmişte, bu ziyaretler muhtara yapılanlardan bile fazla olurdu.

Celal: Kuzguncuk’un Celal abisi. Evli, eşi teyzem. Mahallenin Rizelilerinden. Yarım asırlık CHP’liliği ve Galatasaraylılığı ile bilinir. Ki bu iki kimliğini kahvede, sokakta, bakkallık yaptığı dönemlerde kapısının önünde her yerde bağırdı, savundu ve aynen “bağırarak” savunmaya devam ediyor. 1930 Rize doğumlu. 1944’te İstanbul’a geliyor. 1950’den sonra

Kuzguncuk'a gidip geliyor. 1958'den beri Kuzguncuk'ta yaşıyor. Şu anda oturduğu ev kendisine ait. Bağ-kurdan emekli. Müteahhitlikten, bakkallığa, birçok işle meşgul olmuş. 1960'larda üç senelik bir de Almanya macerası var. Şimdi, hem prostat kanseriyle uğraşiyor, hem de Hint tarihi üzerine okumak istiyor. İslam tarihi üzerine bir dolu kitap ve ansiklopedi hatmettikten sonra... Köyünü terk etmesinin nedeni, Arapça okumak istememesi. İlkokul diplomasını, yıllar sonra dışarıdan alıyor. Okumayı, matematiği kendi başına öğreniyor. Yıllardır, Cumhuriyet okuyor. Kesiyor, saklıyor. Mahalleye geldiğinden beri, Kuzguncuk'ta kurulmuş neredeyse her dernekte yer almış. Dernek olmadığına veya herhangi birisi olmadığına kendi başına "örgüt" olmuş. İmzalar toplamış, belediyeye, valiliğe gitmiş. Mahalleliyi toplamış. Kuzguncuk Bostanı meselesiyle daha kimse ilgilenmezken ilgilenenlerden. İnadı, siniri, mücadeleciliği ve "iyilik severliği" ile meşhur. Sadece Kuzguncukluya ve akrabaya değil, kapısına gelen herkese maddi, manevi yardımda bulunduğu, mahalleli tarafından söylenir. Zaten, herhangi bir konuda tartışmaya girmenin imkânsız olduğu Celal'in ismi geçtiğinde hâlâ eski Kuzguncukluların ona laf söyletmemesinin nedeni budur.

Söyleşi sırasında, oldukça farklı bir Celal vardı. Normalde, bu konuları, gerginlik içinde ve genelde tebliğ sunar gibi konuşmaya alışık olmasına rağmen, "kendisini dinleme konusunda" yüzde yüz ikna olan benim; her soruma büyük bir içtenlik ve sakinlikle cevap verdi. Görüşünün sorulmasına çok memnun oldu. Konuşmasını ortada kesmek hiç vaki değildir. Ama cümlesini tamamlamadan soru sorduğumda dahi, sözünü kesip, beni

dinlendi. Kuzguncuk'ta herhangi bir haksızlık vuku bulduğunda, yanınızda olmasını en çok isteyeceğiniz insanlardan.

Son zamanlarda, neden derneğe gelmedin peki diye sorunca: *“Biz artık yaşlandık. Gençliğin önünü açmak lazım. Ben oraya gelsem, konuşacağım. Tutamayacağım kendimi. Şimdi ben yaşlılarla konuşuyorum, adam geri kafalı, tamam ben o kadar değilim ama, sizlere karşı o kadar da bilgiye sahip değilim, belki hata yaparım, problem olur...”* diyor.

Feriha: 1952 doğumlu. İlkokulu sonradan dışarıdan bitiriyor. Genç yaşta, amcasının oğlu ile evlendiriliyor. Ev hanımı. Dul. 1977'den beri Kuzguncuk'ta yaşıyor. Şu anda oturdukları müstakil ev zamanında eşi tarafından restore edilmiş ve kendilerine ait. Bir ev ve dükkandan kira gelirinin dışında, eşinin ölümünden kaynaklı geliri var. Ailesi de burada yaşadı ve yaşıyor. Mahallenin Rizeli eşrafından. Celal'in kardeşinin kızı. 1993'te avukat olan eşi Kuzguncuk'ta ailesinin gözleri önünde “kan davası” nedeniyle öldürüldü (Eşinin kardeşinin işlediği cinayet yüzünden). O olayın yaşamındaki önemi büyük. Kardeşleriyle birbirine çok bağlı. Bir kızı ve bir oğlu var. Mahallenin Feriha ablası. Sadece kendi sokaklarında değil, mahalledeki birçok hak eyleminde yer aldı. Komşularını topladı. Oldukça sakin ve çekingen bir yapısı olmasına rağmen, özellikle “barikatlı” bostan eyleminde son derece inatçı ve kararlı bir tavır aldı. Bir daha olsa, aynı şekilde yer alacağını söylüyor: *“Bundan sonra da bu mahalleye zarar verecek her türlü girişim karşısında yer alırım. Allah'tan başka kimseden de korkum yok.”*

Eylemde yer almasının en büyük sebeplerinden biri de, kuzenlerinin, kardeşlerinin ve “sülalesinde” sevdiği insanların bu süreçte aktif olması.

Muhtemel hayatında bu türlü bir söyleşiyi ilk defa yaptı. Kolay kolay açılmadı. Özellikle, özel anlarına fazla girmede. Geçmişini de çok anlatmadı.

Hurşit: Mahallede “Deli Hurşit” diye bilinir. Fenerliliği ile meşhurdur. Yıllar sonra, ilk göz ağrısı mesleğine, yani terziliğe, yeniden dönmüştür. 1954 Rize doğumlu. Yaklaşık 45 senedir Kuzguncuk’ta yaşıyor. Haydarpaşa Lisesi 2.sınıftan terk. Oturduğu ev kendisine ait. Emekli. Eşi de Kuzguncuk’taki bankadan emekli. Kuzguncuk bostanı eylemine maaile, aktif olarak katıldılar. Eşi son yerel seçimlerde Kuzguncuk muhtarlığına adaylığını koysa da kazanamadı. Kendi ifadesiyle söylersek, lakabını futbolculuğundan ve haksızlıklara karşı çıkmasından aldığını söylüyor ve ekliyor: “*Kuzguncuk’ta beni tanımayan yoktur*”. Bir ek de benden; tartışma uslûbu ve şiddeti hemşehrîsi Celal’e oldukça benzer. Sıradan bir diyaloga tüm vücuduyla katılır. Sürekli güler ve esprilidir. Bostana bina yapmak isteyen Mehmet Haberal’la aynı köydendir. 80’den öncesinde de aktif ve örgütlü siyaset içindedir. 80’den sonra, uzun zaman örgütlü siyasete ara verir. Özgürlük ve Dayanışma Partisi’nin (ÖDP) kuruluşu ile beraber tekrar bir heyecanlanır. Ama gittiğinde aradığını bulamaz. Yıllar sonra ilk eylemi tekrar Bostan hareketi döneminde yaşar. Kendi deyimiyle kendini çok iyi ve güçlü hisseder. Çünkü içinde yaşamayı içine hiç sindiremediği “yeni zamanlar mahallesi ve Türkiyesi”ni kendine bir an olsa da unutturan bir dönem olarak görür o günleri. Yine de dernekçiler, mahalleliyle fazla

samimiyet kuramamışlardır ona göre. Bunu da bir suçlama olarak değil, keyifli bir eleştiri olarak yapar. Çünkü kendini de suçlar.

Söyleşi sırasında oldukça rahat ve keyifliydi. Ama birçok yerde tıkanı, cümleleri toparlayamadı, destek istedi. Verdim. Bu nedenle, genelde konuları ben yönlendirmek ve sürekli araya girmek zorunda kaldım. Söyleşi bittikten sonra: “*Yahu bana üniversite dedin, akademik çalışma dedin, stres yaptırдын, bir şeye benzemedi işte*” dedi. E boş verseydin akademik çalışmayı, içinden geleni söyleseydin deyince. “*Olur mu ayıp! Biz dernekçiyiz, sonra ‘sizin adamlar da iki kelimeyi bir araya getiremiyor’ dedirttirmem ben sana*” dedi.

Karla – Ulrike: Karla, Osmanlı tarihçisi ve araştırmacısı. 1952 doğumlu, doktorasını Londra Üniversitesi Osmanlı Tarihi bölümünde verdi. Eşi, gazeteci. Bir kızı var. Evleri müstakil ve kendilerine ait. Sürekli yurt dışına gidip geliyor. İlk Türkiye ziyaretini, üniversitedeyken otostopla yapmış. 1989’dan beri de Kuzguncuk’ta yerleşik.

Ulrike ise ressam. Eşi de ünlü bir ressam. Ulrike, İsviçre’de doğup büyümüş. 1950 doğumlu. Üniversite mezunu. 1989’dan beri Kuzguncuk’ta yaşıyor, iki oğlu var, evleri müstakil ve kendilerine ait. Yaşamlarında ne eylemlere katılmışlar ne de yoğun bir şekilde siyasetle ilgilenmişler. Kendilerini sol düşünceye yakın görüyorlar. Ama bu “sol” kendi ülkelerinin solu mu yoksa Türkiye’nin solu mu, çok anlayamadım.

Kuzguncuk’ta yaşamayı çok önemsiyorlar. Kendilerini “mahalleli” olarak görüyorlar. En büyük mutlulukları, mahallenin de onları artık kendilerinden

görmesi. Oldukça iyi Türkçe konuşuyorlar. Sokağa çıktıklarında, komşularıyla, esnafla, kahvenin önünde oturan tanıdıkları ile merhabalaşmayı ve hatır sormayı çok önemsiyorlar. Çünkü “gerçek” Kuzguncuk’un bu olduğuna inanıyorlar. Ve akıllarındaki Kuzguncuk’un korunmasında çok önemli gördükleri “mahalleyi koruma ve kollama” çalışmalarına ellerinden gelen desteği vermeye çalışıyorlar. Ki verdiler de. İstikrarlı bir şekilde dernek toplantılarına katılıyorlar. Bostanda nöbet tutuyorlar, bütün çevrelerini harekete geçiriyorlar. Kapının önünde barikat kurup, polise karşı direniyorlar. Ki anlattıklarından, bunu hayatlarında ilk defa yaptıklarını öğrendik.

Sadece 2000 eyleminde değil 1992 eyleminde de aktif bir şekilde yer alıyorlar. Hatta o zamanlar, eylemlerin birbirinden ayrı yürümesine ve Kuzguncuk’ta yaşayan “uzmanların/seçkinlerin” faaliyetlerine katılmayıp, kendilerini eleştirmelerine bozulmuşlar. Ama onlar devam etmişler. Dünyanın hızlı gidişinden pek memnun değiller. “*Belki eski kafalıyız*” diyorlar ama en azından Kuzguncuk’ta bazı şeylerin –eskisi gibi- yavaş değişmesini istiyorlar. Aynı yılların Kuzguncukluları gibi rahatlıkla “*Nerede o eski Kuzguncuk*” muhabbeti yapabiliyorlar.

Söyleşi, Türkçenin ana dilleri olmaması nedeniyle, biraz da zor oldu. Hâlbuki oldukça da iyi konuşuyorlardı. Hatta Ulrike bu dil probleminin kendini eylemlerde ve dernekteki muhabbetlerde de gösterdiğini söylüyor: “*bizim için bir problem vardı; ana dilimiz olmadığı için çok heyecanlanınca konuşamıyordum*”. Ki bu eylemlerde de heyecanlanmamak mümkün değildi.

III. 1. 3. Üçüncü Grup: Yenilenen Eylemciler

Daha başta ayrı olarak değerlendirmeyi düşündüğüm bir gruptu. 1980 öncesi siyasi deneyimleri ve yoğun eylemselliklerini, araya oldukça büyük bir dönemsel travmanın girmesiyle uzun yıllar donduran bu grubun yıllar sonra, birbirine yakın motivasyonlarla, önceliği sadece “mahalle sorunları ile ilgilenen” bir derneğe ikna olmaları ve sonrasında bunu pratiklerine yansıtmaları ilginçti. 80 öncesindeki derneği ve pratiğini de son dönem derneği ve pratiğini de çok iyi biliyorlardı. Yıllardır Kuzguncuk'ta yaşıyor ve mahalleyi kullanıyorlardı. Hatta geçmişte çok yoğun olarak mahalle dışını kullanmış olmalarına rağmen, uzun zamandır yoğunlukla Kuzguncuk'ta zaman geçiriyorlardı. Mahalleyle köklü ilişkileri vardı. Bu grupta da; Nikolay, Suat ve Nahit ile yapılan söyleşilerden alıntılara bakacağız. Özellikle Nikolay, “geçmişin” azınlık yoğun Kuzguncuk'unun, mahallede kalan ender temsilcilerinden biridir.

Başta birinci ve üçüncü grup olmak üzere, Kuzguncuk Bostanı üzerine söyleşi yaptığım “eylemcilere” dair bir paragraf açmak elzem. Sonuçta, bu insanlar hareketin başlamasında ve sonrasında ivme kazanmasında oldukça önemlidirler. Hareketin “organizatörleri” olarak adlandırabileceğimiz bu “aktörler” her türlü iç ve dış etkenlerden mütevellit olumsuzluğa rağmen, böylesi bir çaba içersine girmeselerdi, şu anda üzerinde yazmakta olduğumuz bu çalışma imkânsız hale gelirdi.

“Radikal katılım: Bununla, algılanan tehlike kaynaklarına yönelik pratik bir savaşım tutumunu anlatmak istiyorum. Köktenci katılım konumunu seçenler, önemli sorunlarla kuşatılmış da olsak, bunların

etkisini hem azaltabileceğimize hem de aşabileceğimize ve harekete geçmemiz gerektiğine inanırlar.”¹¹⁴

Öte yandan, Anthony Giddens’in, ezilenlere duyulan sempatiyle ilişkilendirdiği özgürlükçü siyaset biçimlerinde, öne çıkardığı “ayrıcalıklı olanların” müdahalesini¹¹⁵, toplumsal bir hiyerarşiden çok demokratik katılım konusunda araçsallaştıran yeni zamanlar eylemcisinin, demokrasiye yaptığı katkı önemlidir.

Nikolay : Yaş itibariyle olmasa da, köken itibariyle en eski Kuzguncuklu. 1957 Kuzguncuk doğumlu. Babası Bulgaristan kökenli Rum Ortodoks, annesi Rum. Geçen sene 90’ına yakın yaşlarda kaybettiği babası da bu mahallede doğmuş ve büyümüş. Nostaljilerdeki Kuzguncuğun hâlâ mahallede yaşayan nadir temsilcilerinden.Baba evi, sokağın en eski binası. Şu anda kirada oturuyor, evi restore etmeyi düşünüyor. Evli, bir oğlu var. Üniversiteye kadar siyasetle herhangi bir meşguliyeti yok. Her çocuk gibi en büyük uğraşı futbol. Çocukluğunda, az da olsa, ekalliyet olduğunu hatırlatan ifadelerle karşılaşmış. Ama büyüyüp de cevap vermeyi öğrendikçe “Rum piçi” sataşmasına karşılık“Türk piçi” diyerek, hem hakaretlerin önünü kesmiş hem de rahatlamış. Yine çocukluğunda, hane içinde “6-7 Eylül Olayları”nin etkisi sürüyor. Annesi ve babası, hep “dikkatli” olmasını telkin ediyor. Ki olaylı dönemlerde daha bir teyakkuza geçtiklerini söylüyor: “*Her olan olay bize karşı yapılmış ya da yapılacak gibi gelirdi, komplo teorisi*

¹¹⁴ Giddens, Anthony. *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2.Baskı Ocak 1998, s. 133

¹¹⁵ A.g.e., s. 157

gibi... Ayrıca bu tür düşüncelerin oluşmasında 6-7 Eylül olaylarının da çok büyük bir etkisi var.” Ama yine de her türlü korkulu günler betimlemesine, “Burası Kuzguncuk’tu; yine de bizim mahalle çok başkaydı” diye şerh düşüyor. Sonra Ankara’da üniversiteyi kazanıyor. Maddi ve siyasi nedenlerle kayıt yaptıramıyor. İlk eylemi bir “cenaze”; arkadaşları götürüyor. Ondan sonra Kuzguncuk Kültür Derneği’ndeki (80 öncesindeki dernek) arkadaşlarıyla beraber aktif olarak siyasi hareket içinde yer alıyor. Haksızlığa tahammül edemediğini söylüyor. “Herhalde, solcu olmamın en önemli nedeni buydu” diyor. Sonra, 1980 darbesiyle beraber, hayat onun için sıradanlaşıyor. Cezaevi’nde yatmıyor ama “ekalliyet olması” nedeniyle de, içeri alındığında bayağı bir eziyet görüyor. O yıllardan sonra, uzun yıllar siyasetle aktif olarak uğraşmıyor. ÖDP kurulunca Nahit ve Suat ile beraber partiye gidip geliyorlar. Ki bu üçlü, hem siyaseten hem de mahallelilikten yakın arkadaşlar. ÖDP ile oluşan hava; onlara, mahallede de, bir şeyler yapılması gerekliliğini hatırlatıyor. Kendi aralarından sürekli konuşuyorlar ve “trafo” hadisesinden sonra derneği kuruyorlar; yıl 1997.

1992’deki Bostan eylemlerine çok fazla katılmıyor. Bir arkadaşı haber verince gidiyor. Örgütlenmesinde hiç yer almıyor. Nahit ve Suat gibi. 2000’deki eylemlerin ise önemli “işçi”lerinden biri. “80 öncesiyile kıyaslar mısın?” sorusunu inatla reddediyor, “O zaman yapılması gerekenler, o şartlarda yapıldı. Bu zamanda da böyle bir dernek ve mücadele olması gerekiyordu. Oldu ve başardık” diyor.

Söyleşi konusunda Nikolay oldukça temkinli ve tedirgindi. Kaseti silip silmeyeceğimi öğrenmek istedi. Silersen sevineceğini söyledi. “Abi, bu

akademik bir çalışma, gazete haberi değil” desem de, “*Biz ne olaylar yaşadık*” diyerek, bu konudaki net tavrını belli etti. Bazı sorulara cevap vermedi, bazı yerlerde de teybi kapattırdı. Ki hiçbirinde ne suç unsuru taşıyan bir ifade ne de ona zarar verebilecek bir görüş vardı. Kendi isteğiyle, saygı duydum. Son yaşanan olaylardan sonra düşündüm de çok da haksız değil galiba.

Nahit: 1957 Eskişehir doğumlu. 1973’ten beri Kuzguncuk’ta yaşıyor. Evli, bir kızı var. Kendilerine ait müstakil evlerinde yaşıyorlar. Şu anda mahallede, bir emeklilik uğraşı olarak addettiği kırtasiyesini işletiyor. Uzun yıllar “tıbbi ilaç ve araç mümessilliği” yaptı. Babası Kilis, annesi Cezayir kökenli (oraya yerleştirilmiş Türklerden). Babasının mesleği gereği, oldukça hareketli olmuşlar. Okulu 3 yerde okumuş. “*Pederin, iş ahlakı, siyasi ve etik duruşu nedeniyle, hayatımız tayinlerle geçti*” diyor. Müzisyen olan iki abisi var, biri yıllardır yurt dışında. Onların siyasetle hiç ilişkisi olmamış. Baba iyi bir CHP’li. Babasından aldığı terbiye ve kültür nedeniyle de herkesi “vatansever” olarak kabul etmiş. Siyasetle ilk teması, kendi deyimiyle; “*Ergenlik döneminde pedere tepki olarak, farklı bir şey yapma hevesiyle...*” ortaokul sonda “sağ” cenahta başlıyor. Çok sürmüyor, 3 ay sonra, karıştığı bir şiddet olayından sonra, çarkedip “sol”la ilgilenmeye başlıyor. Kitaplar okuyor. Akabinde, Kuzguncuk’a taşınıyorlar ve Haydarpaşa Lisesi’ne başlıyor. Şimdi hayatta olmayan bir arkadaşı sayesinde “sol siyasetle” tanışıyor ve daha lise yıllarında kendini çok hızlı bir şekilde aktif sol siyaset içinde buluyor. Faaliyetlerini, ağırlıklı lisede ve Çiçekçi Kültür Derneği

vesilesiyle Üsküdar'da sürdürdüğünden mahalledeki dernekle ve arkadaşlarıyla tanışması zaman alıyor. Üniversiteye girse de siyasi nedenlerle ayrılmak zorunda kalıyor. Aynı siyasetten olduğu Kuzguncuk'taki arkadaşlarıyla “yine bir olay ertesinde” tanışıyor ve samimileşiyor. Hala muhabbetleri yakın bir şekilde sürüyor.

Kuzguncuk'un mahalle yaşamıyla, insan muhabbetleriyle çok farklı bir yer olduğunu, 80 öncesinde bile, “faşist” cenahın da olmaması nedeniyle, sakinliğini koruduğunu söylüyor. Bu nedenle mahalleli onları “dışarıda” olan olayların bir tarafı olarak görmemiş. Hatta onların tutumu sayesinde “mahallede” hiçbir olayın olmadığına kanaat getirip, daha bir sıcak yaklaşmış. Üsküdar'dan Kanlıca'ya kadar tüm sahil şeridinde, “sol”un hâkimiyetinde olan ve hiçbir çatışmanın yaşanmadığı tek mahallenin Kuzguncuk olması da ilginçtir.

O zamanki derneğin şimdikinden çok farklı olduğunu söylüyor. *“Mahallenin sorunlarında daha önemli ve öncelikli sorunlarımız vardı”* diyor. Ama şimdikinin farklı olması ve farklı eylemler yapılması gerekliliğine hep ikna olmuş. O da birçokları gibi gençlerden yana şikâyetçi. *“Siz geldiğinizde ümitlenmiştik, şimdi bu genç geldiyse arkasında da bir sürü genci getirir diye düşünmüştük, ama olmadı”* diyor. *“İlkin, 80'nin ne olduğunu anlamadık aslında, anladıktan sonra da 'o zamana kadar hiç öncelemediğimiz' kendi hayatımıza döndük”* diyor. 1992'deki olaylara o da katılmıyor. ÖDP ve peşinden Kuzguncuklular Derneği'ni kurma kararları aynı Nikolay'ın anlattığı gibi.

“Bir şey eksikti dernekte, bunu kırtasiyecilik yaparken daha iyi anladım” diyip ekliyor: *“Ben kırtasiyenin önünde bile oturduğumda, dernekteki insanlardan çok daha fazla insan tanıdığımı fark ettim. Karşı kahvede bir sürü insan vay ne haber Nahit kardeş, diye bağıyorlar. Yahu biz bu adamları neden derneğin içine çekemedik. Bu adamların naif bir yönü vardı, koluna girip, ‘hadi birader gidelim’ diyemedik (...) Onlara ‘hadi kardeşim; davet mi bekliyorsunuz’ dedik. Evet davet bekliyorlardı ve bizim de etmemiz gerekiyordu.”*

2000’deki Bostan eylemleri sırasında aktif bir dernek üyesiydi ve birçok kere işlerini bırakıp görüşmelere gitti. Eylemlerde bulundu. Şimdi, derneğin bu halde olmasına üzüyor ama yine bostana bir müdahale olsa, aynı hareketin olacağından emin.

Söyleşi, oldukça sıcak bir havada geçti. Hem kendi geçmişini hem de Kuzguncuk zamanını anlatırken çok keyif aldı. Birçok kez *“yahu bak bunun bana etkisini hep atlamışım”*, *“meseleye hiç böyle bakmamıştım”* diyip durdu. Kaseti saklamamı ve mümkünse kendisine vermemi istedi.

Suat: 1953 Fatih doğumlu. 1964’te 9 yaşındayken Beylerbeyi’nden Kuzguncuk’a taşınmışlar. Kastamonu kökenli. Evli, bir oğlu var. Kendilerine ait dairede yaşıyor. Makine parçaları imal ettikleri atölyesi var. Mahalledeki lakabı Firavun ve Ramses olagelmiş. Ailesinden, kendisi dışında hiç kimsenin siyasetle ilişkisi olmamış. İlk siyasi eylemi de 68-69 yıllarında katıldığı Haydarpaşa Sanat Okulu’ndaki boykot. Herkes katıldı diye katılmış. Talepler kadar, müdürün *“Yapmayın, etmeyin çocuklar”*

başlıklı konuşmasını unutamıyor. Sonra lise bittikten hemen sonra çalışmaya başlıyor. Oldukça zor koşullarda. Kartal'daki fabrikaya geçince biraz rahatlıyor ve kendine zaman ayırabiliyor. O dönem CHP'ye sempati duyuyor. Ama CHP'li arkadaşlarıyla tartışmasında, “*Yahu bu mu CHP diye*” sormadan edemiyor. İlk kitlesel eylemi. Kartal'daki Ecevit mitingi. “*Fabrikalar boşalmıştı, inanılmazdı*” diye anlatıyor. Hâlâ siyaset, hayatında çok da ciddi bir yer tutmuyor.

Üniversiteye gitmeye karar veriyor; mimarlık fakültesine giriyor. Okulun ilk başlarında, arkadaş grubuyla “kantinde Türk sanat müziği” söylüyorlar. Dışarıda geziyorlar. Ta ki bir gün, birileri gelip, burada şarkı söylemeyin diyene kadar. Çıkıp Çamlıca tepesinde söylüyorlar. Sonra aynı grubu, kantinin bir tarafında toplanıp, “Çırpınırdı Karadeniz” söylerken görüyor, karşılarındaki grup da marşlar okuyor, sonrası çatışma. Mahalledeki arkadaşlarından birine gidip soruyor “*Yahu, okulda böyle bir şey oldu, neler oluyor?*”. Arkadaşı kolundan tutup, Kuzguncuk Kültür Derneği'ne götürüyor. Kendi deyimiyle “*merak ettiği kavramları öğrenmek ve ettiği lafı inanarak etmek*” için dernekteki seminerlere katılıyor (semineri de Ergin Yıldızoğlu veriyor). Ondan sonra, kantinde gerginlik olunca, dışarı çıkmıyor. Tıpkı beraber şarkı söylediği, diğer arkadaşları gibi. Hepsinin de durduğu taraf aynı oluyor.

Darbeden kısa zaman sonra alınıyor ve işkence görüyor. İşkenceden çok, hissettiği yalnızlık hali onu ürkütüyor. Belki birilerini görürüm diye, uzun zaman tek başına Beyoğlu'na çıkıyor. Görüyor ama konuşmuyorlar, genelde bir sonraki görmesi televizyon görüntülerinde (yakalanıp da ekranda

‘sergilendikleri’ zaman) oluyor. Sonra uzun bir küskünlük dönemi. Kendi hayatına dalıyor ve kendi deyimiyle iyice yumuşuyor; *“Yumuşadık, yumuşadık ve bir müddet sonra evlilik aşamasına kadar geldik, (gülüyor) o kadar yumuşadık işte.”* diyor.

1992’deki Bostan eylemlerine katılmıyor. Çok da fazla merak etmiyor. Sonra ÖDP’nin kuruluşu. Müthiş bir heyecan. Umutlanıyor. Daha öncesinden anı olarak sürdürdükleri muhabbetleri daha geniş yapıyorlar. Mahalle derneğini kuralım diyorlar. Meselelere hep siyasi baktığını söylüyor. Ve hâlâ sosyalizme inandığını ama, *“Sosyalizm, sosyalizm diye bağırmaktan önce insanların sosyalizm diye bağırması”*nın öncelenmesi gerektiğini söylüyor. Derneğe de bu yüzden siyasi baktığını ve yine bu yüzden *“içeride parti muhabbetinin yapılmasını”* doğru bulmadığını ekliyor. Yeniden siyasete motive olmasında dernekten çok ÖDP’yi görüyor. Hatta derneğin düşüşe geçmesini ve kendisinin dernekten uzaklaşmasını da ÖDP’nin yaşadığı düşüşle ilişkilendiriyor. Bostanda kazanılan başarıyı çok önemsiyor ve şunları söylüyor: *“O dönemde bende siyasi bir gelişme vardı. Ve o gelişme içersinde bu hareket çok anlamlıydı. Bir semtin talep ettiği bir olay var, halk olayın içinde, biz önderlik ediyoruz ve ortada bir eylem var. E bundan daha büyük bir haz var mı? Ben her zaman “dernek”e siyasi bir alan olarak baktım.”*

Özellikle geçmişe dair muhabbetlerde, oldukça önemli ve duygusal diyalog içine girdi. Açıkçası, Suat abiden böylesi bir söyleşi beklemiyordum. Şaşırdım. Çünkü hep inatçı, mesafeli, ters cevaplar veren biri olarak gözükürdü. Sanki karşımda bambaşka bir insan vardı. Bir ara *“Yahu, yıllar*

olmuş. İlk defa özel hayatıma dair böyle bir muhabbet yapıyorum. Keşke bizim evlat da burada olsaydı da dinleseydi” dedi. Muhabbetin sonlarına doğru yaşadıklarından kendine kalanlara dair ettiği bir laf pek bir önemli geldi: “Solun bende bıraktığı en büyük hayal kırıklığı “devrim”in olmaması falan değildi. Vefa’nın bir semt adı olması.”

Söyleşilerin yapısı belirli bir kurguya göre düzenlendi. Öncesinde, aktörün “eylemci”leşme halinin oluşumunu izleyebileceğimiz kişisel biyografisine dair sorular sordum - ailenin, eğitimin, arkadaşların, çevresel koşulların aktör üzerindeki etkisi, vb -. Daha sonra Kuzguncuk’a, mahalleliliğe dair kişisel görüşlerini öğrendim: Neden burada yaşıyor, burayı farklı kılan ne, insanlar arası ilişkiler nasıl ve geçmişle kıyaslamalar. Bundan sonraki bölümde de, bütün katmanları ile uzun bir “Kuzguncuk Bostanı Eylemselliği” değerlendirmesine dair sorular sordum: Neden ve ne kadar yoğunlukla katılmış? Katılırken ne düşünmüş? Diğer eylemcilerle ilişkileri nasılmış? Kuzguncuklular Derneği eylemi iyi üstlenebilmiş mi? Doğrular, yanlışlar? Başardıktan sonra neler hissetmiş? Sürece katılırken aklında herhangi bir siyasi, sosyal, kültürel motivasyon ve referans var mıymış, vb. Her söyleşinin başında, söyleyeceğim “eylemci”ye, özellikle “Onların, bu süreci kişisel olarak nasıl değerlendirdiklerini anlatmalarını, “biz”den çok “ben”i kullanmalarını istedim. Sadece Karla ve Ulrike ile söyleşiyi beraber yaptım. Aynur ve Feriha abla söyleşisinde Ayça yardım etti. Nikolay söyleşisinde, eşi de yanımdaydı. Bazen araya girmesi, Nikolay’ın

konsantrasyonunu bozdu ve istediğini söyleyemedi. Genelde, bütün “eylemci”lerle tek-tek konuştum.

III. 2. Kişisel biyografilerin Yeni Toplumsal Hareketlerdeki anlamı

Yeni toplumsal hareketler teorisi içinde özneye veya bireyselleşmiş bireye atfedilen özelliğe değinmiştik. Bu bağlamda da, hareketin yaratılmasının, toplumun yeniden inşasının önemli bir safhasının, aktörün kendini gerçekleştirme olduğunu da eklemiştik. Velhasıl, kişisel tarihin, içinde yer alınan aile, akrabalık, okul, mahalle gibi zorunlu ve tercihli ilişkilerin, bireyin toplumsallaşmasında olduğu kadar topluma müdahalesinde de önemli olduğunu tekrarlamak gerekir. İşte burada, bireyin kişisel biyografisinin bu süreçle ilişkisine değinilmesi elzemdir. Çünkü, aktörün bir protesto içersinde yer alması sadece o an ve durumla açıklanamayacak kadar kapsayıcıdır. Çok daha öncesi vardır, orada olmasını kendine açıklayabileceği yaşam hikâyesi ve tecrübeleri vardır.

“ Biyografi boyutu bir bireyin mizaca bağlı deneyimlerinden kaynaklanır; bu deneyimler, ilk önce ailede kök salan kişiler arası dinamikleri içerir. Bu dinamikler, genellikle kişilik olarak tanımlanan şey ile bilinç dışı zihin hallerinin oluşmasına yol açar; kişilik belli hissetme, yargılama, düşünme, yollarını teşvik edip ötekileri bastıran bir çeşit süzgeçtir. Bu tür bir bireysel çeşitlilik, protestocuların protestoya farklı güdü bileşimleri nedeniyle katıldıkları, başlıca simgeleri ve retoriği hafif farklı şekilde

yorumladıkları ve onları eyleme yönlendiren çeşitli isteklere sahip oldukları anlamına gelir.”¹¹⁶

Kişisel tarihine takılan “model” kişiliklerden, hayatta dönüm noktası oluşturan olaylara (travmatik anlar, şoklar), “anne ve baba” etkisinde, toplumsal çevrenin bireye kattığı “şeyleri ve vakaları” anlamlandırma ve birbirine ekleme pratiklerine kadar oldukça çeşitli, karmaşık bir biyografinin bütününden mütevellit bireysel kimlik, protestonun kolektif kimliğinin oluşmasına verilen sübjektif katkılardır. Ulrich Beck’in ifadesiyle de, bu yaşam biçimlerinin birbiriyle etkileştiği bir tasfiye ve ikame sürecidir:

“ ‘Bireyselleşme’, bir yandan *birincisi* sınıai toplumunun yaşam biçimlerinin, kişilerin kendi yaşam öykülerini bizzat ürettikleri, sahneye koydukları, birbirine teyelledikleri başka yaşam biçimleri tarafından *tasfiye* edilmesini, öte yandan da *ikincisi* bu başka yaşam biçimleri tarafından *ikame* edilmesini kasteder”¹¹⁷

Kısaca, protesto alanı, çok aynalı bir oda gibidir. Aktör odanın içinde hem kendini hem başkalarını görür, toplamında da bütün kolektif kimliğini, yani odanın bütünü... Bunun sonucunda, her camın, kendi camı kadar kıymetli olduğunu anlar.

Söyleşi yaptığım Kuzguncuklu eylemcilerin çoğu da, kişisel biyografilerinin ilk başlarına takılan ve bugünden bakınca kendi “siyasallaşmalarında” etkili olduğunu düşündükleri anlardan alıntılar yapmak istiyorum, önceden de birkaç kere söylediğim üzere, eyleme dair sözü daha fazla “eylemci”ye bırakma saikiyle...

¹¹⁶ Jasper, James M. a.g.e., s. 100

¹¹⁷ Beck, Ulrich. a.g.e., s. 148

III. 2. 1. Eylemcinin kişisel tarihinde “siyasallaşma” izleri

Birinci grubun önemli isimlerinden İsmet çocukluğundan beri oldukça sosyal bir kişiliğe sahip. Aileyle beraber yaşadığı yıllarda, baba figürünün kişisel gelişimine hem katkı sağladığını hem de engel olduğunu belirtiyor. Üniversiteyle beraber aileden ayrı yaşamaya başlayınca, yeni tanıştığı çevre sayesinde de kendi doğrularına daha bir sarılıyor. Hayata her müdahalesinin başat motivasyonunun “ikna olmak” olduğunu söylüyor.

“ Hatırlıyorum da, bir şeyi değiştirme derdimin olmadığı dönemlerde de, *bir şeyler yapma derdim* vardı. Lisede insanlar üniversiteye hazırlanırken, ben ya tiyatro kolunda ya da yıllık komitesinde çok zaman geçirirdim.” *İsmet*

“ Mesela ilk sorularım *annemin hayatıyla* ilgiliydi. Annem hastanede ebe olarak çok yoğun bir tempoda çalışırdı (...) Nöbete kaldığının sabahı eve geldiği zaman da bütün evin işlerini bitirir, akşam sızar, ve ertesi sabah tekrar işe giderdi. Babamsa, toplumdan saygı duyan itibarlı bir öğretmendi. Ama öğlen iş bittikten sonra kahveye giderdi. Suçlamıyorum, ama bir *adaletsizlik* vardı. Sonuçta babam da büyükbabamdan daha ileride bir adamdı (...) Sonra etrafımdaki çocukların hayatları, işte bazı çocukların çok rahat yaşarken, bazılarının daha rahatsız olması.” *İsmet*

“ Üniversiteye girdiğimde bir şeyler yapmam gerektiği düşünüyordum (...) Çok büyük şansım vardı. Politik insanlar olmalarına rağmen müdahale etmeyen yargılamayan insanlardı (...) Daha sonradan fark ettiğimde bunların ne kadar önemli olduğunu anladım. Ciddi okuyan, aynı zamanda bir tiyatro oyunu izledikten sonra saatlerce bunu konuşan, müdahale biçimlerini polis kulübesi basmaktan başka yerlerde kuran (algılamaya-yorumlamaya çalışan)

bir insan grubunun varlığı benim kimliğimin oluşmasında çok önemliydi.” *İsmet*

“Şimdi bakıyorum da katıldığım bütün eylemlerde somut, maddi ve sonuna kadar inandığım kendime anlatabildiğim maddi talepler olduğunu görüyorum. Politik bir güdülenmeden ziyade, bireysel bir gereklilik adreslemesi.” *İsmet*

Ayça da İstanbul’a okumaya geldikten sonra, başka bir hayatla tanıştığını ama bunun okuldan çok arkadaşının ablasının hayatına dikkat etmekle olduğunu söylüyor. Reel siyaset içinde olmamasına rağmen, sürekli uzmanlık alanı ve etrafındaki konularla ilgilenmiş ve okumuş. Bostan eylemi ilk pratik eylemliklerinden biri.

“Hayatımda ilk defa gördüğüm bir şey: Dayımın kız arkadaşıyla aynı evde birlikte oturmasıydı. Bu kasabadan gelen birisi olarak benim için oldukça şaşırtıcı olmuştu. Çok farklı bir yaşam, farklı bir kültür. Sonuçta bu yaşam kültürü bende içselleştirilmesi, içinde olunması gereken bir hissiyat yarattı. O dönem de benim için modeldi.” *Ayça*

“Dayımlarla beraber barlara (12-13 yaşlarında) giderdim, ama Tülay (arkadaşının ablası) sinemaya giderdi, o bana daha cazip geldi. İkisinin arasındaki farkı özellikle belirtmek isterim: Entelektüelle, entelektüel olmayan ayrımını bu iki model üzerinden yapmaya başladım gibi...” *Ayça*

“Ayancık'ta çok ciddi bir çevrem vardı. Ağırılığı erkek olan, basket oynadığımız, plaja gittiğimiz, sahilde akşamları ateş yaktığımız bir

grup. Çok çaktırmadan sevgililik bile yaşadık. Biz o konuda şanslıydık.” *Ayça*

“Aslında hep uzaktan izledim, Hiç içinde olmadım...Çok genel eylemlerde yer aldım. Şimdi aklıma geldi; Çocukken Ayancık'ta arkadaşları organize edip, çöp toplamıştık. Sahilde bir kaç saat çöp toplamıştık. Annem buna bile itiraz etmişti, mikrop kaparsınız falan diye..” *Ayça*

“Üniversitede bir konferans sırasında O zaman Çekül'de çalışan Ö. vardı. Şu anda Greenpeace kampanya sorumlusu. İyi bir arkadaşlığımız vardı, ondan sivil topluma dair bilgileri aldım. Bir de ‘tek başına da olursa, iyi bir şeyler yapılabiliniyor’ fikrini verdi bana” *Ayça*

“Vakfa girince de, işte sivil toplum meselelerine, ve biraz da siyasete girmeye çalışıyorsun. O dönem farkına vardım ki, aslında çok da boş değilmişim. Ama parçalar yeni yeni birleşmeye başlıyordu.” *Ayça*

Elif'in, İsmetle hem yaşdaşlık hem de ilgi alanlarının benzerliği nedeniyle, birbirine yakın bir kişisel gelişim gösterdiğini söyleyebilirim. Anne, babasıyla daha barışık. Çok daha rahat ve “inisiyatifin kendilerine bırakıldığı” bir ortamda büyümüş. Bu nedenle, kendisiyle oldukça barışık. Bu kendine güven hali, üniversitedeki siyasi ortamlarda da kendini gösteriyor.

“Kardeşlerimden değil ama anne ve babamdan etkilendim. Aydın ve dertleri olan insanlar. Ben böyle bir ortamda doğdum ve büyüdüm.” *Elif*

“Ben de aslında çok aktif olarak bir eyleme katılmadım ama çocukken de yanlış olduğuna inandığım her şeye karşı durdum ve

ailem hep arkamda olmuştur. Hatta ben liseyi İstanbul'da okurken komşular babama 'serseri olurlar' dediğinde babam: 'serserinin de iyisi olurlar' demiş. Bizim hep arkamızda oldular ve hiç yönlendirmeye çalışmadılar.” *Elif*

“Mimar Sinan'da okuyorum; okulun önünde trafik kazasında birkaç arkadaşım hayatını kaybetti ve bütün öğrenciler “kapının önüne trafik lambası konulması” için eylemler yaptı ben de alternatif olarak maketten trafik lambaları yapılmasını ve bunu konservatuardan arkadaşların da konserleriyle açılmasını istemiştım. Eski solcu arkadaşlar bunun saçma olduğunu düşündüler ve kabul etmediler.”
Elif

“İnsanların umudu sürdürebilmek için anılara ihtiyacı var.” *Elif*

Biyografiler bölümünde de birinci grup olarak sınıflandırmaya çalıştığım bu grubun, en belirgin özellikleri birbirine yakın aile yapılarından geliyor olmaları. Taşrada yetişiyor ve sonrasında tek başlarına İstanbul'a okumaya geliyorlar. Ailelerinden dolayı hep taşrayla ilişkileri, gidip gelmeler, dolayısıyla iki türlü yaşam arasında kıyaslama yoğun bir dönem geçiriyorlar. Ailelerin “hayata bakışları” ve “duruşları” benzer. Öte yandan İsmet, “baba”yla meşakkatli bir diyalektik “örneklem” yolculuğu yaşarken – Babası, aynı anda hem adaletin, özgürlüğün, onurlu duruşla sembolüyen öbür yanda da otoritenin, annesinin hane içi pozisyonu gereği adaletsizliğin de sembolü-, Ayça çok erken yaşta “babayı” kaybetmesinin yanında, yatılı olarak İstanbul'da okuyor. Elif için, aile çok daha sempatik, özgürlükçü

kavramlarla anılıyor. Şu andaki politik kimliğin en ciddi adreslerinden biri olarak gösteriliyor.

Okul yıllarında da İsmet’le Elif yakın dönemlerin insanları olarak benzer şekilde bir gelişme gösteriyorlar. Siyasi kimliklerinden çok sosyal kimlikleri ile uğraşıyorlar. Politik çevreye sürekli mesafeli ve eleştireller. Kolektif bir süreç içersinde daha çok bireysel bir süreç yaşıyorlar. Hem bu kadar politika içinde olup, hem de örgütlü bir gruba dahil olmamaları, sonrasında “Kuzguncuklular Derneği”nde de daha farklı bir yapılanmaya kani olmalarında etken. Ve dahi, örgütü fetişleştirmektense, örgütü proje için araçsallaştırma fikri ikisinde de baskın. Ayça ise daha dar bir çevrede, kişisel ilgi alanları üzerine yoğunlaşarak geçiriyor üniversite yıllarını. Politik çevrelerle bir bağı olmadığı gibi, okuldaki faaliyetleri de takip etmiyor. Sonrasında, uzmanlık alanı, sivil toplum faaliyetleri ile çakışıyor bir arkadaşı sayesinde. Ve, hem mesleki hem de sosyal faaliyetlerine bu alan içinde devam ediyor.

Kişisel gelişimde “baba modeli”nin farklı kimlikler üzerinde farklı etkilerine dair iyi bir örnek Aynur’un gelişimi. Özellikle, eylemci bir kimlik edinilmeye başlıyorsa, babanın izleri anılarda çok rahat ortaya çıkarılıyor. Aynur’un babası da aslında iki farklı kimlikte tezahür ediyor. Biri oldukça sosyal, aktif ve müdahaleci ve çocuklarının da bu şekilde bir birey olmalarını istiyor. Öte yandan, kızını konservatuara göndermiyor. Ama kızı konservatuara gönderilmedi diye, okulu bırakınca bunu da anlayışla karşılıyor.

“Babam 45-50 senedir, Kuzguncuk’ta ve buranın tarihsel çevre ve dokusunu korumada, ben onu sürekli meselelerin içerisinde görürüm. Küçükten beri bir alışkanlık, babayı izleme.” *Aynur*

“Ben İlkokuldayken (Kuzguncuk İlköğretim) babam da, derneğin (muhtemel okul aile birliği) yönetim kurulundaydı. Oradaki çalışmalar benim çok hoşuma gitti. O dönem de çaylar organize ediyorlardı, faaliyetler yapıyorlardı. Hepsine, bir iş olarak katılıyordum ve bu bana çok keyif veriyordu.” *Aynur*

“Saygı çerçevesinde. Ama dışarıda hakkımı nasıl koruyorsam, içeride de babama karşı hakkımı koruyorum (gülüyor). Herkesin düşüncelerine saygı vardır bizim evde.” *Aynur*

Çok küçük yaşta ailesinden ayrılarak büyük kente göçüp, tek başına ayakta durmaya çalışan hikâyelerden biri. Arapça okumak istemediği için köyünü terk ediyor ve uzun zaman da dönmüyor. Okuma yazma da dahil her şeyi kendi çabalarıyla öğrendiğini söylüyor. Celal’in, diğer eylemcilerden en önemli farklı kişisel gelişimi içerisinde aile içi bir modeli olamayan neredeyse tek aktör olması.

“Arapça okuyordum orada (Rize’deki köyünde), buraya İstanbul’a dönünce, bir daha oraya dönüp o hayatı, Arapça okumayı istemedim. Çünkü bana orada okutulanlar İstanbul’da [okutulanlardan] başkaydı. Orada kalsaydım aynen onlar gibi olup, gelecek nesillere de aynı imajı verecektim. Burada kendi kendimi yetiştirdim. Hiç okula gitmedim ben zaten. Yıllar sonra ilkokul diplomasını dışarıdan aldım.” *Celal*

“Emirgan’a yerleştim ve izimi kaybettirdim. Niyetim aileden kaçmaktı. Anneme, babama layık olana kadar, piyasaya çıkmayacaktım. Yani, doğru düzgün adam olana kadar ortaya çıkmayacaktım.” *Celal*

Hem delikanlılık, hem taşralılık, hem kentlilik ve en nihayetinde “radikal sol”. 1980 öncesinin, kitlesel solun kapsayıcılığına dair bir örnek. Ve tüm o deneyimlerden Hurşit özelinde çıkan bir özet: “Geçmiş daha iyiydi”. Gelecekle ilgilenen, yüzünü devamlı geleceğe dönen, sol kimliğin, yeni zamanlardaki alt-üst oluşu bu kimlikler üzerinden sorunsallaştırılabilir.

“Kuzguncuk’ta farklı siyasi görüşte olanların muhabbeti çok iyiydi. Arkadaşlar hep akrabalık bağını koparamadığımdan bahsederlerdi. Ama bana göre o hep bir avantajdı. Yalnız bu konuda bayağı tartışırdık. Şimdiki eski solcularımızın hepsi benim dışında köşe olmuş durumda.” *Hurşit*

“Bence siyasi açıdan Rize ve Kuzguncuk birbirine benziyor. Benim Rize’de yaşıntım ne ise burada da aynı şekilde yaşamaya devam ediyorum, yabancılık çekmedim yani.” *Hurşit*

“Delı Hurşit olarak bilinirim, futbolculuktan ve haksızlıklara karşı durmamdan gelir. Herkese aynı mesafedeyim ve herkes beni aynı tanır.” *Hurşit*

Aslında, dışarı da benzer hikâyeler görmek mümkün. Tek farkla, aktör kendi yaşamını, devletin de sağladığı/sağlamak zorunda olduğu imkânlarla kurmaya daha muktedir. Yani, Türkiye’de devletin itinaıyla girmediği çalışmadığı, bireylere gelecek kurma imkânlarının verilmesi...

“Hayır gençliğimde kendimi siyasi olarak görmüyordum. Öyle *student activist* falan değildim. Politik yazılar okuyordum, ilgileniyordum ama hiçbir yere katılmadım.” *Karla*

“Orta direk bir aileydik. Babam biraz ilgilenirdi. Sola yakın liberal bir partiden meclis üyesiydi. Genelde İngiltere’de İşçi Partisi’ne oyumuzu verirdik.” *Karla*

“ Çiftlikte [İskoçya’nın kuzeyinde] büyüdük ikimiz [Ulrike’yi kastediyor] de. O dönemlerde etrafımızda çok fazla çocuk olmadığı için hep şehirde olmak isterdik. Çok da fazla memnun olamazdık. Büyük şehre gelince de geldiğimiz yerden öğrendiğimiz gördüğümüz yeşilleri korumaya çalıştım. Tabi İngiltere’de buraya göre daha fazla yeşillik var, uçaktan İngiltere’yi hep yeşil görürsünüz.” *Karla*

“Annemden geliyor, sanırım 5 yaşındaydım. Bize yakın bir araba yolu vardı, iki tarafında da Napolyon’un diktirdiği kavak ağaçları vardı. Yolu genişletmek için o ağaçları kesmişlerdi. Bu olaya karşı annem ve bizim oralardan bir yazar karşı çıkıp mücadele etmişlerdi. Çitlikte olmasına ve ev hanımı olmasına rağmen karşı durmaya çalışmıştı. O günlerden sonra hep bu tür olaylar dikkatimi çekmişti. Sonradan başka bir şey yapmak için bir sürü traktör gelmişti, çocukluğun da etkisiyle çok etkilenmişim.” *Ulrike*

Bu grup, birbirlerinden oldukça farklı kişisel tarihlere sahip, uzun yıllardır Kuzguncuk’ta yaşayan grup. Tüm gruplardan farklı olarak, mahalleyi tam gün kullanan “uzman mahalleli”ler. Karla ve Ulrike aralarında nispeten yeni olan yerleşimciler. Karla’nın mahalleyi kullanması da mesleki nedenlerle birçok kez kesintiye uğruyor.

Aynur'da da belirgin bir baba adreslemesi göze çarpıyor. Yetiştığı ortam politik bir ortam. Babasının sadece dernekle değil, uzun dönem de siyasetle ilişkisi olmuş. Söyleşinin başlarında birçok sefer, kendi kimliğinin oluşmasına katkı olarak babasını ve yaptıklarını göstermiş. Celal çok erken yaşlarda memleketini terk ediyor, hayatını kendi başına örgütüyor. Kişisel biyografisinin belirlenmesinde hep kendi lider olmuş gibi. Uzak modellerden başka, kişisel bir modelden bahsetmedi. Bu gruptaki tüm eylemciler, söyleşiler de “kente rağmen, gelişmeye rağmen”, mahalleyi de “değişmemenin” bir temsili olarak görüyorlar. Yaşam alanlarını korumak çok önemli, öte yandan kentin bütünü ile ilgili sorunlara da kafa yoruyorlar. Karla ve Ulrike, Kuzguncuk'ta yaşamayı tercih etmelerinde, ve Bostan mücadelesine katılmalarında “çiftlikte büyümelerinin” etkili olduğunu söylüyorlar. Yani, “nostalji”nin de kişinin siyasallaşmasında ne kadar etkili olduğunu gösteren bir başka veri.

1980 öncesinde ergenlik dönemini yaşayan bireyin, dönemseller koşullara eşlik eden arkadaş gruplaşmalarıyla beraber nasıl eylemciye dönüştüğünü daha birçok örnekten fark edebiliriz. Aynı zamanda kitlesel bir kolektif kimliğe de tekabül eden “solculuk” o dönem, sosyalleşmenin (her türlü riskleri de üstlenerek) ve kendi varoluşunu en sükseli biçimde (idealist düşünce ile) anlamlandırmanın yoluydu. Yoksa Nahit'in de söylediği üzere, o dönem birçok gencin kahve değil de başka alanlara kaymasının ve birbirinden farklı biyografilere sahip bireylerin aynı kimlik içinde buluşmasının nedeni dönemin baskın “siyasi-psikolojik” ortamından başka bir şey değildi. Öte yandan, farklı bir “yurttaşlık kimliği” ile yüz yüze

bırakılmış ekalliyetlerden biri olan Nikolay'ın evinde “siyasi olayların” anlamlandırma biçiminde görülen belirgin farklılık, insanların nasıl sadece bireysel ve toplumsal bir tarihin öznesi değil aynı zamanda da cemaat tarihinin öznesi olduğuna dair önemli bir örnek olsa gerek.

“Benim ilk ‘ne oluyor ya’ deyip bir şeylere dalma dönemim (siyasete girmek de demiyeyim), solla başlamadı mesela. ‘sağ’la başladı (...) Evden de aldığım terbiyeyle/kültürle herkesi “vatansever” olarak görüyorsun. Benim ülkü ocaklarla bağım 3 ay sürdü. Bir hocanın çok etkisinde kalmıştım.” *Nahit*

“Ergenlik döneminde pedere tepki olarak, yahu farklı bir şey yapma hevesiyle.” *Nahit*

“İşte bunların bütün altyapısında dönemin olayları var. Yoksa niye ben de bir kahve kültürü gelişmiyor da böyle bir şey geliyor.” *Nahit*

“Okul dönemi başladığında, sıra arkadaşım vardı (Haydarpaşa Endüstri Meslek Lisesi’ndeğim) ismi Haydar, ufak tefek son derece sempatik bir çocuktü.” *Nahit*

“Kadıköy’de İstanbul Devrimci Ortaöğrenim Derneği vardı. Oraya gidip gelmeye başladık. (Haydar öğretiyor)” *Nahit*

“Çocukluğunuzda ister istemez aileden etkilenip onların size öğrettiği kimlikleri önemsemeye başlıyorsunuz, daha sonraları kendinizi buldukça, arkadaş edindikçe daha farklı kimlikler oluşturuyorsunuz. Ancak aileden gelen alışkanlıklarınızı bir kenara itemiyorsunuz. Zaman geçtikçe aileden gelen bu kimlik bir tepkiyi

de doğuruyor, kendinizce bu kadar korkmanın hiçbir anlamı olmadığını düşünmeye başlıyorsunuz. Belli bir takım haklarınızı öğrenmeye başlıyorsunuz. Büyüdükçe cevap vermeye de başlıyorsunuz, insanlar size ‘Rum piçi’ diye hitap ettiğinde siz de ‘Türk Piçi’ diye karşılık vermeye başlıyorsunuz.” *Nikolay*

“Evde de ağabeyler ablalar da böyle siyasi muhabbetlere girmezdi.”

Nikolay

“En başta sanırım ilk eylemliliğim, birisinin (Kuzguncuklu olmayan biriydi) cenazesine arkadaşlar çağırdı ve gitmiştim.” *Nikolay*

“Ne annem ne babam ne kardeşim, hiç birinin politikayla alakası yoktu”

“Sonra okul bitti, çalışmaya başladım (...) O zamanlar bir CHP imajı var aklımda, Karaoğlan, Ecevit var. İşçiler arasında Ecevit’in inanılmaz popülaritesi var. Ben de işçiyim ve CHP’liyim.” *Suat*

“Etrafımdaki insanlar da sola meyilli ama pratikte kimsenin bir angajmanı yok. Okulda solun lafı geçiyor ama sağdan bir şey olmadığından belki, siyaset de hissedilmiyor. Derslere de pek gelen giden yok, okul yeni diye, yani her şey gezmeye tozmaya elverişli. Sonra ikinci yarı başladı, biz yine kantinde Türk sanat müziği söylerken, yanımıza birileri geldi ve burada şarkı söylemeyin, dışarıda yapın dedi. Tanıyoruz, bir üst sınıflardan. Garipsedik ama çıktık Çamlıca’ya. Hatta bir iki gün orada geçirdik. Sonra okula geldik. Bir şey var ortalıkta, gerginlik, insan hissediyor. Ama ne var. Tam o günlerde yine kantindeyiz, muhabbet ediyoruz. Tam o sırada 20 kişilik bir grup masaları itip kantinin bir ucundan kalkıp ‘Çırpınırdı Karadeniz’i söylemeye başladı. Düşün ki bu şarkıyı

biliyorum ama ne manaya geldiğini bilmiyorum, o zaman. Daha sonra bizim arkamızdan kalabalık bir grup da kalkıp marş söylemeye başladı. Önce hemen boşaltmadık. Gerilimli şarkılar devam ediyor. Ama kantinin geri kalanı boşaldı. Biz de çıktık ama geç çıktık. Aidiyet bağımız yok ama enteresan bir şekilde kaldık uzun süre. O gün bir şey olmadı. Ertesi gün okula geldiğimizde burada devrimciler, orada ülkücüler olduğunu biliyoruz. O gün çatışma çıktı, biz tekrar dışarı çıktık. (Ayran şişesi kavgası). Ben kendi kendime sordum. Ulan, burada neler oldu diye. Sonra mahallede Arap Ali vardı, yakın arkadaşım ona sordum; ‘okulda böyle böyle şeyler oldu, Yahu ne iş’ diye. Derneğe gel Suat dedi.” *Suat*

“Artık insanlara da ona göre bakmaya başladık, muhabbetlere ona göre dikkat etmeye başladık. Sürekli bir yerlerde birileri bir şey anlatıyor. (1975-76), devrim diyorlar, oligarşi diyorlar, literatürümde olmayan şeyler.” *Suat*

Bu grup yaşları itibariyle, gençliklerini Türkiye’nin en politize olduğu dönemde yaşadı. Dönemin politik atmosferi nedeniyle, üçünün de siyasallaşmasında, ailevi nedenlerden ziyade, çevresel koşullar, arkadaşlık ilişkileri daha baskın. Nahit, eğitilmiş, nispeten farklı bir ailede büyüye de, ilk başlarda bambaşka bir tepki geliştirip “sağda” siyasallaşıyor. Çok kısa sürüyor, İstanbul’a taşınıp liseye başlamasıyla çok hızlı bir şekilde sol eylemci oluyor. Suat, yaşça daha büyük olmasına rağmen diğerlerine nazaran sol siyasetle en geç tanışanlardan. Lise sonrası işçilik dönemini daha çok mesafeli bir CHP sempatanlığı ile geçirdikten sonra, kendisinin de anlatımıyla, kantinde yaşanan bir olaydan sonra, sol siyasete yakınlaşıyor. Ailesinde hiç kimse politikayla ilgili değil. Nikolay’ın da

ailesinde hiç kimse politikayla ilgili değil. Aksine, “azınlık” olmanın tüm tedirginliklerini üzerlerinde hissederek olan bitene çok daha mesafeliler. Nikolay’ın anlatımından, bu hissiyatın kendilerine de sirayet ettiğini öğreniyoruz. Onun da sol siyasetle tanışması, arkadaşlık ilişkileri, Kuzguncuk Öğrenci ve Kültür Derneği’ndeki egemen sol hava. Bu dernek 1980’de kapatıldı.

Mahalledeki harekette oldukça etkin olan ve 1997’de Kuzguncuklular Derneği’nin kurulmasına ön ayak olan bu grup, 80’lerdeki darbeden sonra oldukça büyük travma yaşıyor kendi içlerine ve hayatlarına çekiliyorlar. Hatta 1992’deki ilk bostan hareketinde yer almıyorlar. Çok da fazla ilgili değiller.

III. 2. 1. 1. Ortaklıklar

Grupların, yetiştikleri ortamın siyasetle ilişkisini anlatırken, bazı ortaklıklara da rastlamak mümkün. Aile ortamları, yaşadıkları çevre, arkadaş ilişkileri gençliklerinde ve yaşamlarının bir döneminde aktif olarak ilgilendikleri, yakın durdukları “siyasi duruş”, hane içinde okunan “gazete” bile kolektif kimliği kuvvetlendiren, geçmişe dair önemli referanslar.

“Aile statükocu CHP’li bir aile (...)ailede adaletten yana, insan olandan yana, çalıp çırpılmamaktan yana bir duruş var.” *İsmet*

“Evde hep bir sol hava eserdi. Genelde CHP’lilerdi. Belki gençliklerinde daha aktiftiler ama bizi etkilememek için anlatmazlardı. İstanbul’dan gelirken bir sürü kitap alırlardı, insanlar

koyun sayarak uyurken biz kitap sayarak uyurduk (...) “Eskinden bizim eve hep Cumhuriyet girerdi aslında” *Elif*

“Muhafazakâr veya İslamcı kesinlikle değildi. Namaz kılınmazdı mesela, oruçsa ailenin en büyüğü tutardı, yazları hep beraber denize girilirdi. Biraz içine kapanıktı bizim kasaba galiba (...)Siyasetle bile kimin uğraşacağı tanımlanmış gibiydi. Ailenin erkeği siyasetle ilgilenirken, kızlara ve diğer gençlere kapalı tutulurdu. Üniversiteye giderken de bu yönde telkinler çoğunlukla olurdu. Ama bu bende biraz da ters tepti.” *Ayça*

“O zamanlar sosyal-demokrasi falan da yoktu. Atatürk’ü ve ilkelerini adımdan bile daha fazla benimsediğim, İsmet İnönü’ye sempati duyduğum içi CHP’li oldum. Bu öyle bir şey ki, ben insanı anlamak istiyorum: bir insan iki kategori üzerinde yetişir/yetiştirilir; birincisi, ebeveynleri çocukları eğitimle yetiştirir, diğer tip de var ki, hiç eğitim almadan (anasının, babasının da eğitim yoktur) aklıyla doğruyu, eğriyi çözer ve yolunu bulur.” *Celal*

“Siyasi görüşler olarak aynı fikirdeyiz genelde, siyasi olarak babadan kalma CHP kökenimiz var. Burada da arkadaşlar farklı değil bence(...) Tabi ki, eve Cumhuriyet Gazetesi gelirdi ve bu da beni etkilemişti. Ayrıca sağ görüşü ve sol görüşü arkadaşların içine girerek tanımaya çalıştım ve solun doğruluğunu buradan özgürce anladım.” *Hurşit*

“Pederin enteresan bir şeysi var. Benim siyasete girmemde de etkisi vardır. Peder dedesi döneminden beri CHP’li aileden. Ve tabi bu Anadolu’nun birçok yerinde gezerken de başına bir sürü iş açmış. Malum rüşvet meselesi, pederin tavrı da korkunç.” *Nahit*

“Pederin vazife dışı arkadaşları da hep CHP’liydi. Kütahya döneminde pederin en yakın arkadaşı CHP il başkanıydı.” *Nahit*

Eylemcilerin çoğunun, hane içlerinde, ailevi ilişkiler sayesinde ilk siyasi kodlamalarının adresi sol- muhtemelen, sosyal-demokrat, ilerlemeci, çağdaş, Atatürkçü-. Soldan da kasıt Cumhuriyet Halk Partisi. Diğer bir ifadeyle, eylemci, CHP’yi kullanarak, yetiştiği ortamın siyasi rengini söylemeye çalışıyor. Aynı yan anlam, “*Cumhuriyet*” gazetesi için de kullanılıyor. Yakın tarihte de, dernek içi kimliğin ortaklıklarından biri ÖDP. Derneğin aktif üyelerinin çoğu ÖDP sempaticanı. Derneğin kuruluşu ve sonrası da dikkat alınırsa, dönemin ÖDP’nin en görünür ve popüler olduğu dönemle aynı olduğu görülecektir. Öte yandan, o dönem ÖDP’li olan veya yakınında duran eylemcilerin neredeyse tümü, 2000’den sonra yavaş yavaş bu partiyle olan ilişkilerini kesiyorlar.

“Yönetim Kurulu'nun 7 üyesinden 6'sının hangi partiye oy atacağını herkes biliyordu, ama bir kere dahi o partinin adı telafuz edilmedi.”
İsmet

“Bir tek örgütlülüğüm oldu o da ÖDP’ydi (...) Çok iktidar hali yok gibiydi, her taraftan insanlar vardı. Bir şeyler yapabilmek için örgütlülüğün olması gerektiğini düşündük. Sonrada Beşiktaş ÖDP’ye üye oldum.” *Elif*

“Kadıköy’e (ÖDP’ye) gittim birkaç kere ama katılmadım.” *Hurşit*

“Dernekten önce parti (ÖDP) var aslında. Biz önce partiye gittik. Üçümüz (Nahit ben Nikolay) toplantıya gidiyoruz. Kadıköy’e. Güzel

bir olay. Hele yıllar sonra. Burada siyasete daha çok ısındık. Ve dernek kurma fikri daha çok belirdi kafamızda.” *Suat*

Doğal veya tercihli nedenlerle içinde bulunulan ortamların sebebiyet verdiği yaşam seçimlerinin Kuzguncuk'ta yarattığı “karşılaşma”ların, protestonun oluşumunda ne denli önemli olduğunu gözlemledim. Eylemcinin kişisel gelişimine takılan olayların, kişilerin, ve sosyal çevre seçimlerinin bütünü kolektif bir kimlikten mi yoksa bireysel kimlikten mi mütevellit olduğu tartışmasında, kolektif tarafını görmezden gelmeden, bireysel kimliğin önemini vurgulamak istedim. Keza, bu bireysel yolculuğun kendisi içinde farklı biyografileri barındıran “Kolektif kimliğin” farklı olay ve süreçlerde başka kimliklerle de bir araya gelmesine neden olur. Bu nedenle, yerel ölçekte verilen bir çevre mücadelesinin içinden çıkarılacak çıkar tanımlarının “herkes”in biyografilerinde var olacağı düşünülebilen müşterek kodlara işaret etmesi önemlidir. Müşterek kodların fark edilmesi ve kolektif kimlik içine yedirilmesi de ancak, protestocuların olabildiğince fazla eylem yandaşı ile temasıyla mümkündür.

“Kişisel kontaklar önemlidir. Çünkü bu organizatörlere, sosyal bir vakanın ortak bir tanımını koyabilmeyi, beceri ve çözüme dair ortak bir reçete üretecek “tasarıları”nı sıraya koyma, şansı verir.”¹¹⁸

Yaşadığımız kentlileşme deneyiminin - hele mevzu bahis olan çok büyük çoğunluğunu kökleri çok yeni olan yerleşimcilerin oluşturduğu İstanbul ise-benzerlikleri ve tamamen “kent kimliğine” yüzde yüz dahil olmadığımız

¹¹⁸ Snow, David A., E. Burke Rochford, Steven K. Worden, and Robert D. Benford. “Frame Alignment Processes, Micromobilization and Movement Participation.”, *American Sociological Review*, no: 511986, s. 464 -481.

düşünülürse, yerelde yaratılacak bir hareketin kimliğinin sadece geleceğe yönelik değil, geçmişe ve aidiyetlere yönelik yapılması ve protestonun söyleminde buralara dair tanımlara da yer verilmesi protestoculara oldukça önemli imkânlar sağlamaktadır.

III. 2. 1. 2. Travmalar/ Şoklar

Öte yandan, görüşmeler sırasında ortaya çıkan bir diğer olgu da, protestoculardan bazılarının kişisel kimliklerinde bazı travmatik olayların önemli yer tutması. Keza siyasetle ilk sıcak temasları olarak “dönüştürücü” bir an olarak andıkları olayları söyleşi sırasında özellikle andılar.

“Bir arkadaşımız ‘vizelerden kalıp finale girme hakkı elde edemediği’ için okuldan atıldığını öğrendiğinde yurdun duş borusuna kendini asmıştı (...) Nasıl bir cesaretti bilemiyorum? Ama çok ciddi öfkeliydik. Ne bir devrim, ne bir sosyalizm talebi. Çocuğun kendini asmasını kabullenemiyordum.” *İsmet*

“Benim lise 1’deyken, ülkücülerin gazıyla ‘hiç unutmuyorum’ tertemiz kılıklı bir üniversite öğrencisini yumruklamamla benim ilişkim bitti ” *Nahit*

“Üniversite dönemine kadar ben hiç siyasetle ilgilenmemiştim, evde de sadece günlük siyasi olaylar, tabi evde kalacak şekilde konuşulurdu. Her olan olay bize karşı yapılmış ya da yapılacak gibi gelirdi, komplo teorisi gibi. Ayrıca bu tür düşüncelerin oluşmasında 6-7 Eylül olaylarının da çok büyük bir etkisi var.” *Nikolay*

Ve Suat üniversite kantinini, eğlence alanı olarak kullanmakla başlayıp, daha sonrasında angaje olacağı grupla tanışacağı yere dönüştürüyor. Suat’ın,

arkadaşlarıyla bir araya gelip şarkı söylediği anda, ülkücüler gelip “Burada şarkı söylemeyin” diye müdahale etmese, belki bu grup “çatışma alanına ve kimlik çelişkilerinin” içine bu kadar hızlı dahil olmayacak, ve doğallığında süreç farklı işleyecekti.

Nikolay’ın kendisinin yaşamadığı, ailesinin “muhatap” olduğu 6-7 Eylül Olayları’nın izlerinin hane içinde devamına dair söyledikleri; kişisel travmaların yanında, toplumsal travmaların da, nasıl bir kuşak ve zaman ötesi etki yarattığının göstergesi.

III. 3. Karşılaşmalar/müzakereler ve kolektif kimliğin oluşumu

“Bazen radikallik polisle göğüs göğüse gelmek anlamına gelir, ama daha çok, komşunun kapısını çalmak (ve onunla konuşmak) demektir.”

Naomi Klein

Yeni toplumsal hareketlerin ilgi alanlarına dair yaptığımız sınıflandırma da, çalışmamı iki alan içinde analiz edeceğimi önceden de belirtmiştim. Bunlar: *Konu Merkezli Hareketler* (Issue-oriented movements) ve *Bölgesel Hareketler*’di (Territorial Movements). Bu hareketler, “aktörler” arası iletişimin ve sosyal bağların daha yakın olduğu ve dış etkenlerin sürece çok fazla müdahil olmadığı alanlarda gerçekleşir. Dolayısıyla, grupların karşılaşmalarında ve müzakere süreçlerinde sosyal, kültürel ve ideolojik barikatlar baskın olmazlar. Örneğin, bir bireyin “İslamcı”, bir diğerrinin

“ateist” olması ve yahut biri türbanlı iken, diğerrinin çok daha farklı şekilde giyinmesi, kolektif kimliğin oluşmasının önünde engel değildir. Birey için yaşamın geneline dair siyasi ve kültürel referanslar, yerelde, aktörler arası ilişkide –geçici de olsa- bir gerilimden çok, hareket kimliğinin gelişmesine imkân tanıyan potansiyeller taşır.

Özetle; Yeni toplumsal hareketlerin bu alanları, sadece “yerel” kalmanın korunamayacağı, “küresel köy”ün coğrafik, ideolojik ve manevi referanslarını da dikkate alarak , “yerel”in sağladığı “rahat iletişimsel geçişler”in avantajını kullanır. Hayata dair tahayyülleri bambaşka olan bireyler, kolektif davranış aracılığı ile, kendi kuralları ile kendini yönetir. Yerel olanın dinamiklerinden doğan sahici ve görünür referanslarda ortaklaşarak, kendi yaşam alanına, farklı kimliklerle beraber müdahale eder. İsmet’ten hareketle, “yeni eylemci”nin, protestosunu örgütlerken, geçmişten farklı olarak, proje için çıkar sahiplerini ve öteki kimlikleri araçsallaştırmaktan ziyade, bizzat bu kimlikleri projenin tasarlanması sürecine dahil etme derdinin başat olduğunu söyleyebilirim. Ki bu yeni süreç başta karşılaşmaları çoğaltırken, öte taraftan müzakerelerin doğasını değiştiriyordu. Birinci grupta yer alan “yeni eylemci”, hareketin bu karakterine özellikle değinmesinin nedeni de, Elif’in sözlerinde gizli aslında. Bu birliktelik politik tarihin de özlediği bir birlikteliktir.

“Herhalde orada iki-üç kişiydik bu manevraları yapan. Ve son dönemki siyasi değişimlere kafa yorup üstüne derinlikli düşünen insanlar kendi aramızda geliştirdiğimiz hukuk ve muhabbet idi bunun ana nedeni. Diğer arkadaşlar ve abiler de iyi niyetle izleyip destek verdiler. Ama yine de onları bu tarz mücadeleye çok da

‘antrene’ olduklarını zannetmiyorum. Ama biz, o bir kaç kişi bildik ezberin dışında çok tartışıyorduk.” *İsmet*

“Mesela, eline geçse bu ülkeye şeriatı getirmek isteyen bile ‘Bostana bina yapılmasını’ istemedi ve eyleme katıldı. Ve bu eylemde de benim ortağım oldu. Gitti kendi okuduğu dinci gazetelere haber verdi. Ve o gazetelerin haber kupürlerini kendi dükkanına ve evine astı.” *İsmet*

Ayça de kendi uzmanlığından hareketle, “bostan hareketinin” merkezinde yer alan aktörlerin karşılaşmalarının avantajlarına dair bir örnek veriyor ve bu potansiyeli diğer deneyimlerle kıyaslıyor.

“Bir sürü yerlerde bu işlerin başarılabilmesi ve yarım kalıyor olmasının nedeni budur. Biz de her işi yapacak birileri vardı. Sivil Toplum Örgütü nedir bilen, proje nedir bilen, basın ilişkilerden anlayan, hukuktan anlayan, mimarlık-şehircilik nedir bilen ve bir de mahalleli vardı tabii. Ki bu da temsiliyete açık bir alandı.” *Ayça*

“Herkesin canını yakan olaylarda her zaman ve her yerde olduğu gibi herkes isyan eder solcular eylem yapardı. Burada farklı olan şey, “herkes” aynı amaca yönelebildi. Bence bütün bu politik tarihin özlediği bir şeydi.” *Elif*

2000’deki hareketi 1992’den, ilk eylemlilikten ayıran temel farklılık, dernek eylemcilerinin Kuzguncuk’ta yaşayan farklı toplumsal grupları aynı anda, eşit düzeyde müzakerelerin içine dahil olmasını kolaylaştırmaktı. Böyle olunca da, seçkinler kendilerinin yönlendirmediği hareket içinde yer almayarak, süreci dışarıdan izlediler.

“Şimdi onların [mahalleli seçkinlerden bahsediyor], yaptığı başka bir şeydi. Pek halka önderlik yaptıklarını söyleyemem. (...) Ben çok yanaşım onlara, ama maalesef, etiketim yoktu. Etiketim olsaydı, farklı olurdu. Neyse işte, sıfatım yoktu. Sıfatın olmayınca da alimi cihan olsan, seni dinlemiyorlar, basit görüyorlar. Belki daha çok muhabbet etsem farklı olurdu tabii. Ama hep ters cevap verdi, soğuk davrandı. Cenk Tektaş kendini çok yüksek görüyor. Halbuki bir insan kendini yükseltmemeli, ben yükseleceksem beni ancak sen yükseltirsin.” *Celal*

Aşağıdaki örnek ise, eylem karşıtı seçkinin, mahalleli eylemciye yönelik müdahalesine dair oldukça klişe bir örnek. Keza aynı zat, 2000’de de benzer bir tavırda bulunmak istese de, bu sefer karşısında hukuki ve medyatik olarak koruma altına alınmış bir yapı gördü. Dolayısıyla, ezberi bozuldu ve tıkanı.

“ [Mehmet Haberal’a] ‘Benim sana bilim adamı olarak sonsuz saygım var, ama vatandaş olarak siz buraya bunu yapmayı nasıl reva görüyorsunuz.’ Dedim. ‘Bizim ciğerimiz bu, yeşil alanımız bu, şimdi sen buradaki bir sürü ağacı keseceksin , Kuzguncuklular sana müsaade edecek mi’ dedim. (...) ‘Mehmet Bey bak, sana bir şey daha söyleyeyim, halkın iradesi olmayan bir şey yapılmaz. Halkın iradesi olmadan meclis olmaz, halkın iradesi olmadan anayasa olmaz. Bu halk isterse bu Anayasayı 24 saatte değiştirir’ dedim. Bunu söylememle Mehmet Bey gitti beni ihbar etti, karakola. “Terörist propagandası yapılıyor” diye. Karakoldan 2 cemse polis geldi, içinde 2 başkomiser, Celal kim, dediler.” *Celal*

Hurşit ise, “kahve insanı” olarak değerlendirdiği pasif mahallelinin eyleme neden katılmadığını anlatıyor. Ona göre, katılmamaların temel nedeni, “meselenin onlara” anlatılmaması. Aslında, bostan hareketi o zamanki haliyle daha çok mahalleliyi çekebilirdi. Sonuçta, hem zamanın kısıtlı olması hem de dernek eylemcilerinin de bu insanlarla yeteri kadar temas kuramaması nedeniyle, eylemin hak ettiğinden daha az insanla yapıldığını belirtiyor.

“Kahve insanı bir saat içinde 500 tane küfür eder, hep muhalif adamlar. Hastane olsun istiyordu çoğu ve maddi durumları iyi, tarlaları var. Ama şöyle de bir durum var oranın özel [hastane] olacağını ve bize faydası olamayacağını anlatan insan yok, ya da anlatsan inadından anlamak istemiyor” *Hurşit*

“Bence her arkadaşın önemi var, herkes birbirini gördü. Biraz daha vakit olsaydı daha fazla insan katılırdı bence. Hiç tahmin etmediğim insanlar geldi. Polise bile karşı gelebildiler, çünkü burası bir aile sorunu artık. Beton yığınının karşı herkes birleşti, [bostan] nabız gibi bir hal aldı bence.” *Hurşit*

Diğer başka bir eylemcinin 1992’deki eylemlerdeki karşılaşmalara dair Celal’inkiyle benzer bir eleştirisi:

“Esnafla görüştük, onların desteğini almaya çalıştık- ve çok zordu-, çünkü çoğu bizi desteklemiyordu. Adım adım ilerliyorduk. Cenk Tektaş ve grubu bizden ayrıldı, bizim kampanyalar üzerinden gitmemizin doğru olmadığını söylediler. Zaten az kişiydik, böyle bir bölünme de yaşanınca... Ayrıca bizi de gâvur olarak görüyorlar ve ciddiye almamaya başladılar.” *Ulrike*

Üçüncü grupta yer alan (Yenilenen eylemci) eylemci de pasif mahalleli ile yeteri kadar ilişki kurulamamasını bir eksiklik olarak görürken bunun nedeni olarak da kendilerini (üçüncü grup) görüyor. Öte yanda, hem Nahit hem Suat, bu tip hareketlerin devamlılığı ve büyümesi için “gençliğin katılımını” şart koşuyorlar. 1980 öncesinde hem genç hem eylemci olmuş bir aktör için oldukça kabul edilebilir bir gerekçe.

“Şöyle bir hatayı yaptık: Ben kırtasiyenin önünde bile oturduğumda, dernekteki insanlardan çok daha fazla insan tanıdığımı fark ettim. Karşı kahvede bir sürü insan ‘Vay! Ne haber Nahit kardeş’, diye bağıyorlar. Yahu biz bu adamları neden derneğin içine çekemedik. Bu adamların naif bir yönü vardı, koluna girip ‘hadi birader gidelim’ diyemedik. Ki bunu belki siz değil ama biz [Nahit, Nikolay, Suat], bunu atladık. Onlarla biz denize girdik, deniz kenarında şarap içtik. Maç yaptık. Hatta bir ara, deniz kenarında alternatif plaj yapmaya soyundular. O aslında biraz bize kızdıklarındandı. ‘İşte, biz de bir şeyler yapıyoruz’u göstermek isterdiler. Onlara dedik ‘hadi kardeşim davet mi bekliyorsunuz’. Evet davet bekliyorlardı ve bizim de etmemiz gerekiyordu...” *Nahit*

“Bizi hep şu şey üzdü. Bizim zamanımızdaki gençlik neydi, şimdiki gençlik ne. Bu gençleri toplayalım dedik. Ama bunda çok başarılı olamadık.” *Nahit*

“Dernekteki iki şey beni hep rahatsız etti: Bir, üniversite talebelerini çekemedik; iki, burada yaşayan aydın, entelektüel - onlar kendini hangi sıfatın içine sokuyor bilemiyorum ama- kesimi çekemedik. Gençleri çekemedik, çünkü bu işlerle uğraşacak olan gençlerin hepsi çok fazla politikti, ve daha ‘mühim’ işleri vardı. Mahalle gençleri için zaten dernek bir şey ifade etmiyordu.” *Suat*

Söyleşilerden hareketle, aktörlerin birbirileri ile teması ve müzakereye girmelerine dair söylediklerime, bazı eklemeler yapacağım. Öncelikle, biyografilerden önce, eylemcilerin siyasi- sosyal statüleri ve mahalleyi kullanma çokluğuna dair yaptığım gruplamayı hatırlatmak istiyorum. Birinci grup; İsmet, Elif ve Ayça'dan oluşan, mahalleyi daha az kullanan “*yeni eylemciler*”. İkinci grup; Aynur, Celal, Feriha, Hurşit, Karla ve Ulrike'den oluşan ve mahalleyi çok daha fazla kullanan “*uzman mahalleli*” grup. Üçüncü grup ise; Nikolay, Nahit ve Suat'tan oluşan “80 öncesi siyasi” kimlikleri vesilesiyle geçmişle bugün arasında eleştirel bir eylemci kimliği yaratma şansı olan ve birinci gruptan çok, ikinci gruptan az kullanan “*yeni eylemciler*”. Eylem sürecinde birbiriyle en çok temas eden bu gruplar oldu. Ki bu alanı iç müzakere alanı olarak değerlendirebiliriz.

Bostan mücadelesinin en önemli avantajı, hareket kimliğini oluşturan bireysel uzmanlık ve ilgi alanlarının çokluğu ve birbiriyle olan iletişimin uyumuydu. Özellikle, stratejilerin belirlenmesinde, çoğunlukla başka türlü deneylerin birbiriyle karşılaşp, ortak karar sürecinden sonra, uygun olanın ortaya çıktığını görmekteyiz. Ki bu süreçte, örneğin, 3.Grub'un; “Bostanın yeşil kalması için şöyle bir eylem yapalım” önermesi, 1.Grub tarafından değiştirilip, farklılaştırılarak ve 2.Grub için de uygun hale getirilebildi. Öte yandan, 3.Grub mahalledeki yerleşikliği ile, 1.Grub'un mahallede görünür ve kabul edilebilir olmasını sağlayarak, kolektif kimliğin biraradallığını sağladı. 2. Grup ise, mahalleyi kullanma kapasitesi ile stratejilerin, başta eylem yandaşları olmak üzere mahalleliye ulaşmasını sağlayarak, çoklu taktikler üremesine imkân sağladı.

Öte yandan, yukarıda yapılan alıntılarda, 2000’de gerçekleşen bu sürecin 1992’deki ilk eylemliliklerden de ciddi farklılıklar taşıdığını, hareketin yeniliğine dair yaptığımız vurgudan hareketle açıklayabiliriz. Herhangi bir derneğin olmadığı o dönemde, “bostanı” kurtarmak amacıyla çeşitli grupların geliştirdiği stratejilerin karşılanmasında belli sorunlar çıkmış. 1992’deki sürecin içinde yer alan 3.Grup katılımcıların söylediklerinden, “kendilerinin istemesine rağmen”, mahalleye yeni taşınmış olan uzman/seçkin grubun onlarla beraber hareket etmediğini, hatta küçük bile gördüğünü anlıyoruz. Hareketin merkezine sübjektif kurgusal tasarımlarını koyan “uzmanın”, “eylemci” sorun sahipleriyle karşılaşınca gösterdiği seçkinci tavır, kolektif kimliğin oluşmasına zarar verdiği gibi, gruplar arası karşılaşmayı da negatif anlamda etkileyerek, mücadelenin sürdürülebilirliğini etkiliyor. Öte yandan, “uzman” grup, 2000’deki daha geniş ve kitlesel eylemlere de, birkaç sembolik katkı dışında, katılmamışlar ve derneğe de gelmemişlerdir. Bir diğer karşılaşma hali de, yine bu hareketin yeniliğine ve kolektif kimliğin gücüne dair olan göstergedir. Celal’in 1992’de, eylem karşıtı ile karşılaşmasında yaşadıklarına dair anlattıkları, 2000’deki eylemlerde vuku bulmamıştır. Çünkü, “eylemci” hareketini hukuksal anlamda da koruma altına alarak, eylem yandaşlarına güven vermiş ve hakları konusunda bilgilendirerek, karşıtlarla olan “gergin” karşılaşmaları, “eylemci” uzmanlara havale etmiştir.

Bu kısım ile ilgili son açılım da, hareketin neden daha fazla kitlesel olmadığına dair, özellikle 3.Grub’un yaptığı özeleştirimdir. Dış müzakereye dair olan bu tespit, bu gurubun, aslında “yeni hareket” sayesinde geçmiş

eylemcilik döneminde çok da fazla önem atfetmediği bir grubu önemsemesine neden olmuştur. “Kahvedeki insan” olarak kategorize ettiği ve yıllardır tanıdığı insanların eyleme katılmamasının bir eksiklik olduğunu belirten grup bu konudaki eksikliğin daha çok kendilerinde olduğunu belirtmişlerdir. Yine bu grupça dillendirilen “gençliğin eksikliği” eleştirisi ise, yerleşik ve nispeten “geleneksel” siyaset yapma biçimleri ile bağlantılıdır. Hareketin dinamikliği ve sürdürülebilirliği için olmazsa olmaz koşul gibi gözüken “gençliğin harekete katılması” düşüncesi, bu grubun hem kendi kişisel biyografileri hem de Türkiye’nin “sol” siyaset tarihi dikkate alınırca, anlaşılabilir.

III. 4. Uygulanabilir stratejilerden çoklu taktiklere

Belirttiğimiz grupların birbirleriyle karşılaşmaları ve yürüttükleri müzakerelerin en önemli çıkarımı da bireysel kimliklerinden doğan stratejilerin kolektif kimlik sürecinde test edilmesidir.

Siyasal ve toplumsal alana dair siyasi sözlüğün eskidiği koşullarda yeni toplumsal hareketlerin öznesi, konumuz gereği eylemcisi, karşıtıyla mücadele ederken, farklı stratejiler geliştirir. Önceden de belirtmiştik; yeni eylemcinin geleneksel eylemciden ayrıldığı en temel nokta da; maddi çıkarılardan ziyade kişiler arası dayanışmaya ve özerk alanına atfettiği önemdi. Hal böyle olunca; kurulu düzeni devirmekten çok onun kurumlarına sorular yönelterek geliştirdiği eyleminin ikame edeceği “örgüt”ün de, kolektif kimliği en rahat şekilde taşıyabilecek esnek, araçsal ve hiyerarşik olmayan bir yapıda olması gerekiyordu.

Ki, bu sayede hareketin taşıyıcıları olan “organizatör”lerin yaratacağı stratejiler, aşağıda, eylem yandaşları tarafından rahatlıkla çeşitli ve çoklu taktiklere dönüştürülebilirler...

“[Az sonra söyleyeceklerimiz] Bir aktivistin nasıl olması gerektiği konusunda bize bir görüş olacaktır. Değişimi yapacak olan kimdir, ne tür sayılarla (on binler, yüz binler yoksa milyonlar mı?), kendilerini ne tür yapılar ve örgütsel form içerisinde örgütleyecekler, ne tür konulara yönelecekler, değişim için mücadele ederken hangi taktikleri kullanacaklar, tüm bu taktikleri kampanya kazanımlarına nasıl çevirecekler ve bu kampanyalar nasıl, bugünden insanların hayatlarını iyileştirirken zaman içerisinde de yeni kurumlara yol açacak.

Strateji bundan ibarettir. Tümünü tek seferde elde edemeyiz ancak bir adımlar dizisi içerisinde kazanabiliriz. Bizi temel değişikliklere götüren bir yol boyunca sürekli yeni kazanımlar elde ederiz...”¹¹⁹

Yeni toplumsal hareketlerde eylemcilerin geliştirdiği stratejiler daha kapsamlı hayat tasavvurlarının/ projelerin parçası olsa da, diğer gruplarla müzakereye çok daha açık ve kapsayıcıdır. Hareketi izleyen aktörler, kendi konjonktürel ve özerk alanlarına hitap eden çıkar ve şikâyetleri dolayısıyla, -geçici de olsa- kolektif kimliğin içine rahatlıkla dahil olabilirler. Stratejileri de kendi ürettikleri bireysel taktiklerle zenginleştirir ve toplumsallaştırırlar. Çalışma alanımızdan hareketle; bostanın yeşil alan olarak kalması “stratejisi”ne yönelik aşağıdan mahalle sakinlerinin kendi aralarındaki tartışmalarda, “eylem karşıtları” argümanlaştırdığı “okul olacak, yeni gelenlerle beraber kiralar artacak, esnaf ve mahalle kazanacak” söylemine

¹¹⁹ Albert, Michael. *Değişimin Yolu: Toplumsal Dönüşün için Aktivist Stratejiler*, çev: Orhan Akalın, İstanbul: Aram Yayıncılık, 2002, s. 39

karşı, yine “organizatörler”in stratejilerde kullandığı araçlar; aşağıdaki “eylem yandaşları”nın söylemlerinde “Bostan; olası bir afet anında mahallenin temiz su ihtiyacını karşılayacağı ve toplanacağı yegane alandır da...”, - kendi dilleri ve söylemleriyle- “taktik” olarak deşifre ediliyor/ ve yeniden üretiliyor. Buradan yola çıkarak, yeni sosyal hareketlerin kullandığı yeni repertuarın taşıdığı en önemli potansiyelin, kişiler ve gruplar arası karşılaşmalarda, stratejilerin “çevirim”e (translation) açık ve birçok türde taktikleştirilebilir olmaları olarak ifade edebiliriz. Burada ikili bir çeviri söz konusudur: İlki, aşağıdan gelen taleplerin ve söylemin “dernek mutfağında” farklı grupların ve kimliklerin anlayacağı bir dile çevrilmesi - ve stratejiye eklenmesi-, ikincisi ise “mutfak”tan çıkan eylemin ve bildirinin aşağıda kullanılabilir ve uygulanabilir olması - taktikleştirilebilirliği- . Yani mahallelinin (hareket yanlısı) de eline aldığı bilgiyi rahatlıkla kendi diline çevirip hareket karşıtlarına karşı kullanılabilir hale getirmesi.

Genel stratejinin belirlenmesinde önemli bir payı olan İsmet’in bu sürecin inşasına dair gözlemi ve pratiği, daha sonrasında bireylerin harekete kattıkları taktiklerin oluşmasında nasıl bir katkısı olduğunu anlamak açısından anlamlı.

“Ama sen istediğin kadar takiye yap, istediğin kadar oyna, merkezine ‘partiye adam kazandırmayı’ koyuyorsan yanında kimse olmayacak. Olmasın zati. Kimse de aptal değil. ‘Ben parti kurup devrim yaptığım zaman bostandaki binayı yıkarım’ın dışında da bir şeyler düşünmek gerektiğini gördük. Buraya binayı istemiyorum ve bunun devrimle, mevrimle de ilgisi yok. Ve böyle yola çıktığın zaman ancak ‘bostanda bina istemeyen’ kalabalık bir grupla beraber olabiliyorsun.” *İsmet*

“Hayatımda ilk defa tanık olduğum bir durum vardı. Çeşitli yaş, sosyal-kültürel gruptan çeşit çeşit insanın bir araya geldiği bir organizasyondur bu. Biz örgütlenmedik ki bunu, tek başımıza. Var olan potansiyeldi. [İyi ki] fark ettiğimiz tek nokta ‘kolaylaştırıcı’ olmak gereğiydi. Burada ‘öncülüğe’ gerek yoktu.” *İsmet*

“Herkes katılabileceği alanı da buldu. Ama bir yandan da dinliyorduk. Hareketin, insanların nabzını tutuyor, heyecanı dinliyor, kaygıları, korkuları izliyorduk.” *İsmet*

“Ama sen gerçekten hayati bir şey için yola çıktığın zaman insanlar pastasıyla, böreğiyle geliyor işte. (Eylemden bahsediyor). Nasıl katılabilirdi onlar? Pasta yapabilirlerdi, pastalarını yapıp geldiler, yolun kenarında (ve bostanın) 100-150 kişi piknik yaptık...” *İsmet*

“Sonuçta bizim düşmanımız değil hedefimiz vardı. Sinirlendik bağırdık çağırdık ama bizim hedefimiz oraya bina yapmak isteyen değil, oraya bina yaptırmamaktı. Biz yaptığımız işleri çok da planlamadık. Temel motivasyonumuz ‘hedef’imizdi. Ve bu hedefe de giderken, olabildiğince fazla insana söz söyleme alanının yaratılabilmesiydi (...) Burada yaptığımız işte ise hakikaten sahici bir öfke vardı. Polis geldiği zaman elini beline koyup da karşısına dikilen yaşlı bir teyzenin enerjisi gerçektir. Ama biz şunu yaptık, bir an kendimizi dışarıda tutup bunu görmeye çalıştık ve gördük de (...) Şunu da fark ettik: Burada bir şey var, ve bununla beraber hareket etmeliyiz, onu yok sayarak değil...” *İsmet*

Hareketin merkezinde yer alan organizatörlerin bir ‘liderlik’ten çok bilgilendirme ve kolaylaştırıcılık pozisyonunda durması da çoklu ve çeşitli taktiklerin oluşumu imkânı sağlıyordu.

“Hatta o çekirdek kadro dediğimiz grup hep arkada kalmayı becerebildi. Biz sadece yol gösteren, kolaylaştıran bir rol üstleniyorduk. Neler yapılabileceğini göstermek ve ondan sonrasını onlara bırakmak.” *Ayça*

Hareketin görünür olması ve toplumsal tasarıma dair söz söyleme hakkı için gerekli olan “eylem” bir strateji ise, “şenlikli eylem” çoklu müzakereler sonucunda oluşan bir taktikti. Katılımın çok olması da, sadece eylemin fiziksel yapısı ile ilgili değil, niteliksel olarak birçok kimliği içinde barındırmasındandı.

“Pankartlı eylemler toplumun bir kısmını etkiler. Şenlikli eylemler hepsini etkiler. İnsanları rahat ettirecek, hoşnut edecek eylemler olmalı. İki türlü eylem vardır: ‘Fikir eylemi’, ‘Tepki eylemi’. Bostandaki tepki eylemiydi, o yüzden o kadar insan katıldı. Ama “fikir eylemi” de olmalı tabii.” *Celal*

“Herkes kendi sorumluluklarını alıp, küçük hedeflerini belirlese Türkiye’ye yayılır ve gittikçe kuvvetlenir. Bu tarz eylemlerde sanırım süreç de çok önemli. Devamını getirmek gerekiyor. Halkçı geçinenler, bu sosyalistler hiç mesela belediyeye gidip yardım etmediler, hep laftaydılar.” *Karla*

Bireyler, kişisel ve kolektif kimliklerinden dolayı, “eylem”i aynı şekilde anlamlandırmaz. Birisi için, içinde bulunduğu kolektif kimliği güçlendirme ve toplumsal alana müdahalenin yegane aracı olan “kolektif eylem”, bir öteki için “toplumsal gerilim”in, çatışmanın ve güven yitiminin de bir aracı olabiliyor. Hal böyle olunca, bu gerilim haline de en fazla birinci gruptaki (yeni eylemci) ve üçüncü gruptaki, (yenilenen eylemci) işaret edebiliyor.

“Eylemlerde de aslında herkes kendiliğinden örgütleniyor ve eylemlerde bulunuyordu; kadınlar çocuklarını alıp bostanın önünde eylemler yaptılar. Kuzguncuk’taki eylemler bence daha fazla katılımcı olabildi ve [eylemlere katılım çok kısıtlı olsaydı, polis etkinliklere çok daha rahat müdahale eder. Etkinliklerin gerilimli havası da birçok kişiyi ürkütebilirdi] gerginliği önledi.” *Nikolay*

“Kitle korkardı, bir yerden birileri saldırır, ateş açar diye. Çocukları çekemezdin, aileleri çekemezdin. Kitlese bir mahalle hareketi olmazdı. Geçmişte, büyük eylemler yapıldığında, o eylem oranın eylemi olmamıştır ki (...)Bunlarda aileleri içine çekebiliyorsun, bunlar farklı şeyler. Polis geldiğinde bile hiçbir şey yapamadı ki. Ufacık, çiçek gibi bir kız çocuğu, annesi, dedesi var. Ne yapacak ki polis ona. İşte belki de bu ilerisi için yapılması gerekenin anahtarı. Tarzın artık bu şekilde olması gerekiyor. Şenlik içinde çıkacaksın, şarkıyla türküyle çocuklarla çıkacaksın.” *Nahit*

“Çünkü biz geçmiş derneğin sancılarını biliyoruz. Biz bir de şunu biliyoruz, geçmiş dernek geçmişin şartlarında kurulabilirdi. Şimdi öylesi bir derneği kurma koşulları yoktu ki. Hal böyle olunca siyasetin ön tarafta olduğu değil.” *Suat*

“Bu derneğin [Kuzguncuk Kültür Derneği’nin], 63 ten bu yana geçmişi böyle biliyor musun? Tiyatro çalışması yapan, koro çalışması yapan, müzik çalışması yapan, paneller yapan o derneğin bugün yaptıklarımızdan farkı var mı, yok. Geliş şekli bu. Hep 75-78 halleriyle karıştırıyoruz. 80 öncesinde olan dernekle aynı şey değil yani. Bizim hep bildiğimiz dernekle aynı şey olduğu için bizim hoşumuza giden şeyler bunlar. İnsanların ilgisini çeken ve insanların içinde olan şeyler bunlar. Evet aynı zamanda da eylem. İnsanları eyleme veya siyasi harekete sokmanın yollarından biri bu değil midir. Ya bir direkt siyasi tavır vardır, ya da, insanlar direkt siyasi

tercihleriyle girerler eylemle. Ya da bir hareket, halkın kendi tercihleri doğrultusunda gelişen bir hareket eninde sonunda siyasi harekettir. Bir yerlere mesajlar verir.” *Suat*

Konu merkezli hareketlerin veya bölgesel hareketlerin en önemli avantajları, çoklu katılıma açık olabilmeleri ve bu katılımlar sayesinde, kolektif kimliğin stratejilerinden alabildiğine çoklukta taktikler üremesine sebebiyet vermesidir. Söyleşilerden, Kuzguncuklu organizatör eylemcilerin de sorunsallaştırdığı ana temanın bu olduğunu görüyoruz; demokratik katılım ve işlevsel temsiliyet. İşte bu noktada, ortaya konulan stratejinin alabildiğine şeffaf ve denetlenebilir olması önemli oluyor. Sonuçta, eylem yandaşlarının eylemlere katılabilmesinin en önemli düsturu, samimiyet. Sonrasında, “sorun sahiplerinin” kendilerine yer bulacakları müzakerelere, kendi anladıkları dil ve pratikle “çözümlerini” katabilmeliler. Organizatörün veya liderin işlevi de burada, örgüt aracılığı ile “çözüm” yöneticiliği nedeniyle, aktörlerin kendilerini rahat temsil edecekleri alanları açmak için arkada kalmayı becerebilmek. Bir nevi kolaylaştırıcılık fonksiyonunu üstlenmek ve planladığı stratejilerin, aşağıda uygun taktiklere evrilmesinin önünü açabilmek. Örneğin, eylemcinin asli hedefi; “Çevre bilinci merkezli, bostan yeşil kalmalı”, stratejisine ise, yaşlı bir teyzenin, çevreden ziyade anılarından yola çıkarak ürettiği “70 senedir kokusunu duyduğum, sesini işittiğim, meyvesini yediğim bostanı kimse elimden alamaz” taktiği, bu strateji içinde nefes alabilmelidir.

Öte taraftan, yeni toplumsal hareketlerin stratejilere dair farklı tevatürlerine, geleneksel yöntemlerle siyaset yapmış eylemcinin de gösterdiği yakınlık

önemli. Açmaya çalıştıkları en önemli parantez de, yeni eylemlerin şenlikli yapısıyla daha kapsayıcı ve gerilimden uzak olan yapıları. Çok daha geniş ve çoklu katılımın “eylem”in gerilimli havasını bozduğunu ve bu sayede “eylem”in mesajının izleyenler ve dahi eylem karşıtları tarafından bozulmaması ve çarpıtılmaması.

Bu bölüme dair olan açıklamalara kısa bir ek olarak; stratejilerin, taktiklere evrilmesinde, popülizmin kullanılabilirliği üzerine de bir şeyler söyleyeceğim.

“Strateji”ler sürecinde, medyanın kullanılmasında, mevcut gündemin araçsallaştırmasında “popülizm”in etkisi olduğu söylenebilir. Örnek vermek gerekirse; Kuzguncuklular Derneği’nin ve çalışmalarının, derneği mahallede ve kamuoyunda meşrulaştıran ve görünülür kılan “Afete hazırlık çalışmaları”nda kullanılan “Bostan olası afet sonrasında mahallelinin toplanacağı yegane alandır” argümanının, bostanı kurtarma mücadelesinde "Bostan, yeşil alan, güvenli alan" olarak taktikleştirilmesi. Dezenformatif bir içerik taşımayan bu taktik, afet hazırlık çalışmaları sırasında, dernek tarafından istikrarlı bir şekilde yürütülen çalışmalardan doğan meşruluğun kendini "bostan mücadelesi" sürecinde de hissettirmesi nedeniyle, mahalleli ve kamuoyu tarafından rahatlıkla kabul edilip, kullanılıyor. Öte yandan, depremden kaynaklı "Korku, endişe ve çaresizliğin", devlet ve yerel yönetimlerden ziyade, kendisine yakın olan ve bilgilenebildiği mahalle derneği tarafından hafifletilmesini önemseyen aktör daha öncesinden “dernek”e yönelik “komünistlerin, solcuların derneği” gibi ayrıştırıcı, marjinalleştirici yaftalamaları dikkate almamaya başlıyor. Bu değişime eşlik

eden, “karşılaşma” ve “tanıma” süreci ile beraber, mahalleli aktör dernekçinin komşusu olduğunu fark ediyor. Bununla beraber, “eylemciler”, bostan mücadelesi öncesinde/ sırasında akrabalık ilişkilerini ve afet hazırlığı sırasında medya ve yerel yönetimin gösterdiği ilgiyi de kendi pratiklerinde araçsallaştırıyorlar ve çeşitli taktikler üretiyorlar.

III. 5. Yeni hareketlerin yeni örgütleri: Kuzguncuklular Derneği

Toplumsal hareketlerin en belirgin yapılarından olan ve kolektif kimliğin oluşmasında “toplayıcı” ve “düzenleyici” bir nitelik taşıyan hareketin kurumları da, belirgin bir değişim sürecinden geçmiştir. Geçmişin katı, belirgin bir hiyerarşiyi gözeten, çoğunlukla fetişleştirilen yapılarının bugünün eylemcisini ikame edememesiyle, hareketin kurumları da yeniden yapılanmak durumunda kalmış ve esnek, sistematik bir hiyerarşiye izin vermeyen, liderlik veya grup sultasına dayanmayan, büyük söylemlerden ziyade küçük hedeflere ve mikro projelere muhabbet gösteren yapılara evrilmiştir. Müzakereler sonucunda ortaya çıkan projenin yürütülmesinde sadece bir araç olarak kullanılan bu yeni “organizasyon” ebedi bir kurum olmayı hayal etmez. Hareket sürecinde, dayanışmanın kuvveti nedeniyle kolektif kimliği rahatlıkla taşıyabilen ve bu yüzden hareket süresince “kasılan” organizasyon, yine çoklu kolektif kimliği taşımasına neden olan esnek ve yumuşak yapısı nedeniyle, hareketin son ermesi ile boşalabilir ve işlevsizleşebilir. Dolayısıyla, “yeni toplumsal hareketlerin” organizasyonları da bir hedef sonucunda bir araya gelen çoklu kimliklerin müzakereleri sonucunda inşa olur ve o ana daırdır. Mutlak değildir. Bir sonraki hareketin

oluşumuna kadar işlevsizleşen organizasyon, kolektif algı ve geçmiş deneyimler içersine kaydolarak, yeni hareketlerin oluşumuna katkı sağlar.

Bu organizasyonları, geçmiş yapılardan ayıran diğer özellikler ise, daha önceden çoklu kolektif kimliğin yapısına dair yaptığımız açıklamalardan mütevellittir. Yeni organizasyonlar, katılımcılarından süreklilik beklemeyen, "katılandan katıldığı kadar, niteliği kadar" performans bekleyen, dışarıda kalana "hain" gözüyle bakmayan, kısa dönemli katılımları bile anlamlaştıran ve pratiğe dahil eden, giriş çıkışları açık yapılardır. Yönetmekten ziyade, "kolaylaştırıcı" bir işlev taşırlar. Yasalara, toplumsal kurallara ve formel yapılara karşı "eylemci"yi güven altına alırlar; hareketi kamusal alanda tüzel kişilik olarak temsil ederek, eylemcinin bürokrasinin uçsuz bucaksız kavramları arasında kaybolmasını ve zarar görmesini engellerler. Eylem karşıtları ile olan müzakerelerde, temsili üstlenip, hareketin kamuoyunda daha derli toplu görülmesini sağlarlar.

"Tamamen öyle, tüzel kişilik gereken bir takım işlerde kullanılan bir örgüttü. Toplantı, afiş hazırlama, yazı yazma için bir araya gelinen yeri sağlayan bir yapıydı." *İsmet*

"Bu süreç içersinde, eyleme katılan insanların dilini ve korkularını anlamaya çalıştık. Bizim de korkularımız vardı. Doğru bildiklerimiz var. İşte tüm bunları bir araya getirerek, bazılarını eleyip, bazılarını birbirine yapıştırarak müşterek bir söylem oluşturmaya gayret ettik. Kolaylaştırıcılık buradan tanımlanabilir herhalde. Kafamızdakini yekten dayatmadık hiç bir zaman. Varolan enerjiyi alıp, bir şekilde potaya koymak şeklinde gerçekleşti." *İsmet*

Bireylerin sürekli etkileşimine olanak sağlayan “organizasyon”un yapısı da hareket kimliğinin ve eylemin oluşmasında önemli bir yer tutar. Çünkü burası, hareketin merkezinde yer alan organizatörlerin sürekli zamanlarını geçirdikleri ve hem birbirleriyle hem de diğer gruplarla etkileşime girdikleri bir alandır. Hal böyle olunca, derneği sadece hareket kimliğini taşıyan bir araç değil aynı zamanda kişisel kimliklerin ve performansların da duhulüne imkân tanıyan bir araç olarak görmek gerekir. Bireyler, kendilerini güvende, rahat hissedebilecekleri, sözlerinin dikkate alındığına emin oldukları ve deneyimlerini aktarırken başka deneyimlerinden de faydalanacakları mekânlarda daha fazla zaman geçirir ve daha verimli olabilirler. Yani, yeni toplumsal hareketlerde organizasyon kolektif bir kimliğin üyelerine empoze edildiği bir “fetiş” değil, bireysel kimliklerin alabildiğine özgür dahil olabildiği, renkli hareket kimliğinin oluşumuna imkân veren araçtır.

“Derneğe geldiğimde, şunu gördüm: Bir sürü insan bir şeyler yapmak istiyor ama ‘bir işin başlatılıp bir yerden bir yere götürülmesi’ sürecinde yapılması gerekenler konusunda ufak da olsa aktaracaklarım vardı ve bunu aktarabileceğimi de gördüm. Dernekdeki insanlar da bu katkıyı çok rahat aldılar. Dernek çok katı bir örgüt değildi.” *Ayça*

“Şunu da söyleyeyim, sosyalleşmek için yaptığım bir şey değildi ama sosyalleşmemi de sağlıyordu. Kendimi rahat da istiyordum. Kendimi Kuzguncuklu da hissediyorum.” *Ayça*

“Dernek herkesi katabildi ve bizi bile içine alabildi... Herkes heyecanlıydı ve bir sonraki eylemi bekliyordu, onlar için de dernek bütün resmi işleri yapar oldu, toplandı bir bakıma halkı... Eskiden

olsa, koca koca adamlar emirler yağdırırlardı ve hiçbir şey olmazdı.”
Elif

“Yok orada herkesin ortak bir derdi olduğu için çok fazla iktidar derdine kimse girmedi ve herkes nasıl katkıda bulunabilirim diye düşünüyordu. Burada dernek değil hareketin kendisi çok önemliydi...” *Elif*

Bu organizasyonların kaydettiği başarılar, James Jasper’ın da vurguladığı gibi aynı zamanda kendi sonları da olabilirler. Ama bu son bir bitiş değil, sonrası için bir donma halidir. Lakin, bu çoklu dahil oluş tüm üyelere homojen bir organizasyon duygusu yaratmadığından, “organizasyonun” donması da bazı bireylerde şok etkisi yaratabilir.

“Derneğin en keyifli zamanları o zamanlardı. Çünkü, herkes tek bir gövde olmuştu. Öyle bir hummalı çalışma vardı ki, çok etkileyiciydi. Yazışmalar, şenlikler, eylemler, görüşmeler bir plan dahilinde işliyordu, ve herkes üstüne düşeni fazlasıyla yapıyordu.” *Aynur*

“Şimdi halk başka, sivil toplum örgütü başka. Gidiyorsunuz bir yerlere toplu olarak, o işte “topu topu on kişi” falan diye karşılıyorlar sizi. Ama dernek demek tüm Kuzguncuklular demek. Karşı taraf da ona göre davranıyor.” *Aynur*

“Ben Kuzguncuk’ta olduğu için üzuldüm ama. Daha önceden Çengelköy örneğinde de aynısı yaşanmıştı. Çok iyi örgütlenmişlerdi ama daha sonra hepsi koşturdu gitti bir yerlere. Onda da çok üzül müştüm. Hatta doping verelim demiştik , Kuzguncuk’tan vermiştik de. Boğaz dernekleri birleşip daha büyük işler yapma hayali vardı, o zamanlarda da. Ama bizim dernekte de yaşadığımızı gördüm. Bilmiyorum, anlamadım. Demek ki Bostan gibi bir olay

gerekiyormuş, çalışmak için. Aslında bu böyle olmamalıydı. Birçok çalışmamız yarım kaldı. Mesela deprem çalışmamız” *Aynur*

Organizasyonun, dolayısıyla derneğin ne kadar önemli bir araç olduğunu, topluma müdahale etmenin yegâne yolu olduğunu düşünenler var.

“Bak sana bir şey söyleyeyim, bu ülkenin bu hale gelmesinin nedeni halkın eylem yapmamasındandır. Eğer bu halk eylem yapsaydı. Biz bu hale gelmezdik.” *Celal*

“İşte derneğin bir nedenle yaşamamasının sebebi de bu. Eleştiri çok yapıyorlar. Kim yapıyor eleştiri, işte bugünün geri kafalıları, bunlarda öyle bir beyin var ki, nasıl diyeyim sana, bunlar şeklen insan, düşünce babında ben onları insan kabul etmiyorum. İşi gücü dinsiz, imansız, komünist demekle... Eylem olmadan bir yere varılmaz. Eyleme geçmeden önce gücümüzü artırmamız lazım. Dernekler kurmamız lazım. Sosyal faaliyetler ihtiyaçlar var. Gezdirecen, oraya buraya götürecen, aşı yapacan, yabancı meyve olarak kalır yoksa.” *Celal*

“Biz artık yaşlandık. Gençliğin önünü açmak lazım. Ben oraya gelsem, konuşacam. Tutamayacağım kendimi. Şimdi ben yaşlılarla konuşuyorum, adam geri kafalı, tamam ben o kadar değilim ama, sizlere karşı o kadar da bilgiye sahip değil, belki hata yaparım, problem olur. Sokakta varım, hep olacağım. Ama orası dernek, orada bir faaliyet yapılıyor...Şimdi biz de burada bir dernek kurduk, ama yaşatamadık. Şimdi derneğin yaşatılması, gençliğin çekilmemesi ile ilgili.” *Celal*

Mahallelinin derneğe yeteri kadar destek vermemesi “yeni eylemi ve yenilenen eylemci tarafından” bir öz-eleştirisinin aracı yapılıyorken; ikinci grupta yer alanlar, yani mahalleyle çok daha fazla teması olan uzman

mahalleliler, bu ilgisizliğin ve pasifliğin sorumluluğunu “mahalleliye” yüklüyorlar.

“Dernek çok fazla iş yaptı, mahalleli de eylemlere atıldı. Ama mahallelinin derneğe daha fazla katkı vermesi gerekirdi. Çok az katkı verdiler.” *Feriha*

Dışarıdan gelenler, gerçek Kuzguncuklular, kahve insanı. Aslında birbirinden oldukça farklı Kuzguncuk tanımları var. Ve bu tanımlardan mütevellit, dernek, hareket tezahürleri.

“Pek böyle içten yapılmıyor bugün dernekçilik. Eskiden insanlar daha fazla zaman ayırıyordu gerçi bu da ekonomik sorunlardan.”
Hurşit

“Derneğe daha fazla Kuzguncuklu hisseden insanı almak çok daha iyi olurdu. Kahve yerine derneğe gitmek teşvik edilmeli.” *Hurşit*

“Dernekçilerin arasında çok fazla Kuzguncuklular yoktu ve dışarıya karşı bu yüzden kapalıydı, tek Celal abi ve Aynur vardı eskilerden. Kapıyı açtık ama kimseyi davet etmedik.” *Hurşit*

“Tabi ki hemşehriliğin de çok önemi vardı. Halk dernekçiliği çok iyi bilmez ki, bu tanıdıklık önemli. Ayrıca adam burada oturur uzun yıllardır ama gider İnegöllü Derneği kurarlar (...) Ben de kendimi bu derneğe yakın hissedemedim. Sadece toplantılara katılıyordum ve harekete çok da dahil olamadım.” *Hurşit*

“Kuzguncuk halkından yeni gelenler dernekçilik bilincinde değil aslında. Gençler de çok iyi çocuklar ama dernekçiliği bilmiyorlardı.”
Hurşit

“Mesela herhangi bir ülkücünün ya da faşistin dernekte olmasını hiç istemezdim. Belki ılımlı İslamcılarla yapılabilir gibi geliyor.” *Hurşit*

Derneğin sürekliliği konusunda kafa karışıklığı var. Düzenli yapılan toplantıların verimli olduğuna dair bir şüphe mevcutken, sürekliliğin avantajları da görmezden gelinmiyor.

“Her hafta tabi ki insanların birbirleriyle görüşmeleri gerekli değil ama orada bir potansiyelin olması çok önemli. Aynı şekilde, sürekli bir çalışma her şeyi daha kolay hale getirir.” *Ulrike*

Toplumsal alanın tasarlanmasına müdahalede, organizasyonun bir amaç olarak görülmesine dair, “eylemcinin” aşağıdaki sözleri önemli. Hareket kimliğini taşıyan organizasyonun kullanımında en önemli motivasyonunun bir “karşı” hareketin varlığı olduğu ve ancak bu vesileyle aktörlerin bu organizasyonu anlamlandırabileceği işaret ediliyor. Karla'nın sözlerinden, herhangi bir karşı girişimin olmadığı dönemde, kişisel kimliklerin geçmiş deneyimleri de depolayarak, olası bir müdahaleye kadar kişisel kimlikleri üzerinden “eylemcilikleri”ni koruduğu anlıyoruz. Öte yandan, hareketin olmadığı bir alanda, sadece hareket kimliğinden mütevellit bir organizasyonu koruma ve devam ettirme çabasının sürdürülebilir bir derneği yaratamayacağı da, Kuzguncuklular Derneği deneyimiyle görüldü.

“Düşman olmayınca neden silah tutacaksın ki? Şu anda gizli işler yapıyoruz, yeraltı örgütü gibi. Tam komünistler gibi her an ortaya çıkabiliyoruz.” *Karla*

Üçüncü grup da (yenilenen eylemci) derneğin yeni haliyle ne kadar işlevsel ve gerekli olduğuna dair görüşlerini açıklıyor:

“Dernek toparlayıcılığı ve yön göstericiliği çok önemliydi. Olayı da iyi bir şekilde duyurdu ve sahiplenmeye hazır olan insanlara problemleri iyi bir şekilde aktarabildi, bence. Medyada, belediyede de iyi işler yaptık.” *Nikolay*

“Dernekte hep genç insanlar vardı ve bu insanların da yaşam kaygıları var, vakit bile ayıramaz durumdalar. Elbette ki kazanılmış bir derneğin kapatılması bir kayıptır Kuzguncuk için.” *Nikolay*

“Asıl nokta karar alma mekânizması. Karar alınırken, insanlarla paylaşmak ve daha çok kabulle karar vermek gerekir. O hatalar önceden yapıldı. Belki de biz ona karşı olduğumuz ve bu yapılmamalıydı dediğimiz için, dernek içinde de böyle davrandık.” *Nahit*

“Kurumsallaşmak çok mühim. Tutup da bir yere dilekçe veya yazı verdiğinde, bireysel olarak bir şey ifade etmiyor. Ama Kuzguncuklular derneği dediğin zaman başka bir şey, sükse yapıyorsun.” *Nahit*

“Sürekli açık olmasından ziyade, sürekli açık olan yere kahvehanedeki adamı da evdeki kadını da mahalle sorunları için oraya çekebilmekle anlamlıdır.” *Nahit*

Bu arada, özellikle Suat’ın söylediklerinden, bir inisiyatif veya kendiliğinden hareketin yanında, yapısal bir organizasyonun varlığı, hareketin merkezinde yer alan üçüncü grubun da harekete kendi deneyimleri ışığında katılımını kolaylaştırıyor. Ki bu grubun katılımı oldukça önemliydi. Bu nedenle, hem yeni olana hem de geçmişe göndermeli hibrit bir yapı birçok deneyimin rahatlıkla yan yana gelmesini sağladı.

“Belki eski alışkanlık diyeceksin ama ben hep örgütsel çalışmadan yana olan bir insanım. Biz de tam tersine dernek olmak gerekliliğini anlatırdık insanlara. İnsan bir örgütlü yapı içinde olmalıdır.” *Suat*

“Biz hep örgüt bağına alışmışız. Biz bir yere gidersek ilişkiyle gitmeliyiz. Ne olduğunu bilerek gitmeliyiz. Ve dernek kurma fikri daha çok belirdi kafamızda. İnsanlarla ilişki kurmak gerek dedik. O zaman ilişkiyi nasıl kurmuşuz , çünkü bu mahalle gecekondu semti değil, orta sınıfın olduğu bir yer, dernekle kurmuşuz. Biz kursak, alnımızda damga var, nasıl olsa bunlar Komünist diyecekler. Normal bir insan almamız lazım yanımıza. Kim olacak bu : C. Abi” *Suat*

Eylemcilerin söylediklerinden de, Kuzguncuklular Derneği'nin kolaylaştırıcılık misyonu, katılıma açık yapısı ve uzmanların çoklu ilgi alanlarını kolaylıkla işlevselleştirme konusunda başarılı olduğunu anlıyoruz. Bunun yanında, derneğin müzakereye açık ve çoklu katılımcı karar verme mekanizması, uzmanların stratejilerinden doğabilecek, hareketin mahalle genelinde yabancılaşması önünde de engel oluyor. Bunun yanında, “derneğin önemine” dair sorduğum soruya, neredeyse hiçbir katılımcı “gereksiz” demedi. Neredeyse, çoğu yeni yapısını överken, geçmiş dernek ve “örgütçülük” deneyimi olan katılımcılar, geçmiş deneyimlerini ve “kurumsallaşmayı” da övmeyi ihmal etmedi. Sonuçta, 80 öncesinde tam zamanlı ve kendini bu işe adanmış bir pratiğin, “bostan” gibi başarıdan sonra “derneğin” etkisizleşmesini, kıyasla anlamlandırması doğal. Öte yandan, yine de “neden” sorusuna verilen cevapların hiç birinin de doyurucu olmaması ve bildik adreslere gönderme yapması da, “geleneksel örgüt” algısının hâlâ işlediğini imliyor. Düşüşe

neden olarak, sürekli “kahve insanını” ve “gençliği” işe dahil edememek olarak gösteren bu algı, bu grupların duhulünün sonucunda ortaya çıkabilecek olası benzer sonuca nasıl bir cevap üretecekleri de merak konusu.

Bu bölümdeki en önemli tartışma ise; “derneğin” etkisizleşmesinin nedenleri üzerine tutulacak mercektir. Alain Touraine, meseleye genel olarak bir bedel ödeme sorunu olarak bakarken, yeni toplumsal hareketlerin ve sivil toplumun “zayıflıkları”nın, bağımsızlıklarının bedeli olduğunu söylüyor.¹²⁰ James Jasper ise yine bu sonucu, “hareketlerin kendi başarılarının kurbanları oldukları”¹²¹ şeklinde açıklıyor. İşte bu noktada, bedel ödemenin ve kurban olmanın ötesinde, “süreklilik” bağlamında hareketten ziyade “derneği”n sürdürülebilirliği üzerine birkaç provokatif soru sormak elzem oluyor.

Her ne kadar, “eylem süreci” nihayete erdikten sonra, hareket kimliği doğası gereği kendini lağvetse de, olası bir benzer müdahalede, bu kimlik, başka türlü içerik ve katılımlarla tekrar yapılanmaya elverişlidir. Peki, hareket kimliğini üstlenen “organizasyon”un da bu haliyle, mutlak olmamasının avantajları da yok mudur?

Yeni toplumsal hareketlerde var olan, çoklu katılıma açık olma ve kolektif kimliğin inşası sürecinde bireysel kimliği ezmeme özelliğinin bu hareketlerin en önemli potansiyelleri olduğunu söylemiştik. Ki bu sayede, siyasetin seçkinci dilinde ve pratiğinde yer bulamayan aktörlerin sözlerini rahatlıkla kamusal alana çıkartıyorlardı. Bu, hareketin, çeşitli ve çoklu

¹²⁰ Touraine, Alain. *Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?*, çev. Olcay Kunal, İstanbul; Yapı Kredi Yayınları, 2.Baskı Mart 2002, s. 136

¹²¹ Jasper, James M., Jeff Goodwin. a.g.e., s. 316

yapısının en önemli karakteriydi. Bir zayıflık ve kırılganlık gibi gözüken bu özellik sayesinde, aktör talebini “kendisine yabancı ve içine girilmesi zor” eylemci grubunun içine dahil olarak dillendirebiliyordu. İçine dahil olduğu kolektif kimliğin, kendi bireysel kimliğine içkin inançlarından feragat etmesini istememesi de harekete rahatlıkla dahil olmasında belirgin bir farklılıktı. Lakin bu birliktelik, doğası gereği “hareket”var olduğu sürece sürebilirdi. Eylemden sonra, kendini “hareket” ve hareketten doğan kimlikle geçici olarak ilişkilendirmiş aktörden, fazlasını istemek, özel alanının kolektif kimlikle çatışmasına yol açacak bir sürecin önünü açabilirdi.

Hal böyle olunca, bir hareket sonrası, hareketle özdeşleşmiş bir “kurumun” devamının ne gibi dezavantajları olabilir, bakalım. Öncelikle, dernek içinde kalmış organizatörler, birbiriyle kurdukları yakın ilişki ve geçirdikleri yoğun mesai sayesinde, sosyalleşme imkânı da yakalarlar ki, bu doğaldır. Öte yandan, bu süreç, bu grubun, zamanla - ortada Bostan gibi kolektif kimliği anlamlandırıcı bir itki yoksa- kendi içine dönmesine ve yine kendi içine sosyalleşerek, genelden kopup kendi söylemini üretmesine sebebiyet verir. Bu bir şekliyle, hareketin olmadığı bir yerde “hareket kimliği”nde ısrar ederek, sosyal kastaşmaya ve daralmaya yol açmaktır. Bu daralmayla beraber, yeni küçük grup kendi ortamında yeni “ortaklıklar” keşfedip/ üretirken geçmişin ortaklıklarını da ıraksamaya başlar. Bunun sonucunda da, hâlâ o ortaklıkları anlamlı bulan diğer aktörler de bu daralan kimliği ötekileştirerek, organizatörlerin tetikleyeceği yeni bir harekette daha hızlı bir şekilde kolektif kimliğe eklemlenmekte zorlanır.

Özetle; Kuzguncuklular Derneği inişe geçmiştir, çünkü Bostan Hareketi sürecinde oluşan kolektif kimlik, geleneksel yapısına ağır gelmiştir. Bu ağırlık, doğal olarak eylemciler tarafından muhabbetle karşılanmış ve bu kimliğe yer açmak için her türlü imkân sağlanmıştır. İlk defa bu denli geniş ve çoklu bir katılıma muhatap olan dernek, işlevini ve yapısını sorunsallaştırmış ve hareket kimliğinin “yapı”dan çok “hedef”i öne çıkarmasıyla kendisiyle çelişmiştir. Bostan nedeniyle ortaya çıkan hareket kimliğinin galebe çalması nedeniyle, kendi varlığını askıya almış ve dondurmıştır. Bu ise bir bitiş değil, bir sonraki kolektif kimliğe ve eylemden mütevellit hareket kimliğinin doğuşu için varlığının aktörlerin algılarına ve deneyimlerine emanet edilmesidir.

III. 6. Eylemcinin dilinden alana dair “tanımlar”; kelimeler, pratikler

Siyasetin ve hareketin yeniliğinden bahsederken, sadece eylem repertuarlarını öne çıkartmak eksiklik olur. Sonuçta, bunca yeni katılımcısı ile hareket birçok yeni kelimeyi, pratiği de içine almaya ve değerlendirmeye muktedirdir. Bu hiç bilmediğimiz kelimelerin icadından çok, “geleneksel siyaset yapma biçimleri” nedeniyle ıraksadığımız ve büyük söylemlerin afili terminolojisi arasında fark edilmeyen hemen yanı başımızda duran, gündelik hayatın basit ama etkili kelimeleridir. Ve aktörlerin bu kelimelerle inşa ettikleri pratikleridir.

Bu kelimelerde ve kelimelerden doğan tanımlamalarda bazen duygu yoğunlaşmalarına, bazen kendine has yaratıcılıklara bazen de aktörün

hissettiğini ifade edememesinden doğan “tıkanmalara” şahit olunur. Yani, gündelik olan dile gelir, aktörün bilgi birikiminin yaşamla olan kesişiminde sıklıkla asılı kalmış kelimelere tanık olunur. Politik söylemin esaretinden uzak, yerel ve yakın olanın hissettirdiği son derece tanıdık ve güçlü bir söylemin yapı taşlarıdır, bu kelimeler. Bu yeni söylem kendini; ‘Neden bostana bina istemiyorsun?’ sorusuna verdiği “kapitalizmin kâr öncelikli doğası”, “sınıf kavgasının mikro örneği”, gibi “yüksek desibel”li uzak cevaplarda aramak yerine, “(Orada bina görmek) Canımı acıtır”, “Hakkaniyet duygumu zedeliyor”, “Adaletsizlik örneği”, “Öfke duyuyorum”, “Kabul edilemez” gibi “düşük ama sahici tonlamalı” cevaplarda arar.

Çok tekrarlananlar olduğu gibi, birbiriyle hiç alakası olmayan tanımlara da tanık olunabilir. Sonuçta, yeni sosyal hareketlerde vuku bulan kolektif eylem, kimsenin söylemini mutlak ve baskın kılmayan karakteriyle, çoklu tanım kümelerinin birbiriyle temasını ve kimlik içinde yer bulmasını olanaklı kılar.

“Kuzguncuk'ta yaşadığım için, burnumun dibinde olan biteni hazmedemediğim için müdahale ediyorum, öncelikle. “Kuzguncuk sevdası” falan değil aslında mesele. Bu da bir çeşit haksızlık ve adaletsizlik. Çocuğun gibi gördüğün yemyeşil bir alanın anlamsız yere sırf rant amaçlı kapatılması.” *İsmet*

“Öte yandan hakkaniyet hissiyle düşündüğün zaman da orada o binanın olmaması gerekiyor. Bina olarak düşünmüyorum ben sadece, "o arazinin kimden ne şartlarda nasıl ele geçirildiğini" düşündüm ben. Çok etik olmayan bir hikâyesi vardı. Benim için diğer önemli etken de o arazinin yeşil olarak kalmasıydı.” *Ayça*

“Solcular olsa da sol adına bir şey yapmadık..Elbette duruşun kendisi sol bir duruştu, ama bizim insanları çağırarak ve eyleme katma söylemimiz sol değildi. Sol duruştan kastım: katılımcı, demokratik...” *Ayça*

“ [Neden eylemlere katıldığının]Birçok nedeni var aslında, bir kere eylemin ne olduğu çok önemli, kimlerin ‘canının yandığı’ ya da yanacağı önemlidir, insanın derdi vardır.” *Elif*

“Ama ben mimar olarak yeşilin Türkiye için, dünya için ne demek olduğunu biliyorum. Gerçek politikanın da sosyal dayanışmanın da böyle olduğunu düşünüyorum aynı ‘bostan eylemi’ gibi.” *Elif*

Çalışmanın başından beri “Yeni toplumsal hareketlerin”, siyasal alana farklı siyasallaşma teamülleri ile çıktığını bunun da toplumun aşağıdan tasarlanması sürecini imleyen alt-siyasallaşmaya denk geldiğini belirtmiştim. Sonuçta, bu bir siyasetçilik değil, bizzat siyasetçilerin, siyasal alanın demokratikleştirilip, katılıma açılmasıydı. Lakin, Aynur’un ve Nikolay’ın “Bostan hareketini” tanımlarken “bunun içinde siyaset yok ki” ifadesini kullanmaları aslında bu insanların siyasetten arındıklarına değil, yapmış oldukları eylemi geleneksel hareketlerin ve seçkin siyasetin terminolojisi ile açıklayamıyor olmalarından kaynaklanıyor. Her iki anlamda, iktidarın ve muhalefetin tanımladığı siyaset, yeni toplumsal hareketler içinde yer alan aktöre hareket anlamı kazandırmadığı gibi, onun toplumla olan ilişkisinde söylemsel ve pratik bir pranga oluyor. Bu nedenle, “eylemci” özellikle dış müzakerelerde derneğin ve hareketin siyasetin dışında olduğunu belirtiyor. Derneğe siyaset sokmadıklarını, hareketin de

siyasi bir yanı olmadığına altını çiziyorlar (Suat hariç). Burada bahsedilen siyaset temelde ; partiler ve örgütlerin egemenliği altında olan ve bu grupların biçimlendirdiği bir toplumu tasarlama modeli. Yeni toplumsal hareketlere örneklediğim Kuzguncuk bostanı hareketi ise hem eylemcisinin ağzında dile gelen, hem de “dile gelemeyen”lerin toplamından mütevellit yeni bir siyasallaşma biçimidir.

“Bir şey söylemek istiyorum. Küçükken Kadıköy’e, Şişli’ye gittiğimde oradaki evleri hep işyeri, iş merkezi zannedirdim. Daha sonra onların konut olduğunu anladım ve insanların oralarda nasıl oturduğuna akıl sır erdiremedim. Küçükken kelebek yakalardık biz. Tırtıllarla oynar, sabahın beşinde kalkıp gelincik toplar şurup yapardık. İşte Kuzguncuk benim için bir de buydu.” *Aynur*

“Karşılarında o kadar iyi niyetli insanlar var ki. Talebi belli; Yeşilim kaybolmasın, ben oradan taze domates yemek istiyorum, oksijen almak istiyorum diyor. Bunu polis nasıl engelleyebilir ki. *Siyaset yok ki* bunun içinde, tamamen kişisel, yaşama isteği.” *Aynur*

“Öncelikle Kuzguncuk’ta artık böyle yeşil bir alan kalmadı. Bu kadar yeşil alan oksijen de veriyor. Baktığım zaman beton göreceğime yeşil görüyorum. Ve orada bülbüller var ötüyor, ama beton olursa o bülbüller gidecek.” *Celal*

Eylemcinin başarıya ulaşmasında ve hareket karşıtlarını etkisizleştirmesinde en önemli kabuller: Hareketin meşruluğu, ve bu hareketin toplumsal alanda dile gelen taktiklerinin farklılığı:

“Hangi eylem hangi yönde etki yapar, bunu yöneticiler de biliyor, polisi de biliyor, Öbürü de biliyor. Buradaki eylem herhangi bir ‘fikir eylemi’ değildi. Toplumun bütün katmanlarını buluşturan eylem olunca polis de buraya gelse onu durduramaz. Nasıl

durdursun, ne diyecek ona ki. Vatandaş ormanı korumaya çalışıyor. Belki polis bile aynı fikirde!” *Celal*

Aktör, kendisini sahiplenmesi gereken bir sorumluluğun parçası gibi görünürken, bu sorumluluğu üstlenmeyenleri suçluyor. Burada ilginç olan bir taraf ise, diğer grupların söylemlerinde (1.Grup, 3. Grup ve nispeten 2.Grup), hareketin en önemli özelliğinin bütün Kuzguncuğu kapsamı vurgusu yapılırken, Feriha, eyleme katılanların çoğunun yeni Kuzguncuklular olduğunu söylüyor. Buradan çıkartacağımız sonuç; karşılaşmalar, her aktörün algısında farklı bir şekilde anlamlandırıyor. Peki, buradan hareketle, acaba diğer grupların algısının kurgusal (görmek istediğini görmek), Feriha'nın algısının (uzman mahalleli olması nedeniyle) gerçek olduğunu söyleyebilir miyiz? Hem evet, hem hayır. Evet; çünkü normalde hep kendine oldukça yakın kimliklerle siyaset yapmaya alışkın bir birey, başarının da tesiriyle, hareket kimliğinin yapısını normalin üstünde abartmış olabilir. Hayır; Feriha'nın çok fazla tecrübesi olmaması ve hareket kimliği içersinde çok kalmaması nedeniyle objektif bir değerlendirme yapamamış olabilir.

“Biz o kadar gittik [bostana], bir sürü zamanımızı geçirdik. Ama bir tane esnaf yoktu, orada. Hep Dernek üyeleri, onların arkadaşları, 5-6 senelik Kuzguncuklular hep onlar sahip çıktı. Ama Kuzguncuğun yerlisi maalesef ‘bana ne’ dediler geri çekildiler, veya menfaat beklediler, orada bir şey yapılırsa para kazanırlar diye düşündüler. Ama Kuzguncuk elimizden gidecek onu düşünemediler. Temiz havanın elimizden gideceğini düşünemediler.” *Feriha*

“Ben oraya mahallemizi kurtarmaya, yeşilimizi kurtarmaya gittim. Yere oturdum [bostanın kapısının önüne], beni zorla kaldırmaya çalıştılar, kalkmadım “hadi, istersen döverek kaldır” dedim.” *Feriha*

“ Çok fazla eski Kuzguncuklu yoktu ki. Hep kızım yaşında insanlar vardı. 4-5 tane yaşlı vardı. Hafız teyze vardı. Gerisi genç insanlardı. Kuzguncuğa sonradan gelmiş bir sürü insan vardı. 50- 60 senedir Kuzguncuk'ta yaşayan insanlar yoktu. Uzaktan seyrettiler. Korku demeyelim de duyarsızlık.” *Feriha*

“Bundan sonra da bu mahalleye zarar verecek her türlü girişim karşısında yer alırım. Allah'tan başka kimseden de korkum yok.” *Feriha*

Çevreye dair, solculuğa dair “net” ve kişisel biyografilerden mütevellit tanımlar da yapıyor:

“Yeşilliğin bana kattığı şeyler gidecekti. Rizeli olduğum için yeşilin fanatiğiyim, kuş sesi gidecekti. Ağaçlar, kuşlar... (...) Yeşilin önemini biliyorum. Bana milyarları verseler, bu fikrimden vazgeçmem, doğru olduğuna inanıyorum” *Hurşit*

“Solculuk gençlik faaliyetidir bence.” *Hurşit*

“Burada bu eylem bir aile meselesi haline geldi. Bizim yaşantımızın içinde bir şey bu eylem bence” *Hurşit*

Kadınların varlığına ve niteliğine yönelik tanımlama:

“Bizimle hem alay ettiler, hem bize çok sert davrandılar. Ama bence çok güçlü bir eylem oldu, şaşırttı herkesi. ‘Enteller’ vardı, sanatçılar vardı, başı kapalı kadınlar vardı.” *Karla*

“ [Eyleme katılan kadınlar için kullanıyor] Bilen kadınlar vardı, paparazzi kadınları değil, yani gösteri için değil inançlı kadınlar

vardı. İnsanlar komşularını görebiliyorlardı. Korkmadılar bir de insanlar hiçbir şeyden. İnsanlarda bir cemaat duygusu ya da topluluk duygusu oluşabilirdi. Ama adamların katılmaması ilginçti. Ama kadına orada bir şiddet olsaydı orayı savunmak için de gelirlerdi.”

Karla

“ [Eylem de yer alması] Sanırım ‘haksızlığa’ karşı olma durumundan gelen bir şeydi.” *Nikolay*

“Bence olaylar çok çabuk yönlendirilebiliyor ve aslında insanlar partiler olsa çok çekinirlerdi. Olayın gidişatı değişirdi. Olayın bir *siyasi yanı yoktu*, doğrudan Kuzguncuklu bir olaydı. Eylemlerde İslâmi kesimden de insanlar vardı.” *Nikolay*

“ Bence burada da insanlarda biraz katılımcı cesareti olmamasından kaynaklanan sorunlar vardı. Birçok insan ne yapacağını bilemez durumda aslında.” *Nikolay*

Bostan hareketinde yer almaya dair nedenlerden biri de “anılar” olabiliyor. Anılara sahip çıkmak, geçmişle kurulan ilişkinin aktörün kimliğindeki olumlu yansıması. Öte yandan, geçmişin eylemlere katılmada bir motivasyon olmasının yanında, “eylemi”, “hareket kimliği” ve “organizasyonu” anlamlandırma da önemli bir birikim.

“Çevresel nedenler çok fazla. Çevreyi kaybettiğim zaman *anılarımı* da kaybedecektim. Deniz kenarını değiştirdiklerinde, bir şey yaptıklarında çok hüzünleniyorum, çünkü benim anılarım da gidiyor” *Nahit*

“Aslında, bizim dönemimizde yaptığımız eylemler neticesinde kısa mutluluklar yaşadık. Ama çok çabuk da bastırdılar. Buradaki

farklıydı. Bak kardeşim nasıl da başardık diyebileceğimiz bir şey çıktı ortaya. Ama O zaman ‘Başardık’ın ‘k’sini söyleyemeden kafamıza bir şey iniveriyordu. Ben o kuşağın bir insanı olarak, istenirse, nasıl başarılacağını gördüm bu bostan deneyiminde. Bu beni çok mutlu etti.” *Nahit*

“Bizim derneğin de bir yerden öteye geçememesinin bir nedeni de, bu tip şeylere zaman ayıracak insanların çok az zamanı olması.” *Suat*

“O dönemde bende siyasi bir gelişme vardı. Ve o gelişme içersinde bu hareket çok anlamlıydı. Bir semtin talep ettiği bir olay var, halk olayın içinde, biz önderlik ediyoruz ve ortada bir eylem var. E bundan daha büyük bir haz var mı? Ben her zaman ‘dernek’e siyasi bir alan olarak baktım.” *Suat*

Tüm bu tanımlardan yola çıkarak, “eylemci”nin aslında geleneksel siyaset yapma biçimiyle, siyasallığın sözlüğüyle olan uyumsuzluğu görülüyor. Aynı ayrı birçok eylemci de “sol’a, “eylem’e, “politika” ya ve en nihayetinde “kolektif kimliğe” dair yeni tanımlar üretiyor. Daha doğrusu, bu eylem vasıtasıyla “yeni tanımlar”dan mütevellit bir siyasallığın Kuzguncuk’ta vuku bulduğunu işaret ediyor. Aslında, eylemcilerin ‘Bostan eyleminde yer alma gerekçeleri” üzerine söyledikleri de yeni tarif taleplerinin bir sonucu. Bostanı çocuğu gibi görmekten, itirazını tarihsel nedenlere bağlayan ve buradan hakkaniyet hissinin zedelendiğine vurgu yapana; kişisel biyografisindeki, anılarında Kuzguncuk’a vurgu yapandan, bülbül seslerini işitmeye devam etmeye, olayı aile meselesi gibi görene ve en nihayetinde savunmasını “Yeşilin fanatığıyım” sözüyle vurgulama ihtiyacı duyan aktöre kadar, oldukça geniş bir tanım kümesine açık bir alan burası. Daha birçok

söyleşi yapamadığımdan dolayı, buraya aktaramadığım “tanım”ları da eklersek, birçok “bostan algısının” var olduğunu görürüz “bostandan içeri”. Belki, bir tek Suat bostanı siyaset yapma alanın parçası olarak gördüğünü söyleyerek, duymaya alışık olduğumuz bir tanımda bulunuyor. Bu da, hareketin geleneğin ve sürekliliğin kolektif kimlikteki yansıması olması anlamında değerli bir tanımdır.

Öte yandan, daha çok Feriha’nın, biraz da Hurşit’in eyleme katılımlarını anlatırken, “tanım” kadar “pratiklerini” öne çıkarmalarında başka bir sonuç da ortaya çıkıyor. Diğer gruptaki eylemciler, “Bostan eylemine neden katıldınız, bostan sizin için ne ifade ediyor” sorusunu “eylemde varoluş biçimlerini” tanımlayarak açıklarken, Feriha, “eylem pratiğiyle” açıklıyor. Dolayısıyla, kabul edilebilir bir stratejiden, geniş bir eylemci ve eylem yandaşının, kabul edilenin aksine, taktik olarak direkt “eylem”i çıkartması ve bu eylemi tüm risklerine rağmen rahatlıkla üstlenebilmesi de yeni siyaset yapma biçiminin önemli bir sonucudur. Bu siyaset biçiminde, kolektif eylemin içersinde yer alan aktör, geçmişin tanımlı rollerinden farklı olarak, değişken bir rota izleyebilir. Kişisel tercihleri sonucunda bir eylem sırasında aktif olabilirken, bir başka eylemde çok daha pasif rol alabilir. Aktörden, kolektif kimliğe dahil olabilme şartı olarak, eylem sürecine, tam zamanlı aktif katılımı beklenmez. Herkesin zamanına, şartlarına ve tercihlerine göre katılabildiği bu süreç, “kolektif kimlik” içersinde, lağvı beklenmeyen “bireysel kimliği” de barındırabilme kapasitesinden ileri gelmektedir.

III. 7. Değişim ve geleneklere tutunmak

Kuzguncuk Bostanı mücadelesinden hareketle, geleneksel sağın geçmişle, geleneksel solun da gelecekle kurduğu ilişkiden doğan siyasi projelerin muhafazakâr veya ilerici aktörlerinin, sadece bu kimlikleri ile açıklayamadıkları bir siyasallaşmadan bahsetmeye çalıştım. Öyle bir değişim süreciydi ki bu, tamamen geleneksel siyasetin tedrisatından geçmiş ve kendini solcu olarak tanımlayan “aktör” eyleme katılma motivasyonunu geçmişle açıklayabilirken, muhafazakâr bir aktör ise, katılımın olumlu/olumsuz “gelecek” tasavvurları ile açıklayabiliyordu. Geleneksel siyasetin sözlüğünün ve repertuarlarının tutulduğu bu yeni alanda da, aktörler “ilerlemenin” rol üstlenicilerinden ziyade, kendi karmaşık senaryolarının değişken rollerini üstleniyorlardı.

Yetmiş yıllık ulus-devlet inşası sürecinde, iktidarın memleketi yola sokmak için yaptığı müdahaleler ortadayken, sadece aktörün kendiliğindenci değişimine odaklanmak eksiklik olacaktır. Kuşaklar arası geçişlerde, travmatik sonuçlar doğuran, “toplumu yeniden inşa projeleri” vukuu bulmuş olmasaydı - özellikle 1980 darbesi - acaba siyaset yapma biçimlerinde de böyle köklü arayışlara gidilir miydi, bilemiyoruz. Lakin şunu biliyoruz ki, yeni toplumsal hareketlerin siyaset sahnesinde yer almalarını sadece “ulusal” geleneklere ve kimliklere hapsedemeyiz. Öte yandan, dışarıda oldukça çoklu örneklerle vuku bulan bu hareketlerin bizde oldukça az sayıda olmasının yanında, geleneksel siyaset yapma biçimlerinin hâlâ çoklukla vuku buluyor olması, toplumu aşağıdan değiştirme çabalarının kendisine gem vuruyor. Böyle olunca, siyasi gruplar, siyasal alanın

rahatlamasıyla beraber, ilk refleks olarak, bıraktıkları yerden devam etme yolunu seçiyorlar.

Her halükarda, son darbenin, özellikle eylemcilerin değişimleri nezdindeki belirleyiciliği görmezden gelinemez. Kendini, büyük kurtuluş projeleri içinde var edenlerin, büyük yenilgiyi tek başına karşılamak zorunda olması travmalara neden olmuş ve “değişim” siyasetini taşıyan ve yönlendiren çok sayıda kadronun siyaset alanından uzun dönemliğine çekilmesine sebebiyet vermişti. Bu aslında, izleri şimdilerde de görülen siyasetin terazisindeki büyük eşitsizliğinin de kökleri. Öte yandan, bu yalnızlık hali, sol eylemcinin kendisiyle hesaplaşmasına ve sadece dışarıdaki iktidarı değil, kendi içlerindeki iktidarlara da var eden geleneksel siyaset biçimlerini de sorgulamasını neden olmuştu. Bu sebeptir ki, Kuzguncuk'ta 1997'de derneği kurmaya karar veren o kuşağın insanların ilk derdi başka bir dernek yaratmak ve olabildiğince çok insanı davet etmek olmuştu.

“(…) Biz, bizi ele geçiren iktidarın oyun alanı içinde, yenilmemeye, kendimiz olmaya, özgür olmaya çalışıyoruz ve hep yeniliyoruz. İşte yenildiğimizi farketmek çok büyük bir değişimin habercisi olarak önümüzde duruyor... Çünkü, yenildiğimizi farkederek iktidarın farkına varıyoruz. İktidarın farkına vardığımız zaman değişimin ve özgürlüğün de olabileceğini farkediyoruz...”¹²²

Siyasal alandaki değişim böylesi potansiyeller taşıırken, toplumsal alandaki değişime de aktörler başka saiklerle cevap veriyorlar. İlerlemenin, rasyonel dilin taşıyıcılarının savunageldiği, sanayileşme ve teknolojiyle ulaşılabilecek

¹²² Kentel, Ferhat. “İktidar İçimizde, Değişim De...”, URL: <http://www.gazetem.net/fkentelyazi.asp?yaziid=71>, 24 Ekim 2002

müreffeh yarınlar, bizzat toplumun kendisi tarafından püskürtülüyor. Bir anda, yaşam alanına yönelen “rasyonel ele”, aktörler anılarını, geçmişlerini ve kimliklerini savunarak cevap veriyor. Kendilerini iktidarın “rahman ve rahim” olan yüceliğine teslim etmeleri beklenirken, cemaatlerine sarılıyorlar veya yeni cemaatler keşfediyorlar.

“Kuzguncuk deneyimi ve gündelik hayatına, geleneğine, kimliğine, yaşam alanlarına sahip çıkan tüm “yeni toplumsal hareketler” işte bu rasyonel dili tersine çeviriyor. Rasyonelliğin başka bir şey olabileceğini gösteriyorlar. Bir yandan, “rasyonel” ve “kamusal alan” arasında kurulan özdeşlik (“özel kültürel alanlarınızda ne haliniz varsa görün, ama o halinizi sakın dışarı çıkarmayın!” diyen özdeşleştirme) “yeni” hareketlerle altüst oluyor.”¹²³

Toplumsal değişimlere, aktörler beklenen yanıtları vermiyorlar, kendi dilleriyle, kendi pratikleriyle var ettikleri “toplumsal hareketleri” ile bu sürece müdahil olup, karar verme süreçlerinde yer almak istiyorlar. Değişim, diyalektik olarak, farklı karşı çıkışları tetiklerken, bu karşı çıkışları da yeniden düzenliyor. Bu haliyle değişen sadece yukarısı değil, aşağısı da oluyor.

Değişen toplumsal ilişkiler ve “yeni zamanların” görünümü, modernliğin iddialarına rağmen, çok da insanlığın iyiye doğru ilerlediğinin alameti değil. Bireyler mekânla, sokakla, diğer aktörlerle kurdukları ilişkileri, geçmişle kıyaslıyor ve değişimin “insanlığın bağrında” açtığı yaralardan kaynaklı rahatsızlıklarını belirtiyorlar. Neredeyse, tüm grupların en önemli mutabakat

¹²³ Kentel, Ferhat. “Çıkarlar, Kimlikler ve Toplumsal Hareketler”, URL: <http://www.gazetem.net/fkentelyazi.asp?yaziid=109>, 29 Mayıs 2003

konularından biri: “Eskiden buralar daha iyiydi!”. Ve geleceğe dair, büyük bir muamma...

“Benim çevremde de hep yeşil var. Babanakkaş’ta. Oradaki yeşilliğin de kaybolacağı korkusu aklıma da geldi. Önüm arkam hep yeşil, ve o yeşillerin birinin yerine bina olacaktı. Kabul edilemez bir şey bu. İğrenç bir görüntü. İşte o beton Kuzguncuğu mahvedecekti. Trafiğiyle, pislğiyle, her şeyiyle. Bu ilk basamak olacaktı. Ondan sonra gerisi zaten gelecekti.” *Aynur*

“Eskiden insanlar bütün gününü işe ya da eyleme ayırabilirdi.”
Hurşit

“İçerideki piknik bana eski Kuzguncuk’u anlattı, insanlar yardımlaşmayı tekrar gördü. Açık alanda şarkılar söylenmesi kadar güzel bir şey var mı ki!” *Hurşit*

“Herhalde ben uzun yıllar sonra böyle bir hareketi özlediğimi anladım.” *Hurşit*

“Bence 25 sene evvel buralar daha iyiydi galiba, çünkü çoğu kişinin arabası yoktu, herkes sokaklardaydı. Çok kimseyi tanımıyordum ama herkes biraz daha fazla kaynaşmıştı(...) Farklılıklar vardı belki çok fark edemiyordum ama herkes sokağın bir ucundan diğer ucuna her gün yürürdü. Daha da yeşildi ve daha da güzeldi.” *Ulrike*

“Araba da hiç yoktu, sadece iki araba vardı sokakta. Telefon ağı da çok azdı ve herkes konuşarak (yüz yüze) görüşüyordu. Şimdi ise yeni gelenler kendi eski arkadaşlarıyla görüşüyorlar, kapılarının önünden arabalarına binip gidiyorlar.” *Karla*

1980 öncesinde yaşananlar ve sonrasında gerçekleştirilen askeri darbenin etkisi yine devreye giriyor.

“Arkadaşların bir kısmını görememek bir boşluksa, elbette bir boşluk yaşanmıştı.” *Nikolay*

“İlk baştaki toplantılarda bende siyasi kimliğin dışarıda bırakılması gerektiğini düşünenlerdendim. Çünkü bu şekilde insanlar daha katılımcı olabilecek, derneğin daha uzun ömürlü olmasını istiyordum.” *Nikolay*

“Bence her ikisini kendi özelinde düşünmek lazım. Geçmişte gerekenler yapıldı ve Kuzguncuk’ta o anlamda bir eylem de olmadı.” *Nikolay*

Yenilenen eylemci, gelenekle hesaplaşıyor ve yeni eyleme yenilenen kimliğiyle dahil oluyor. Lakin, süreci sürekli de geçmişle muhakeme ediyor ve değişimin yanlış yanlarını da imliyor.

“Benim o zamanlarda Kuzguncuk’ta hoşuma giden bir şey vardı: Herkes birbirini tanıyordu. Eğer onlardan biri gibi davranıyorsan, onların içine giriyorsan seni hemen içine alıyorlardı. *Nahit*

“Aslında biz biraz da cozuttuk herhalde. Biz abandone olduk aslında. Çok kısa zaman içerisinde öyle bir siyasetten, örgütten ve pratikten gelip de böyle bir şey yapalım dediğimizde de ipin ucunu fazla kaçırdık. Bunlar bizim çok kısa aralıkla yaşadığımız, şok şeklinde şeyler. Çok da açık açık paylaşmadık. Kendi kendime düşündüm. Ama en kısa zamanda yapacağız.” *Nahit*

“[1980 darbesiyle beraber] Uzun bir süre - 4-5 yıl- sosyal hayatı sıfıra indirmekle, yani öyle ve böyle bir iş bulup, sabah işe gidip, akşam işten gelip, akşam dışarı çıkmamak(...) İnsanlarla ilişkiyi kestim. Herkesin sanki endişeli bir bakışı vardı bana. Veya ben öyle hissediyordum. (...) Bir şey anlatacağım. Garip gelebilir. Uzun bir müddet Beyoğlu’na çıktım. Beyoğlu’na gidiyorsun, bir kısım

insanları görüyorsun ve kimse kimseyi tanımıyor. Ve herkes de Beyoğlu'nda yakalanıyor.” *Suat*

“Solun bende bıraktığı en büyük hayal kırıklığı ‘devrim’ olmaması falan değildi. Vefa'nın, sadece bir ‘semt adı’ olması. Çünkü sosyalistler çok insan bıraktı geride (...) İnsanların birbirlerine sahip çıkması anlamında diyorum. Öyle bir dağılımdı ki, insanlar bir anda boşta kaldı. Birçok ayyaş insan biliyorum.” *Suat*

“Ben 92’de (İlk bostan eylemliliğinde) yoktum, bir şey de bilmiyorum doğruyu söylemek gerekirse. Kuzguncukta yaşıyorum ama hiç yokum. Bir şeyler olduğunu duyuyorum ama yokum.” *Suat*

“Biz görüşüyoruz, kendi aramızda siyasi muhabbetler de yapıyoruz. Bizim dışımızda ne olduğunu da bilmiyoruz. ÖDP kurulmaya başlıyor, öncesini bir şekilde duyuyorum (...) Uzaktan takip var. Ama hep kafamızda eskinin kırılmalılığı yatıyor. İnsanların bir araya gelmemesinden ötürü kafamıza nasıl tokmağın indiğini biliyoruz. ÖDP olayı bir yanıla çok da cazip geliyor, yeni kelimeler, kavramlar, insanların eskisini inkâr etmeyeceği ama aidiyetlerin de olmayacağı bir yer...” *Suat*

“Biz Nahit’le, Nikolay’la konuşurken de üçümüzün geldiği nokta buydu. Aynı şeyleri düşünüyorduk. Hiç tartışmadık, çok netti kafamızdaki şeyler. Derneği kurarken de, derneği “siyaset dışı” bırakırken de şeyimiz hep aynıydı. O yüzden bir takım insanların çekinceleri olduğu zaman hep biz dedik ‘aman siyaset girmesin’ diye. Zaten bizim gibi düşünmeyenler de kalamadı. Çünkü tepki vardı. Hoş biraz abartıldı ama o aşamada öyle olması gerekiyordu.”

Suat

Görüşmelerde, özellikle eski Kuzguncuklular “bostan eylemine katılma” gerekçesi olarak veya “çevre” ile kurdukları ilişkiyi açıklamak için eski

Kuzguncuk'un sakin, yeşil ve farklı atmosferine dair tespitlerde bulundular. Daha fazla arabanın, binanın ve gelişmenin refah uyandırdığı algısının aksine, sürekli geçmişe referans verdiler. Öte yandan, çevresel ve tarihsel değişime yapılan vurgunun yanında insan ilişkilerindeki dönüşüm de "eylemciler" in hoşnutsuzlukla karşıladığı değişimdi. Hatta, bostan eylemi sürecinde "o günleri yaşadığını" ifade eden sözler bile, "eylem" in genel stratejisinin/hedefinin, bireylerin kişisel algısında nasıl küçük parçalara bölünüp, taktikleştirildiğinin bir göstergesi olsa gerek. Geçmişte daha farklı olduğunu ifade ettikleri insan ilişkilerinde yardımlaşmaya, dayanışmaya, saygı ve sevgiye yapılan vurgu, hareket sürecinde de bireylerin müzakerelerinde de en çok dillendirilen tanımlar ve bir şekliyle özlemlerdi. Velhasıl, toplumun ilerlemesi ve "modernleşmesi", aktörün algısında tahayyül edilen sonuçları vermemişti. İnsanlar, komşularının (ve kendilerinin) televizyon izlemek için evlerine kapanmalarını, teknolojinin esiri olmalarını, mahallelinin sokaklarını kullanmamalarını/ kullanamamalarını, arabaları, binaları bu yeni yaşam biçiminin habisleri olarak görüyorlar ve bu da onları mutsuz ediyordu. Kuzguncuk bostanı ise, devasa görüntüsü ile bu özlemin anakronik abidesi idi. Dolayısıyla, taşıdığı yan anlamlar ile, korunması sade bir çevre bilincinden öte de anlamlar taşıyordu.

Bu bölümle ilgili diğer bir çıkarım da, 3.Grup üyelerinin (eski eylemciler), hem organizasyon hem de katılım süreçleri ile ilgili eleştirel yaklaşımları. Her ne kadar darbe dönemi ile ilgili kırgınlıkları baki olsa da, geleneği sahipleniyorlar. O günlerden dersler çıkardıklarını ama bazen abartarak çok

fazla bugüne teslim olduklarını da belirtiyorlar. Geçmiş deneyimleri bu grubun, arada sırada “yeni” tanımlarını, pratiklerini götürüp, sınıadıkları yer. Kıyaslama yaparken daha temkinli oluyorlar, toplumsal olarak değerlendirilememiş bir dönemle, tek başına kalıp sübjektif çıkarımlarda bulunsalar da, hepsinin bu dönemle “duygusal” bir bağları var.

III. 8. Gergin toplumlarda gerilimsiz siyasetler

Değişimin olduğu yerde, gelecekle olan temasın yarattığı korkunun ve çevresel koşullarla uyum zorluğunun da olması muhtemel. Öte yandan yaşanan koşulların “tehditkâr” görünümü, toplumsal ve doğal felaketlerin hiç olmadığı kadar yakın ve görünür olması, geleceğe yönelik belirsizliklerin ve güven yitiminin bireylerde yarattığı umutsuzluklara karşın toplumsal mutabakatı sırtlanan iktidar aygıtlarının insanlara güven telkin etmemesi her geçen gün toplumu doğal olarak farklı arayışlara itiyor. Yaşama hakkı ile doğru orantılı, doğal bir güvenlik talebi, bu denli modern olduğunu iddia eden bir toplumda bile öncelikli talep oluyor. Gelenek, dayanışma, yardımlaşma gibi bireyler arası sosyal ilişkiler, nostaljik bir saptama olmaya başlıyor. İnsanlar içine sığınacakları, kendilerini “dış saldırılardan” koruyacak kolektif kimlikler ve cemaatler talep ediyorlar. Kendi yaşam alanlarına olan müdahalelere, bireysel kapasiteleri yetmediği anlarda bu kimlikler aracılığı ile temas ediyorlar. Kişisel travmalarını bu sayede aşmaya çalışıyorlar. Her şeyin iyiden iyiye kötüye gittiğine inandıkları bir yaşamda, ayakta kalabilmeyi “geleneklerine”, “anılarına” yapışan geçmiş zaman ilişkilerinde arıyorlar. Ve yakınlarında duranlarla

anılarını eklemleyebilecekleri kimlikleri fark edip, yeniden üretiyorlar. Hemşehrilikten, mahallelilikten, dini ve siyasi inançtan, komşuluktan, cinsiyetten mütevellit cemaatlerini kuruyorlar.

Bu noktada, daha önceden de ifade ettiğim bir noktaya daha, “eylem”in şenlikli, barışçıl yapısının taşıdığı avantajlara değinmek istiyorum. Risk toplumunun bireyde yarattığı tüm olumsuz tepkimelere karşın, aktörün toplumsal kurumlara ve yapılara hâlâ güveni vardır. Kamu kuruluşlarına, okullara, güvenlik kuvvetlerine, hukuka ve yasalara bir şekilde inanıp, güvenmeye devam eder. Etmek de zorundadır. İnanageldiği ve kendini içinde açıklayarak anlamlandırdığı bu kurumsal düzeninin, bir anlık altüst oluşunun kendisinde yaratacağı travmaların farkındadır. Gündelik hayatta bir haksızlığa uğruyorsa, kendi mücadelesinin dışında güvenlik kuvvetlerinden hukuksal alana kadar birçok kurumun kendisini koruduğunu/ koruyacağını umut eder. Şüpheleri olsa da, vatandaşlık hukukun bu olması gerektiği bilinciyle bu kurumlara bir şekilde sahip de çıkar. İşte bu minvalde, dahil olduğu güven talebiyle dahil olduğu kolektif kimlikten toplumsal kurallara meydan okumamasını da talep eder. Bu kimlikte, dolayısıyla eylemlerde görmek istediği, baş edemeyeceği yeni gerilimler değil, “kamuoyu destekli”, “güler yüzlü”, “şenlikli” etkinliklerdir. Çıkarlarının ve şikâyetlerinin önceliği gereği anlık gerilimleri taşıyabilen aktör, bu gerilimlerin süreklileştiği anda, kolektif kimliğin de “güven hissiyatı”nı zedelediğini fark ederek kendini süreçten ayırır. Bu nedenlerden dolayı, risk toplumunun dinamiklerini göze alarak, “yeni siyaset biçimleri”nde eylem karşıtları ile karşılaşmaların gerilimini ölçme kabiliyeti

önemlidir. Kararlı tutumu, sert taktikleri de ve çatışmalarda görmek bir yanılısamadır. Bu, “eylemi” marjinalleştirerek genel gruplardan ayırır. Bu ayrılmanın kendisi de, “güven hissiyatı” nedenleri ile anlamlı ve değerlidir.

“Bilmiyorum, anlamadım! Demek ki Bostan gibi bir olay gerekiyormuş, çalışmak için. Aslında bu böyle olmamalıydı. Birçok çalışmamız yarım kaldı. Mesela deprem çalışmamız: Bütün çevre, dernek olarak hazır olduğumuzu zannedip bizi örnek gösteriyor ama biz hiçbir şeyiz şu an, zamanında yaptık ama sonra durduk.” *Aynur*

“Ben burada tehdit aldım. Birkaç serseri geldi bana çakı çaktı. Ama kimseyi yanımda görmedim. Yıldım. Sonra bir baktım her şey üstüme üstüme geliyor. Belki yorulma diyeyim, belki daha dinamik kişiler gelir diyeyim dedim ve çekildim.” *Aynur*

“Eşimi kaybetmiştim, haksız yere vurdular, onu vuran birkaç sene yatıp çıktı. Böyle şey olur mu, böyle haksızlık olur mu. Suç işliyorsun, cezasını neden çekmiyorsun. Ne oldu, o içeriden çıkanlar yine bir sürü suç işlediler. İyi mi oldu. Ortalığı kan gölüne çevirdiler.” *Feriha*

“İnsanlar daha fazla ilerisini görmeye, çocuklarının geleceğini biraz daha dikkatli düşünmeye başlıyorlar. Mesela baz istasyonu takıldıktan sonra, insanlar eyvah demeye başladılar. Ki, orada bir bayan vardı, haber veriyordu, gece takılmaya çalışıldığı zaman bile engellemiştik. Gündüz oldu, kimse destek vermedi (...) Şimdi pişmanlar, çünkü zararlarını görmeye başladı. 4-5 tane kız okula giderken, ‘sen al eline bıçağı!’, hortumları kesecekler, tam o anda bunlardan birisi yakalıyor ‘Ne yapıyorsunuz diyor’. Çocuğun cevabı; ‘büyüklerimiz yapamadı, biz yapacağız, bunu çalıştırmayacağız. ‘Ölürsek de böyle ölelim (çarpılarak)’ diyorlar. Herkes bir çığlık bir

çığlık, dışarı çıktım ne oluyor diye. Anlattılar, ‘ee’ dedim, ‘sizin yapamadığınızı çocuklar yaptı, işte!’.” *Feriha*

“şu son senelerde burası bence sıfır, vurdumduymaz, haksız bir şey olsa ismin deliye çıkar. 20 sene öncesine göre her şey çok farklı ve daha kötü. şimdinin gençlerinin sosyal yaşantısı hiç yok, saygı da kalmamış.(...) Aile ve maddi durum. şu anda herkesin derdi nasıl para kazanırsın. Bizde ise çok parasız kaldığım dönemler olmasına karşın hiç bu kadar önemli olmadı, daha önemli şeyler vardı. Ev adetlerine çok düşkünüm bir de. Eski geleneklerin (kalabalık yemekler, türküler) zevkle yaşanmasını isterim.” *Hurşit*

“Burada yaklaşık 40 senedir oturuyorum, kızlarını bana emanet eden aileler vardır. Bizim mahallede yaklaşık 10 yıldır hep aynı komşularla oturuyorum.” *Hurşit*

“80 ncesi hava yok. Her yer karışmış, parka bile inemiyorum, hep düzensiz, karışık insanlar var; iki içenler, ayyaşlar. Eskiden içerlerdi ama çok usturuplu.” *Hurşit*

“Herkes bence betonlaşmaya karşıydı ve insanlar birbirlerine karşı güven hissettiler.” *Hurşit*

“Tabi ki beraber olmak kuvvet veriyor insana.” *Ulrike*

“ Burada sokağı sonuna gidene kadar birçok kişiyle selamlaşıyorsun. Hatta selamlaşamadan işe gidemezsin. Belki yabancıyız diye bize böyle gelebilir aslında ama burada komşuluk çok gelişmiş. Belki de Türkler arasında durum farklıdır bilemiyorum. Başka semtleri dşunemiyor ya da oralara gidemiyoruz.” *Karla*

Derneğin srekliiliğinin olmaması, elbette tüm aktörlerde aynı şekilde algılanmıyor. Özellikle, “organizasyon”un kendisine çok ciddi anlamlar

yükleyen ve varoluşunun da bir parçası sayan “eylemci”, organizasyonun donması ile beraber yalnızlık ve terk edilmişlik hissediyor. Daha öncesinden hissetmediği yorgunluk, yılgınlık gibi duygularla yüz yüze kalıyor. Geçmişin hareket kimliğinin devamı talebine, diğer aktörlerle karşılanmaması, dış etkenlere karşı yalnızlaşması da eklenince, kaybolan hareket kimliğinden o da uzaklaşıyor.

Feriha'nın kişisel yaşamına ve deneyimine dair anlattıkları da iki anlamda değerli. İlki, kişisel bir travmanın sonucu geleneksel ailedeki etkin “eş-baba” rolünün yerine akrabalık ve komşuluk ilişkileri konmasıyla, kendisini güvende hissediyor. Özellikle, bu talebini karşılayan aile üyelerinin “eylem” içerisinde yer almaları, onu da bu sürece çekiyor. İkinci olarak, “çocuklara” dair anlattığı da, bir önceki kolektif kimliğin baskın etkisine dair iyi bir örnek. Baz istasyonuna karşı olan eylemde, bostan sürecinde sağlanamayan meşruluğun olumsuz sonucuna, çocuklar kendi ürettikleri eylem ile cevap veriyorlar.

Eylemcilerin, her türlü değişime rağmen Kuzguncuktaki mahallelilik ilişkilerine yaptıkları övgü ve eylem sürecinde beraber olmanın yarattığı psikoloji de, aktörün toplumsal hareketlerden taleplerine dair çıkarım olarak alabiliriz.

“...Toplumsal hareketler, bir siyasetten ziyade yeni kolektif bir kimlik arayışında olan insanların içinde bulunduğu hareketlerdir.”¹²⁴

İnsanların toplumsal hareketleri yaratırkenki talepleri sadece, müşterek

¹²⁴ Klandermans, Bert. *The Social Psychology of Protest*, New York; Blackwell Publishers, 1997, s. 204

hedefleri değil bu hedef etrafında kümelenen bireysel talepleridir. Bu kimi zaman yaşadığı alanın yeniden tasarımına katılma talebi olurken kimi zaman da kendisine güven sağlayacak ve varlığını anlamlandıracak kolektif kimliğe dahil olma talebi de olabilir.

III. 9. Alt-siyasetler: toplumsal aktörün dönüşü

Kuzguncuk Bostanı mücadelesi, tüm bireysel ve kolektif yan anlamlarının yanında, özetle toplumsal aktörün yaşam alanına dair, kendilerinin dışında bırakıldığı bir karar süreci sonrasında, yapılan tasarrufu engelleme girişimidir. Siyasal ya da korporatist sistemin aygıtlarının toplumu biçimlendirme tasarılarına, bizatihi bu sisteme dahil edilmeyenlerin yaşam alanlarından kolektif kimlikleriyle verdiği siyasal cevaplardır, alt siyasetler. Bir diğer anlamıyla, alt-siyaset; bu bölümde, “eylemciler”in tanıklıkları ile anlamlandırdığımız bir sürecin bütünüdür.

Alt-siyaset, siyaseti toplumsallaştırır, seçkin yapıyı bozar, toplumu biçimlendirmenin bürokratik, karmaşık, yabancılaşmış ritüellerine kendi repertuarlarıyla cevap verir. Geleneksel siyasetin profesyonellerinin karşısında, alt siyasetin “sıradan” aktörleri vardır. Politik partilerin tepeden inme homojen parti yandaşlığına karşı, kolektif kimliğin heterojen kişisel biyografileriyle cevap verir. Toplumsal aktör bu yeni siyasetin kolektif kimliğine kendi hikâyesi ile dahil olur. Geleneksel siyasette hiçbir anlam ifade etmeyen, “yaşlı bir teyzenin anıları”, bir çocuğun doğa ile kurduğu ilişkiden mütevellit yaratısı, bir kadının evinin temizliği ile mahallesinin temizliği arasında kurduğu bağ, bir akşamcının rakı keyfine meze yaptığı

bülbül sesleri, bir İslamcının “Allah’ın yarattığına sahip çıkmakla sevap işleyeceğini düşünmesi”, bir ekalliyetin geçmişiyile tek bağlantısı, bir gencin hayata müdahaleye kani olması, bu siyaset biçimiyle imkân kazanır. Artık bostanı kurtarmak sadece yeşili korumak değil, çoklu hayat hikâyelerinin kesişiminden ortaya çıkan, kişisel biyografilerin yaşam alanında anlam kazanmasıdır. Aktör bu vesileyle, kendi var oluşunu geçmiş ve gelecek bağlamında anlamlandırır.

Bu yeni siyaset biçimi, tüm aktörlerin rahatlıkla dahil olabileceği ve oluşumuna iştirak edeceği kolektif kimliklerin oluşumuna muktedirdir. Aktör, dış müzakerelerde, yaşam alanına müdahale eden kurumlara karşı içinde yer alacağı kolektif kimliğe dahil olurken, kendi kimliklerinden feragat etmez. Kendi öz-savunma mekânizması olarak gördüğü kişisel kimliğinin, hareket için bir ayrıştırıcı değil, zenginleştirici unsur olduğunu süreç içinde anlar. Kolektif kimliğin oluşumunda diğer kimliklerle etkileşime girerek, toplumsal kamplamalara neden olan “uzak referansların” esaretinden kurtulur. Çünkü, ona “öteki” diye kabul ettirilmeye çalışılan komşusu hemen yanındadır ve kendisini iyi hissettiği bir sürecin paydaşıdır. Bu süreç içerisinde, türbanlı bir kadının kültürel inançları sorun edilmezken, aynı süreç uzun saçlı ve küpeli bir erkek için de vuku bulur. Çünkü, aktörler, yaşam alanlarının aynılığı sayesinde, birbirlerini ötekileştirecek iletişimsizliğe ve üçüncü şahıs etkilerine uzaktırlar. Yakınlık, iletişim ve temas insana ve yaşama dair olan çoklu, kapsayıcı ve birbirinin yaşam biçimlerini kabul eden sahici yaşam tasavvurları oluşumun yapı taşları olur. Karşılaşmalar ve müzakereler

sonucunda ortaya çıkan kolektif kimlik artık yaşam alanındaki çıkarların ve şikâyetlerin bütününi siyaset alanına çıkarmaya muktedirdir. Çünkü, bu kimlik alabildiğine sahici ve alabildiğine meşrudur.

Bu çoklu temsiliyet alanı sadece, bireysel aktörlerin iç huzurunu sağlamakla kalmaz, aktörlerin kişisel potansiyellerini de rahatlıkla sürece katmasına aracı olur. Organizatörler tarafından belirlenmiş stratejilerin, kolektif kimliğe dahil olmuş bireyler tarafından hareket kimliği içinde temsilini sağlar. Bu, alternatif projenin gerçekleşmesi noktasında, eylem liderlerinin kendilerini yetkilendirip, diğer aktörlerin katılımını sağlamaktan ziyade, aktörlere katılımı rahat “eylem” alanları açıp, o alanda “kalabalıkları yetkilendirmektir”. Bu geniş yetkilendirmeler sayesinde her aktör kolektif eyleme kendi rengini ve zenginliğini katar. Bunun sonucu, Kuzguncuk’ta “kadınların pastalarla yol kenarında piknik yapmalarından”, bir kız çocuğunun “bostanı çeviren tellere gerilecek ambalaj kağıdı üzerine, boyayla çevreyle ilgili resimler yapılması”na, bir ressamın “sopanın ucuna tutturduğu böbrekle, kişisel eylem yapmasından”, yaşlı bir teyzenin “bostana girecek kamyonun önüne oturmasına” kadar geniş bir taktiksel alanı kapsar. Alt siyaset, toplumsal aktörlere kendi toplumlarını biçimlendirirken kendi deneyimlerinden mütevellit performanslarını sergileme imkânı tanır. Bu siyaset biçiminde her aktör, toplumsal tuvale kendi rengini, dilediği şekilde yansıtarak, yeni kurulan yaşam resminin bir parçası olur. Ki bu, yabancılaşmanın bu denli yaşandığı toplumsal sistemde az da bir şey değildir.

Alt-siyasallaşma, risk toplumunun tehditkâr doğasına karşı yerel savunma mekanizmalarıdır. Aktör, bir ulusal ve küresel “endüstriyel felaketler” bilgisine sahipken, sanayiinin temsili hallerinin kendi alanına girmesi konusunda hassastır. Medya ve teknolojik imkânlar sayesinde, insan eli ve doğal felaketlere hiç yaklaşmadığı kadar yaklaşan birey, elinden hiçbir şey gelmemesinin tatminsizliği ile ciddi güven yitimlerine uğrarken, kendi yaşam alanına sızan bu süreçlerin göstergelerine karşı alt-siyasetin kendine sağladığı imkânları keşfeder. Bu sayede, tamamen yetkisiz ve pasif olmadığını anlar.

Velhasıl, alt-siyasallaşma, yalnız kuralların uygulandığı değil, kuralları değiştiren toplumun siyasetidir. Siyasetin, yaşama müdahalenin gerilim yoğun, sönük ve monoton havasını bozan şenlikli, yaratıcı, sahici ve canlı direniş performanslarıdır. Karmaşık yaşam senaryolarında, mikro senaristlerin rol aldığı sahnelerdir. Merkezi kumanda sistemine karşı dirençsiz işleyen sistemlere, yeni ve yaratıcı müdahalelerde bulunan aktörlerin nefes aldığı “yeni siyasallık”ın icadıdır. Konumuz gereği; Kuzguncuklu eylemcilerin, insanlık ve demokrasi mücadelesine katkı adına, attığı mütevazı ama güçlü imzanın siyasal alanda kendine bulduğu yegane yuvadır.

SONUÇ

Umuda dair...

*“Proxima estacion: Esperanza”*¹²⁵

Manu Chao

Buraya kadar murat edilen; Kuzguncuk Bostanı'nı koruma deneyiminin, harekete katılanların tanıklığında tartışılmaya çalışılmasıydı. Öncesinde, Kuzguncuk mahallesinin, bir yerleşim yeri olarak tarihsel ve kültürel arka planına dair bilgi vermek istedim. Gereksizmiş gibi gözükse de bu bölümde o kadar oyalanmamın temel gerekçesi, Kuzguncuk'u İstanbul'un birçok mahallesinden ayıran ve bazıları ile de birleştiren yapısal özelliklerinin kişisel biyografilerinde bıraktıkları izlerdi. Çalışmam için son dönemce önemli olan “toplumsal aktörün” kişisel biyografisinin oluşumunda da, 5 bin 800 kişiden oluşan mahallede, yüzde biri bile bulmayan ekalliyetlere dair yapısal izlerin ve anıların hâlâ belli kuşaklarda iz bırakması idi. Küçük bir mahallede, her gün üç kilise ve iki sinagogu görmek ve zaman zaman geçmişe dair “hoş” sohbetler yapmak veya yapılan sohbetlere tanık olmak elbette ki bireyin kimliğinde bir iz bırakıyordu.

¹²⁵ “*Bir sonraki durak: Umut*”. Esperanza aynı zamanda, Barselona metro hattında bir durak ismi. Şarkıcı Manu Chao, bir yolculuğu sırasında duyduğu anonstan ilham alarak bu parçayı yapıyor.

Bu bölümün devamında ise, çalışmamın merkezinde yer alacak “eylemciler”in kolektif eylemlerine yer verdim. Oldukça yoğun geçen bir dönemde sadece üç eylemi öne çıkarmamın nedeni, bu protestoların hem nitelik hem de nicelik olarak taşıdığı potansiyeller idi.

İkinci bölüm; hareketi ve hareketin katılımcılarının performanslarını açıklarken izleyeceğim kuramsal rota ile ilgiliydi. Bu alana dair yapılan teorik çalışmaların bütününde olduğu gibi ben de, çalışmamın kuramsal arka planını oluşturan “Yeni Toplumsal Hareketler”e dair sözümü “modernliğe yönelik eleştirilerin” küçük bir kısmını yansıtarak başladım. Oldukça geniş ve tartışmaya açık bu alanda, modernlik yanlıları ve modernlik karşıtları gibi iki cephe açmaktansa, çalışmamın seyrine nefes aldırarak yaklaşımları seçmeye çalıştım. Yine bu bölüm içerisinde, daha sonraki bölümlerde ziyadesiyle faydalanacağım, Alain Touraine’nin “toplumsal hareketin” kendisi olarak addettiği ‘Özne’yi, Ulrich Beck’in toplumu aşağıdan değiştiren ‘bireyselleşmiş bireyi’; yani tüm çağrımların yekun haliyle, toplumsal aktörün hareket içerisindeki yerini, geleneksel hareketlerdeki rolleriyle kıyaslayarak anlatmaya çalıştım. Daha sonraki bölüm için başlık ise, eylemcinin toplumun tasarlanmasına müdahale biçimi olarak kolektif eyleme ve bu eylemden mütevellit kimliğin oluşumuna dair sürece bakmaya çalıştım. Ulrich Beck’in içinde yaşadığımız topluma dair yapmış olduğu “Risk toplumu” tespitini kullanarak, yeni zamanların tehditkâr görünümünün bireydeki güven hissiyatını nasıl zedelediğini, dolayısıyla aktörün kolektif kimlik talebinin sadece siyasallaşma biçimine değil, bireysel bir ihtiyaca da karşılık geldiği çıkarımını yaptığım bölümden

sonra da tüm bu halin yeni bir siyasallaşma biçimine de tekabül ettiği çıkarımına ulaştım. Baş vurduğum kavram ise yine Beck'in "alt-siyasallaşma" tanımı idi.

Üçüncü bölüm ise, daha baştan kurguladığım üzere çalışmamın omurgası olacak, "eylemci tanıklıkları" idi. Bostan hareketi sürecinde yer almış, on iki eylemciyi, mahalle ve hareketle kurdukları kişisel ilişki ve siyasi kimlikleri üzerinden üç bölümde kategorize ettim. Daha sonrasında ise, yaptığım söyleşileri, "Yeni Toplumsal Hareketler" teorisi bağlamında, kullanacağım bölüm içinde tartışarak, eylemcinin harekete dahil olma, hareket içinde kalma, diğer eylem yandaşları ve eylem karşıtları ile olan ilişkisine, hareketin seyrine, eylem sonrası süreçlerine dair yorumlarından alıntılar yaptım. Ve bu yorumları kişisel biyografiler, karşılaşma ve müzakereler, tanımlar, değişim, risk toplumu ve güven ve alt-siyasallaşma başlıkları altında inceledim.

Çalışmamda, eksikliğini hissettiğim alanlar da vardı. Özellikle, kuramsal bölümde; Yeni Toplumsal Hareketlerin, geleneksel hareketlerden kopuşu olarak görülen 60 sonrası hareketlerin dinamiklerinin toplumsal hareket çalışmalarına yaptığı katkı üzerine daha fazla yoğunlaşabilirdim. Kendi alanım olan bölgesel ve konu merkezli hareketlere dair, Avrupa, Kuzey ve Latin Amerika'da vuku bulduğunu bildiğim ve Dünya Sosyal Forumu sırasında yakından tanıdığım hareketlerle kıyaslamalı bir çalışma yapabilseydim, Yeni Toplumsal Hareketler teorisine, iyi bir Türkiyeli katkı verebilirdim. Sonuçta, bunu yaparak, Avrupalıların ve Amerikalıların özellikle kendi toplumsal hareketleri üzerinden anlamlandırdığı kuramın, bu

topraklardaki yansımasını izleme şansımız olabilirdi. Bu minvalde, kimlik hareketleri çalışmalarında, fazlasıyla üzerinde durulan “kolektif kimlik” ve “cemaat” kurgusunun, iktidara karşı farklı cemaatleşme geleneklerine sahip olan Türkiye siyasi kültürünü dikkate alarak, bir değerlendirmeye gitmek son derece zihin açıcı ve yol açıcı olabilirdi.

Lakin, literatür taraması sırasında, -son yirmi yılda ilgilenilmeye başlanılan- İslâmi hareketler dışında, 1960’lardan beri kamusal alanda sahne alan toplumsal hareketlerin kuramsal bir analizinin eksikliğini ciddi olarak hissettim. Bu yüzden, kendine has tarihsel ve sosyal gelişimine içkin Türkiyeli hareketlerin, bu toplumun kendi sosyologları tarafından değerlendirilmesi çok daha anlamlı olabilirdi. Bu vesileyle, bu toprakların hareketi üzerine yapılan bir çalışma, yine bu toprakların hareketlerini çalışmış teorisyenlerin analizleri üzerinden zenginleştirilebilirdi. Bunu da bir eksiklik olarak sayıyorum.

Hem kuramsal bölümde hem de hareketin çözümlemesini yaparken, “Yeni Toplumsal Hareketler” kuramı üzerinden Marksist yöntemin eleştirisine girmedim. Sonuçta bu teorik bir çalışmadan ziyade, sözün daha çok “sözü az duyulanlara” verildiği bir saha çalışmasıydı. Benim de parçası olduğum bu hareket üzerinden kuramsal bir tartışmaya girmek yerine, hareketin nedenleri, sonuçları, eylemcinin toplumsal hareketle kurduğu ilişki ve en önemlisi bu hareketten edinilen deneyimlerin demokrasi kültürümüze sağlayacağı potansiyeller üzerinde yoğunlaştım. Şunu da eklemek gerekir ki; kendimi Marksist kuramı, “Yeni Toplumsal Hareketler” kuramı

üzerinden eleştirmek konusunda ne yeterli ne de buna kani olmuş görüyorum.

Bu noktada, kuramsal kurguyu zenginleştirmek açısından, çalışmamda yer almasını istediğim, ama yer veremediğim, iki yaklaşımı daha anmakta fayda var. Özellikle, literatür taraması sırasında sıklıkla karşılaştığım Jürgen Habermas'ın “İletişimsel Eylem” olarak ifade ettiği yaklaşımı da karşılaşmalar ve müzakerelerle belirlenen kolektif kimliğin oluşumunu açıklarken kullanmak isterdim. Faydalanmayı düşündüğüm bir diğer yaklaşım ise; çalışmamın başında niyetlendiğim ama sonrasında “ürktüğüm”, Michael Foucault'un iktidar- özne ilişkisi üzerinden betimlediği direniş biçimleri üzerine görüşleri idi.

Önceden de ifade ettim. Çalışmamda, onlarca insanın birbirinden farklı dönem ve performanslarla dahil olduğu bir eylemi, on iki eylemci üzerinden açıklamaya çalıştım. Elbette yeterli değildi. Özellikle, kolektif kimlik içerisinde kişisel biyografilere bu kadar önem atfeden bir çalışmada daha zengin bir biyografi bölümü yaratmak çok daha anlamlı olacaktı. Tamamen pratik nedenlerden dolayı, söyleşileri bu sayıyla sınırlı tuttum. Aslında baştan, hareket kimliğinin ve kolektif eylemin oluşumuna dolaylı bir şekilde katılan eylem karşıtları (*antagonist*) ve ötekilerle (*medya, yerel yönetim, resmi kurumlar, uzman STK'lar, vb..*) söyleşi yapmayı planlamıştım. İki nedenle bundan vazgeçtim, birincisi “ötekiler”, aradan geçen zaman nedeniyle ya bir şey hatırlamayacaklardı ya da sıklıkla daha yakın olaylara ve politik tartışmaya kayacaklardı. Diğer gerekçem ise, “eylem karşıtları”na dair di. Açık söylemek gerekirse, buraya ayıracağım mesaiyi, daha fazla

“eylemci”ye ayırmaya ve çalışmayı tamamen eylem yandaşları üzerine yıkmaya karar verdim. Sonuçta, daha farklı kimlik ve görüş türlerini değerlendirmek açısından, “eylem karşıtları”nın görüşü de faydalı olabilirdi. Bunu da bir eksiklik olarak not edebilirim.

Özellikle, üçüncü bölümde, hareketin zayıflıklarından çok, güçlü yanlarını öne çıkarttığımı kabul ediyorum. Derneğin, kazanılan başarıdan sora işlevsizleşip, donması sürecini başka saiklerle okumaya çalıştım. Öncesi ve sonrasıyla, bu dalgalanmayı haddinden fazla pozitif değerlendirmiş olabilirim, ama sürekli kuşku duymayı da ihmal etmedim. Bir musibetten bin nasihat çıkartmaya gayret ettim.

Son söz yerine;

Kamusal alanda temsil edegeldikleri sosyal ve siyasi statüleri ile birbirlerini ötekileştiren iktidar ve muhalefet elitleri, iyiden iyiye toplumdaki ayırdıkları siyaseti, bu ikili çatışma halinin gerilimi içine de hapsedmeyi ihmal etmemişlerdir. İzleyenlere, sadece birbirlerinin anladıkları şifrelerle çözülebilecek bir dille kapalı devre performans sunan geleneksel siyaset rollerinin birbirleriyle dalaşmalarından da “yeni tip iktidar biçimlerin”in kendini sürekli üretmesinden başka bir sonuç çıkmayacaktır. Sonuçta, bu geleneksel düalist gerilim halinin ‘ortak’ dilinden (siyasetin dili) mütevellit güdümlü “çıkar ve çözüm” önermelerinden de nasıl bir özgürlükçü ve katılımcı siyasallaşma biçiminin türeyeceği ciddi bir tartışma konusudur.

Doğal olarak, geleneksel siyasetin içinde var olabilmenin yegane yolu, onun belirlediği dili bilmek ve oyunun kurallarına uymak oluyor. Dolayısıyla, bu

alanın “çıkar ve şikâyetler”i de ancak belirlenmiş kodlar içersinde kabul gören sınırlı bir küme olurken, “kimliği” ise fazla kafa karışıklığına yer vermeyecek ölçüde yekpare olarak kabul görüyor. Öte yandan, iktidara yönelik geleneksel direniş modelleri de; karşıtının pozisyonunu talep etmekten, bir diğer deyişle mücadeleyi bir iktidar hedefine indirgemekten başka metotlar üretememiştir. İktidar talepli bir hareket ise; artan ölçüde temsiliyet ve özgürleşme krizini peşinde taşıyacak, aktörlerin çıkar ve taleplerinin temsilini sürekli profesyonelleşmiş ve yetkilendirilmiş kadrolara devrederek, aslen mücadele ettiği sistemin farklı bir tezahürünü yeniden üretmekten öteye gidemeyecektir.

Geleneksel siyaset biçimlerini üstlenen aktörlerin rol benzerliği de dikkat çekicidir. Bu performansların iktidardaki tezahürü, kendi içinde anlaşılır olsa da, kendisine devrimci misyon biçmiş olanların da benzer pratiklerde bulunduğu bilinen bir gerçektir: Yukarıda vuku bulan siyasetin profesyonelleşmesine, aşağıda devrimciliği ihtisaslaştırarak cevap verilir. İşte, “yeni toplumsal hareketler” vasıtasıyla çalışmamda yer verdiğim; yeni siyasallaşmanın yeni rolleri geçmişin “*ihtisasen*” devrimciliği yerine, bugünün “*ihtiyaçtan*” devrimciliğidir. Bu rolün repertuarında ise; kendi çıkar ve şikâyetlerini küçük hedeflere yöneltmek, toplumsal yaşamdan koparak referansları kendinden menkul cemaatler yaratmak, diğer bireylerle sıklıkla etkileşerek, kolektif eylem kümesinin muhtevisyatını zenginleştiren ve en nihayetinde eylemin dilini anlaşılır, tanıdık ve canlı kılmak vardır.

Bu haliyle bile, siyasal alanın dışında kalmış, sorun belirleme ve çıkar temsil etmekten aciz kabul edilen toplumsal aktöre yönelik bir “*gönüllü*

çevirmenlik” faaliyetinin, toplumun “aşağıdan” demokratik olarak tasarlanmasına önemli bir katkı olarak anılması gerekir. Bürokratik mekanizmalar ve karmaşık, teknik yapılar içine gizlenmiş “bilgi”yi basitleştirerek, toplumun geneli için indirmek (download) ve bilgiye sahip olmaktan doğan ayrıcalıkları toplumun yeniden tasarlanmasında devreden çıkarmak “yeni siyasallaşma biçiminin” en temel düsturu olmak zorundadır. Bu vesileyle, aktör, bu denli yakınına gelmiş bilgi sayesinde, kişisel deneyimleri ve bilgisiyle anlamlandırdığı çıkar ve şikâyetlerini tanımlayarak, özgürce dahil olduğu kolektif kimlik aracılığıyla da siyaset sahnesini farkında olmadan kalabalıklaştıracak, çeşitlendirecek ve en nihayetinde özgürleştirecektir.

2000 yılında, Kuzguncuklu “eylemciler” içinde yaşadıkları doğaya, mekâna ve toplumsal ilişkilere yönelik bir tehdit olarak algıladıkları “girişimi”, geçmişte de izleri olan bir karşı koyuşla, engellediler. Bu karşı koyuşa eşlik eden ise, protestoyu ve protestocuyu tanımlarken sıklıkla baş vurduğumuz ağır kavramların ve tespitlerin dışında yer alan; anılar, ihtiyaçlar, sevinçler, korkular, düş kırıklıkları, aşağılanmalar, keyif, güven, dayanışma gibi çok sıradan ve kişisel nedenlerdi. İşte bu nedenlerle, Kuzguncuk Bostanını kurtarma deneyimi, demokrasi tarihine sadece kolektif bir kimliğin başarısı olarak değil, bireylerin birbirleriyle etkileştirdikleri kişisel hikâyelerin kazanımı olarak da geçmelidir. Herkesin ihtiyaç duyduğu umudu, kendi biyografisinde bulup, bir diğeriyle birleştirdiği bir muhabbetin zaferi...

Evet, mevzu birazcık da kişiseldi!

Kaynakça

Albert, Michael. *Değişimin Yolu: Toplumsal Dönüşün için Aktivist Stratejiler*. çev. Orhan Akalın. İstanbul: Aram Yayıncılık, 2002.

Alinsky, Saul D. *Rules For Radicals*. New York: Vintage Books- Edition, 1989.

Aronowitz, Stanley. *How Class Works: Power and Social Movement*. Yale University Press, 2003.

Banoğlu, N. Ahmet. *Tarih ve Efsaneleri ile İstanbul*. İstanbul: Ak Kitabevi, 1966.

Beck, Ulrich. *Siyasallığın İcadı*, Çev. Nihat Ülner. İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

Bektaş, Cengiz. *Hoşgörünün Öteki Adı: Kuzguncuk*. İstanbul: Tasarım Yayın Grubu, 1996.

Belge, Murat. *İstanbul Gezi Rehberi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 8.Baskı, 2002.

Certeau, Michel D. *The Practice of Everyday Life*. California: University of California Press, 1984.

Çayır, Kenan. *Yeni Sosyal Hareketler: Teorik Açılımlar*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.

Diani, Mario. "Social movements networks: virtual and real." Frank Webster (der.), *Culture and Politics In The Information Age: A New Politics?* içinde. Londra: Routledge, 2001.

Debord, Guy. *Gösteri Toplumu ve Yorumlar*. çev. Ayşen Ekmekçi, Okçan Taşkent. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1996.

Della Porta, Donatella ve Mario Diani. *Social Movements: an Introduction*. New York: Blackwell Publishers, 1999.

Ebcim, Nedret. *Üç Dinin ve Ünlülerin Buluştuğu Semt: Kuzguncuk*. İstanbul: İleri Yayınları, 2005.

Eder, Klaus. *The New Politics of Class: Social Movements and Cultural Dynamics in Advanced Societies*. London: Sage Publications, 1993.

Gamson, William A. "Defining Movement 'Success'" James Jasper ve Jeff Goodwin. (der.) *The Social Movements Reader: Cases and Concepts*. New York: Blackwell Publishing, 2003.

Giddens, Anthony. *Modernliğin Sonuçları*. çev. Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2.Baskı, 1998.

Giddens, Anthony. *Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*. çev. Mehmet Özey. İstanbul: Birey Yayıncılık, 2000

Giddens, Anthony. *Sağ ve Solun Ötesinde*. çev. Müge Sözen, Sabir Yücesoy. İstanbul: Metis Yayınları, 2001

Giddens, Anthony. *Toplumun Kuruluşu*. çev. Hüseyin Özel. İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999

Goffman, Erwin. *The presentation of self in everyday life*. New York: Doubleday, 1990.

Habermas, Jürgen. *İletişimsel Eylem Kuramı*. çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2001.

Halebsky, Sandor ve Haris, Richard L. (der.) *Capital, Power and Inequality in Latin America*. Colorado: Westview Prezz, 1995.

Hellman, Judith Adler. "The Riddle of New Social Movements: Who They are and What They Do." Sandor Halebsky ve Richard L. Haris, (der.) *Capital, Power and Inequality in Latin America*. Colorado: Westview Press, 1995.

Hetherington, Kevin. *Expression of Identity: Space, Performance, Politics*. London: Sage Publications, 1998.

Jasper, James. *Ahlaki Protesto Sanatı; Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık*. çev. Sanem Üner. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2002.

Jasper, James. "The Emotions of Protest" James Jasper ve Jeff Goodwin. (der.) *The Social Movements Reader: Cases and Concepts*. New York: Blackwell Publishing, 2003.

Jasper, James, Jeff Goodwin. (der.) *The Social Movements Reader: Cases and Concepts*. New York: Blackwell Publishing, 2003.

Johston Hank, Enrique Larana ve Joseph R.Gusfield. (der.) *New Social Movements: From Ideology to Identity*. Philadelphia: Temple University Press, 1994.

Karakurt, Elif. “Risk Toplumunda Birey.” URL: http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=154.

Kentel, Ferhat. “Çıkarlar, Kimlikler ve Toplumsal Hareketler.” URL: <http://www.gazetem.net/fkentelyazi.asp?yaziid=109>, 29 Mayıs 2003.

Kentel, Ferhat. “İktidar İçimizde, Değişim de...” URL: <http://www.gazetem.net/fkentelyazi.asp?yaziid=71>, 24 Ekim 2002

Klandermans, Bert. *The Social Psychology of Protest*. New York: Blackwell Publishers, 1997.

Klandermans, Bert ve Hank Jonhston. *The Process of Collective Identity*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1995.

Klandermans, Bert. “Disengaging from Movements.” James Jasper ve Jeff Goodwin. (der.) *The Social Movements Reader: Cases and Consept*s. New York: Blackwell Publishing, 2003.

Laclau, Ernesto ve Chantal Mouffe. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. London: Verso, 1985.

Maheu, Louis. *Social Movements and Social Classes: The Future of Collective Action*. London: Sage Publications, 1995.

McCarthy, John D., Mayer N. Zald. “Social Movement Organizations” James Jasper ve Jeff Goodwin. (der.) *The Social Movements Reader: Cases and Consept*s. New York: Blackwell Publishing, 2003.

McIntyre-Mills, Janet J. *Global Citizenship and Social Movements: Creating Transcultural Webs of Meaning For The New Millenium*. London: Harwood Academic Publishers, 2000.

Melucci, Alberto. *Challenging Codes: Collective Action in The Information Age*. Cambridge; Cambridge University Press, 1996.

Melucci, Alberto. “Toplumsal Hareketler ve Gündelik Hayatın Demokratikleştirilmesi.”, *Birikim*, no. 24 (1991): 55-63.

Melucci, Alberto. *Nomads of Present: Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society*. Philadelphia: Temple University Press, 1989.

Melucci, Alberto. “The New Social Movements: A Theoretical Approach.”, *Social Science Information*, no. 19 (1985) 199-226.

Morris, Aldon. "Tactical Innovation in the Civil Rights Movement" James Jasper ve Jeff Goodwin. (der.) *The Social Movements Reader: Cases and Concepts*. New York: Blackwell Publishing, 2003.

Ökten, Nazlı. "Öznel ve Aktörler: Alain Touraine ile söyleşi", *Cogito*, no. 14 (1998) 253-267.

Roche, Maurice. "Rethinking Citizenship and Social Movements: Themes in Contemporary Sociology and Neoconservative Ideology." Louis Maheu (der.) *Social Movements and Social Classes* içinde. London; Sage Publications, 1999.

Sexton, Patricia Cayo. "The Decline of The Labor Movement" James Jasper ve Jeff Goodwin. (der.) *The Social Movements Reader: Cases and Concepts*. New York: Blackwell Publishing, 2003.

T.C. İstanbul Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü 05.08.1998 tarihli 1498 sayılı karar

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığı 11 Kasım 1996 tarihli 10864 sayılı karar

T.C. Tapu Senedi: İstanbul ili Üsküdar ilçesi Kuzguncuk Mahallesi "Barakalı Bostan"a ait

Touraine, Alain. *Modernliğin Eleştirisi*. çev. Hülya Tufan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 3.baskı Ekim 2000

Touraine, Alain. *Birlikte Yaşayabilecek miyiz?*. çev.Olcay Kunal. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000

Touraine, Alain. *Demokrasi Nedir?*, Çev. Olcay Kunal , İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nce tanzim edilen 26.11.1992 tarih, 10/92-960 sayılı "Çekince Raporu"

Snow, David A., E. Burke Rochford, Steven K. Worden, and Robert D. Benford. "Frame Alignment Processes, Micromobilization and Movement Participation." *American Sociological Review*, no: 511986

Turhanlı, Halil. "Mavi Gitarı Çalmak." *Birgün Pazar*, 11 Elül 2005

Wallace, Ruth A., Alison Wolf. *Contemporary Sociological Theory; Expanding the Classical Tradition*. New Jersey: Prentice Hall, 5. Baskı, 1999